

KATEDRA

XXX. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

SZLOVÁKIAI MAGYAR PEDAGÓGUSOK ÉS SZÜLŐK LAPJA

2022. OKTÓBER

A HÓNAP TÉMÁJA: HAGYOMÁNYKÖZVETÍTÉS

- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA: „A NÉPHAGYOMÁNYRA NEMCSAK CÉLKÉNT TEKINTÜNK, HANEM ESZKÖZKÉNT IS.” BESZÉLGETÉS ILLÉS GÁBORRAL, A HAGYOMÁNYOK HÁZA HÁLÓZAT – SZLOVÁKIA SZERVEZET ELNÖKÉVEL
- ÖLVECZKY KALMÁR MÓNICA: A NÉPHAGYOMÁNY BEÉPÍTÉSE A SZLOVÁKIAI MAGYAR ÓVODÁKBAN ÉS ISKOLÁKBAN ZAJLÓ NEVELŐ-OKTATÓ MUNKÁBA
- SZABARI ERIKA: A NÉPHAGYOMÁNY: KAPOCS A MÚLT ÉS A JELEN KÖZÖTT
- RANCSÓ ANDREA: HELYI ÉRTÉKEK KUTATÁSÁNAK ÉS ÁTADÁSÁNAK JÓ GYAKORLATA HETÉNYEN
- BENKONÉ HORKAY TÜNDE – BENKO PÁL: NÉPI KÉZMŰVES MESTERSÉGEK A PEDAGÓGUS MUNKÁJÁBAN

- TÁTRAI PATRIK – FERENC VIKTÓRIA – RÁKÓCZI KRISZTIÁN: A MAGYAR ÓVODAI ÉS ISKOLAI TANULÓI LÉTSZÁMOK ALAKULÁSA SZLOVÁKIÁBAN A 2010-ES ÉVEKBEN
- BESE LÁSZLÓ: HELYZET VOLT. A SZLOVÁKIAI MAGYAR TÖRTÉNELEMTANÍTÁS AZ EZREDFORDULÓN
- SCHULCZ PATRIK: AZ ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS JELENTŐSÉGE AZ ADMINISZTRATÍV MUNKAVÁLLALÓK SZEMSZÖGÉBŐL (1. RÉSZ)

Vezető szerkesztő:
Brutovszky Gabriella

Korrektor:
Petres Sándor

Örökös munkatárs: Turczel Lajos

Tiszteletbeli munkatárs:
Fibi Sándor

A szerkesztőbizottság elnöke:
Pintes Gábor

Tagok:
Bolemant Lilla
Elek József
Fehér Ágota
Herdics Kalocsányi Mónika
Horváth Géza
Kralina Hoboth Katalin
Puskás Andrea
Szabó Tibor
Tóth Katalin
Tóth Tibor
Vančo Ildikó

Tördelőszerkesztő:
Rácz Éva

Webadminisztrátor:
Decsi Zoltán

Fotós:
Nagy Fanni

Kiadja:
Katedra Polgári Társulás

Elérhetőség:
Katedra Polgári Társulás
Október utca 1493/10, 929 01 Dunaszerdahely
(Októbrová 1493/10, 929 01 Dunajská Streda)
Tel.: +421 907 212 393
katedrapolgaritarsulas@gmail.com
www.katedra.sk

KATEDRA
mesačník
ročník XXX., 2. číslo, október 2022
Vydavateľ:
Katedra Polgári Társulás
Októbrová 1493/10, 929 01 Dunajská Streda
IČO: 54187524
ISSN 2729-9066

REDAKCIA / SZERKESZTŐSÉGÜNK:
Katedra Polgári Társulás
Október utca 1493/10, 929 01 Dunaszerdahely
(Októbrová 1493/10, 929 01 Dunajská Streda)
Tel.: +421 907 212 393

Honlap: <http://www.katedra.sk>
katedra.szerkesztoseg@gmail.com

Minden jog fenntartva.
Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza.

GYÖRGY SZILVIA

A NAGYBETŰS HELY ÉS ÉN: AZ ÚJ EMBER

Engedjék meg, hogy írásom elején Majer István teológustól idézzek: „Az utazás az embert érleli, sok oldaluvá köszörüli, higgyétek, az felséges, ha az ember egy időre minden baját otthon hagyja s külföldön kiszellőzteti magát, elméje kiderül és szíve fogékonyabbá lesz minden örömré”. Sokakban megosztó vélemény formálódik meg, ha azt hallják valakitől, hogy az egyik gyermekkori álma válna valóra, ha Amerikába utazhatna. Főleg amiatt, hogy az elmúlt hónapokban rengeteg negatív hírről találkoztunk, ami az Egyesült Államokat illeti. Itt jön a képbe az én történetem és ezzel egyidejűleg a kedvenc helyem is.

2019 nyarán ugyanis hétezer kilométert tettem meg légi úton, mindazért, hogy eljussak New York városába. Természetesen egy olyan élményt élhettem át a város felfedezése közben, amelyet még sosem tapasztaltam (pedig szerencsésnek mondhatom magam, mert rengeteg helyen jártam már a világon). Égbe nyúló felhőkarcolók, nyüzsgő életstílus, több millió különböző személyiség, megszámlálhatatlan világító színes képernyő: a város, mely sosem alszik.

Az én kedvenc helyem mégsem a Nagy Alma lett, hanem ennél egy mondhatni összehasonlíthatatlanul szerényebb, eldugott hely. Körülbelül három órányi autótúrával távlatában se híre, se hamva nem volt a nyüzsgő városnak, sőt, megszűnt létezni. Azon a nyáron az időm legtöbb részét egy táborban töltöttem, amelyet enyhe és közepesen súlyos fejlődési fogyatékossgal élő felnőttek és tizenévesek számára szerveztek. Ez a nyári tábor lehetővé teszi, hogy felügyelt, de nem korlátozó környezetben a vendégek maguk döntsének az időtöltésükről. Lehetőséget kapnak rá, hogy kikapcsolódjanak és részük legyen egy igazi nyaralásban. A The Katy Isaacson Elaine Gordon Lodge öt, tizenkét napos vakációt biztosít a vendégek számára, ahol fejlődhetnek és jól érezhetik magukat. Mindezt egy káprázatos, hegyekkel és erdőkkel határolt környezetben, faházakkal körülvett, tükörszerű tó közelében tehetik a Catskills-hegységben. Több tevékenység közül választhatnak minden nap: úszás, csónakázás, tánc, kreatív művészetek, sport, zene, lovaglás, esti programok stb. Az én feladatom, az összes tábori tevékenység mellett az volt, hogy feltétel nélküli szeretetet, megértést és biztonságot adjak a fogyatékos emberekkel való munkám során. Cerebrális parézis, Down-szindróma, figyelemhiányos hiperaktivitás-zavar, epilepsziás rendellenesség, autizmus. Így, felsorolva, nehéznek tűnhet a fogyatékos személyek élete, mégsem éreztem soha azelőtt olyan pozitív energiát, életszeretetet és önzetlenséget, mint ami belőlük áradt. Sok hátránnyal indulnak az életben, rengeteg ajtó ki sem nyílt az előttük, ők mégis a legcsodálatosabb nyarakat élék át ebben a kis táborban, évről évre visszatérve ide.

A nyár elején, naivan úgy gondoltam, a kedvenc helyem a rohanó New York városa lesz, azonban a nyár végén már tudtam, azért kellett több ezer kilométert utaznom, hogy egy autista tizenéves mindennap megdicsérje a hajam, vagy egy Down-szindrómás hölgy pusztit nyomjon az arcomra. Végezetül, megbizonyosodtam és kijelenthetem: nem a helyszín teszi kedvencé a helyet, hanem az azt körülvevő emberek.

TARTALOMJEGYZÉK

- 2 GYÖRGY SZILVIA:
A NAGYBETŰS HELY ÉS ÉN:
AZ ÚJ EMBER
- 3 PINTES GÁBOR:
MŰLT, JELEN, JÖVŐ...
ÉS HAGYOMÁNY
- 4 PETRES CSIZMADIA GABRIELLA:
„A NÉPHAGYOMÁNYRA NEMCSAK
CÉLKÉNT TEKINTÜNK, HANEM
ESZKÖZKÉNT IS”
BESZÉLGÉSEK ILLÉS GÁBORRAL,
A HAGYOMÁNYOK HÁZA
HÁLÓZAT – SZLOVÁKIA SZERVEZET
ELNÖKÉVEL
- 8 ÖLVECZKY KALMÁR MÓNICA:
A NÉPHAGYOMÁNY BEÉPÍTÉSE
A SZLOVÁKIAI MAGYAR ÓVODÁKBAN
ÉS ISKOLÁKBAN ZAJLÓ NEVELŐ-
OKTATÓ MUNKÁBA
- 12 SZABARI ERIKA:
A NÉPHAGYOMÁNY: KAPOCS
A MŰLT ÉS A JELEN KÖZÖTT
- 14 RANCSÓ ANDREA:
HELYI ÉRTÉKEK KUTATÁSÁNAK
ÉS ÁTADÁSÁNAK JÓ GYAKORLATA
HETÉNYEN
- 16 BENKONÉ HORKAY TÜNDE –
BENKO PÁL:
NÉPI KÉZMŰVES MESTERSÉGEK
A PEDAGÓGUS MUNKÁJÁBAN
- 18 PAP FERENC – SZETEY SZABOLCS –
FEHÉR ÁGOTA:
A KERESZTYÉN PEDAGÓGUS
SZEREPE A HAGYOMÁNYOK
KÖZVETÍTÉSÉBEN A NAGYKÖRÖSI
TANÍTÓKÉPZÉS TÖRTÉNETÉNEK
ALAPJAIBAN
- 21 TÁTRA PATRIK – FERENC VIKTÓRIA –
RÁKÓCZI KRISZTIÁN:
A MAGYAR ÓVODAI ÉS ISKOLAI
TANULÓI LÉTSZÁMOK ALAKULÁSA
SZLOVÁKIÁBAN A 2010-ES ÉVEKBEN
- 28 SCHULCZ PATRIK:
AZ ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS
JELENTŐSÉGE AZ ADMINISZTRATÍV
MUNKAVÁLLALÓK SZEMSZÖGÉBŐL
(I. RÉSZ)
- 31 BESE LÁSZLÓ:
HELYZET VOLT. A SZLOVÁKIAI
MAGYAR TÖRTÉNELEMTANÍTÁS
AZ EZREDFORDULÓN
- 33 CSICSAY ALAJOS:
HOGY ALAKULT KI A BIODIVERZITÁS?
- 35 ISKOLAHÍREK
- 37 BESZÁMOLÓ
- 38 SZMP SZ

PINTES GÁBOR

MŰLT, JELEN, JÖVŐ... ÉS HAGYOMÁNY

Képzelnünk el egy olyan világot, melyben mindennemű társadalmi és csoportos, de végső soron az egyéni tevékenység is úgymond tiszta lappal, a nulláról indulna fejlődésnek és alakítaná ki saját formáját és egyben tartalmát is. A nulla jelentené a kezdetet, az abszolút kiindulópontot, melytől „visszafelé” nem létezne, csak előre. Semmiféle negatív érték, a nullát elhagyva csakis pozitív.

Egy empirikus „világmodellben” talán elképzelhető és még vállalható is lenne mindez. Leginkább olyan életszemléletet vallók számára, akik a múltat visszatartó erőnek tartják. Akik hisznek és bíznak annyira önmagukban, hogy nem igényelnek a múltból fakadó támaszt, tapasztalaton alapuló bölcsességet.

Jelen korunkra valahogy sikerült elérnünk azt a kollektív és egyéni állapotot, melyben nem nagyon jut hely és szerep a bölcseseknek, bölcsességeknek. Vannak persze vakon követett ideák és idolk, és önjelölt követendő eszmék, de ezeket nem mosnám össze a bölcsesség ethoszával. A bölcsesség szinte végeláthatatlan tapasztalaton, megélt tévedéseken és igazolt próbákon alapul. Vázát pedig leginkább az alázat és a szellemi nagyság adja. Adja azért, hogy mások építhessenek, alapozhassanak rajta. Ebben az esetben azonban a korábban említett 0 kiindulóponttól visszafelé kezdünk el haladni. Időben az annyit jelent, hogy a múltba tekintünk, onnét próbálunk meríteni valamit. S hogy mit is?

Gyökeret, értéket, igazolt tapasztalatot... hagyomány formájában. Meg szoktam ragadni (majdnem minden) alkalmat ahhoz, hogy nyomatékosítsam: a hagyomány nem összetévesztendő a hagyományossal. Számomra a hagyomány egy képzelt idővonal szinte minden részén megtalálható. Érzékeinkkel a jelent tapasztaljuk, de humán intellektuális kapacitásunk lehetőséget nyújt ahhoz is, hogy a múlton elmélkedjünk és a jövőt tervezgessük. Mindezek miatt számomra a hagyomány leginkább érték, amolyan félkész állapotban. Hagyomány- és értékátadásban nem hiszek, mert ezen folyamatok annál sokkal komplexebbek és bonyolultabbak. Lehet viszont közvetíteni, felkínálni és motiválni ahhoz, hogy az egyéni és kollektív értékkeremtés a hagyományok által, azok segítségével és azok megőrzéséhez vezessen. A hagyomány- és értékközvetítés már csak azért sem egyszerű és egyértelmű feladat, mivel a folyamatba belép egy nem elhanyagolható tényező: az időfaktor. Ahogy a múlt értékeit egy az egyben átvenni képtelenség, úgy nem nagyon számolhatunk a hagyományok mechanikus „átvitelével” sem. A lényeg inkább abban kell látnunk és megragadnunk, hogy milyen értéket, értékeket vélünk felfedezni egy-egy hagyományban és miként vagyunk képesek az aktiválni a jelenben.

Ezért kell a hagyománnyal való ténykedésünkkor tisztázni, hogy azok milyen célt is szolgálnak. Lehet, hogy ez így nagyon utilitarista megnyilatkozásnak tűnik, de a hagyomány cél és értékstruktúra nélkül üres marad, és ezáltal megsemmisülésre van ítélve. Ha egy gyermek (de nyugodtan gondolhatunk felnőttekre is) nem tisztázza magában és nem érti meg a hagyomány cél- és értékdimenzióját, nem fog tudni mihez kezdeni vele. Az időtényezőtől kívül komoly szerephez jut a hagyományt befogadó és gyakorló egyéni és kollektív tudat is. Az a tudat, mely értelmezi a hagyományt, kialakít hozzá/vele egy emocionális kapcsolatot és eldönti, hogy megjeleníti-e viselkedésében/cselekedeteiben azt, vagy sem.

Ahhoz, hogy mindehhez esélyünk legyen, szükségesek a gyökerek és a gyökereket ápoló, gondozó egyének. A hagyományőrzés, a hagyomány ápolása nem a régmúlt konzerválását jelenti. Sokkal inkább egy olyan jövő építését, mely mélyen elhelyezkedő alapokon, sziklákon nyugszik. A jól átgondolt és tervezett nevelőmunka jelentheti a hagyományőrzés és értékközvetítés nagyon is igényes, nem könnyű, de bevált és igazolt módját.

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

„A NÉPHAGYOMÁNYRA NEMCSAK CÉLKÉNT TEKINTÜNK, HANEM ESZKÖZKÉNT IS”

BESZÉLGETÉS ILLÉS GÁBORRAL, A HAGYOMÁNYOK HÁZA HÁLÓZAT – SZLOVÁKIA SZERVEZET ELNÖKÉVEL

Tavasszal egy fontos találkozóra hívták meg a Katedra Polgári Társulást: a Comenius Intézet és a Hagyományok Háza Hálózat egy stratégiai tervet terjesztett a hazai, magyar, oktatási kérdésekkel foglalkozó intézmények, szervezetek képviselői elé, amely a hagyománykövetés lehetőségeit vázolta. Itt ismerkedtem meg egy rendkívül lendületes, a néphagyomány mellett szívvel-lélekkel elkötelezett személlyel, Illés Gáborral, aki a szlovákiai magyar Hagyományok Háza társulás elnöke. Az előttünk álló interjúban a fiatal elnök a szervezet rendkívül sokrétű és izgalmas tevékenységéről mesél nekünk.

■ Milyen indíttatásból alakult a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia fiókiintézmény?

■ 2016-ban a budapesti Hagyományok Háza kiemelt nemzeti intézménnyé vált, és ezzel párhuzamosan fogalmazódott meg a hálózatosítás ötlete is. Ekkor ez még abban merült ki, hogy létrehoznak vagy megtámogatnak olyan szervezeteket Kárpátalján, Erdélyben, Vajdaságban és Szlovákiában, amelyek az adott ország magyar lakosságán belül képviselik a Hagyományok Háza irányelveit a népi kultúra megőrzése és a jelenben történő művelése, illetve népszerűsítése terén. Azóta ez a rendszer folyamatosan bővül. A központi intézmény új országok bekapcsolásán dolgozik, Erdélyben egy a budapestihez hasonló intézmény lett létrehozva és kialakult a magyarországi hálózat is. Hogy Kelemen László akkori igazgató mennyire vette alapul Barabási Albert-László skálafüggetlen hálót, azt nem tudom, de mi, a felvidéki fiókiintézmény munkatársai előszeretettel hivatkozunk rá, mivel nagyon jól jellemzi a 2017-től kifejtett tevékenységünket és viszonyunkat is a budapesti központtal.

| A Hagyományok Háza Hálózat egységeinek találkozója 2021-ben a Balmazújváros melletti Virágokúton

■ Mennyire azonosul a szlovákiai szervezet a budapesti intézmény elveivel?

■ Egyértelműen képviseljük a Hagyományok Háza irányelveit, de – főleg az indulásunkkor – ebből nagy mennyiségű bizonytalanság fakadt. Például az induláskor a vezetés – együttműködésben Farkas Józseffel, az intézményen belüli vezetőnkkel és Agócs Gergellyel, a fiókiintézményünk szakmai felelősével – meghatározta a fő tevékenységi területeinket, amelyek az országos nagyrendezvények, az oktatás és a gyűjteményezés, viszont abban szabad kezdet kaptunk, hogy ezeket milyen módon valósítjuk meg. Azóta már ezeket a „főpilléreket” kicsit módosítottuk is. Ez nem azt jelenti, hogy nekik ekkor nem volt konkrét elképzelésük, csak azt, hogy az nem volt kőbe vésve. Az első évek a látható tevékenységünk mellett azzal is teltek, hogy kialakítottuk a szervezetünk mai formáját, infrastruktúráját, rendszerét és működési elveit.

Mi az Élő Hagyomány Polgári Társulást hoztunk létre a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia (mely a mai napig a Hagyományok Háza stratégiai partnere) működéséhez, hogy tiszta lappal indulhassunk, és ne legyünk kiszolgáltatva egy másik szervezetnek, viszont ez azt is magában rejtette, hogy az egyéni kapcsolatrendszerünkön kívül nem volt egyéb infrastruktúránk. Az első két évben megbízási szerződések alapján végeztük a munkánkat, de ez nem volt épp a legjobb megoldás, mivel minden hazánkba érkező pénzből Magyarországon ki kellett fizetni 27% fordított áfát, így költségvetésünk negyede nem hasznosult a szervezet alapításakor meghatározott területen. 2019-től már pályázati támogatásként kapjuk a költségvetésünk, ez viszont több adminisztrációval jár. Sajnos ez sokszor a tevékenység rovására megy, de ezt nem lehet számon kérni senkin. Mindennek megvan a maga előnye és hátránya is.

■ Kik a munkatársaik?

■ Mindnyájan részmunkaidőben dolgozunk a Hagyományok Háza szlovákiai fiókiintézményében, és van másik állásunk is – leszámítva Farkas Józsefet, mindannyiunk Jocóját, aki a budapesti központ főmunkatársa. Az ő feladata a csapat koordinálása, valamint ő az elsődleges közvetítő a Hagyományok Háza és szervezetünk közt. Ezenkívül főleg a rendezvényekért felel. Varga Norbert főként a kutatással, az egyetemi oktatással és a népmesével kapcsolatos feladatköröket látja el. Konkoly László a csapat informatikusa, ő programozta és kezeli az adatbázisainkat, a honlapunkat, az oral history kutatás vezetője és a FolkSzöveglet mozaikrugója. Jómagam az oktatási tevékenységünkért felelek és a szervezet működtetésével kapcsolatos feladatokat látok el a polgári társulás elnökeként. A pályázatírást és elszámolást Konkoly László kollégánkkal

osztjuk meg egymás közt. A Hagyományok Házán kívül a szlovákiai Kisebbségi Kulturális Alaphoz és a magyarországi Csoóri Sándor Alaphoz is minden évben sikeresen pályázunk. A népzenei képzésekkel valamilyen szinten mindenki foglalkozik. A feljebb felsorolt feladatkörök főleg koordinációs jellegűek, bizonyos szinten mindnyájan segítjük a másik munkáját, másképp nem is nagyon lehetne. Fontos tagja a szervezetnek Ádám Diana is, aki a szervezet adminisztrációs munkatársa. Rajtuk kívül van több külső munkatársunk, akiket vagy rendszeresen foglalkoztatunk, mint a könyvelőnk, vagy pedig időszakosan, mint az oktatóinkat.

| A nyitrai egyetemi képzés gyakorlati foglalkozása
(Fotó: Varga Norbert)

■ Mi a funkciója, célja a szervezetnek?

■ Az előzőekben már említettem, hogy a Hagyományok Háza irányelveit igyekszünk megvalósítani főként a szlovákiai magyarság körében. Jelenleg öt nagy csoportra osztható a tevékenységünk: képzések, tanfolyamok; rendezvények; néprajzi gyűjtések és kutatások; adatbázis-építés; szakmai kiadványok. Ez a struktúra sok más egyéb mellett megtalálható a honlapunkon is (elohagyomany.sk).

■ Ki a szervezet célközönsége? Mire volna esetleg még igény?

■ Mondhatnám azt, hogy a felvidéki magyar néphagyomány különböző területei iránt érdeklődők képezik a célközönségünket, de területileg a Felvidéket kicsit nehéz megragadni, ezért inkább lecserélném a kifejezést a szlovákiai magyarra.

Az igények kapcsán határ a csillagos ég. Komolyra fordítva a szót. A tevékenységünk kialakításakor két fő szempontot tartottunk szem előtt, az egyik az igény–kínálat kettőse. Szándékosan nem evezünk olyan területre, amely jól képviselt hazánkban, például amilyen a néptáncmozgalom – az oktatóvideó-sorozatot is ezért szántuk a szakmai alapokkal kevésbé rendelkező néptánc csoportoknak. Ezenkívül az is nagyon fontos, hogy ne csak az igényekre építsünk. Gyakran próbáljuk a kapitalizmus szempontrendszerét kicsit mellőzni, még akkor is, ha mi is egy kulturális piac részesei vagyunk. Azt is figyelembe kell venni, hogy mi lehet hasznos a társadalom számára. Például, hogy a népi kultúra egy-egy eleme kapcsán ne csak az legyen a fontos, hogy magyar, esetleg felvidéki, hanem az is, hogy helyi – regionális vagy lokális. Hogy ebben a felgyorsult világban nem lehet mindent instant módon fogyasztani, valamihez elmélyülésre és időre is szükség van. Ezekre például kicsi az igény, de igyekszünk szélesíteni.

E két szempont között próbáljuk megtalálni az egyensúlyt. Értéket és hasznos dolgokat teremteni, figyelembe véve a kulturális és oktatási piac működési elveit is.

■ Milyen programokat, rendezvényeket szerveznek?

■ A rendezvényeket két részre oszthatjuk, saját rendezvényekre és olyan rendezvényekre, amelyekben társ szervezőként, szakmai partnerként veszünk részt, vagy azok egyes részeit szervezzük és finanszírozzuk. Ide tartozik az Ipolyi Arnold Népmesemondó Verseny, a Várhosszúréten megvalósuló Gömöri Kézműves Vásár vagy a Komáromban induló, de most már Dél-Szlovákia több városára kibővülő Fonográf Fesztivál is. Például a mesemondó verseny keleti elődöntőit szervezzük mi, illetve hozzuk az országos döntő valamelyik produkcióját, de kollégánk, Varga Norbert a verseny szakmai vezetője, és mi ketten a zsűriben is helyet foglalunk.

A saját rendezvények kategóriába tartozik a FolkSzöglet, ezenkívül minden évben megvalósul egy-egy mesekocsmá, táncház, folklórműsor és más kisebb volumenű program is. A Folkszögletet Konkoly László kollégánk 2017-ben magánszemélyként kezdte el szervezni párjával, Baráth Kittivel, a Gombaszögi Nyári Tábor egyik programhelyszínéként. A következő évben már beemeltük a tevékenységünkbe és anyagi forrást is rendeltünk hozzá. Már abban az évben az volt a fesztivál leglátogatottabb helyszíne, és ezt a mai napig meg is tartottuk. Ekkor még rendezvénysátor alatt zajlott a program, de már akkor felmerült az ötlet, ha hosszú távon tervezünk a FolkSzöglettel kapcsolatban, és mondjuk, gondolkodunk más rendezvényekben is, akkor kifizetődő egy állandó helyszínt építeni a gombaszögi völgyben. Ennek eredménye látható 2019-től. Ez a FolkSzöglet-pajta, mely egy lebontott szádalmási csűr és egy összedőlt Tornalja melletti malomépület fagerendáiból épült. Erre a múlt értékeinek szimbolikus átörökléseként tekintünk, és ez az igyekezet jellemzi a teljes tevékenységünket is. Kitalálni, hogyan lehet a népi kultúrát vagy annak egy aktuális formáját megjeleníteni, valamint művelni a 21. században, hogy az ne legyen dohos és idejétmúlt. És hogy lehet, arra nagyon jó bizonyíték az egyes koncertek alatt zsúfolásig megtelt FolkSzöglet. Az elmúlt években a színpadán már felvonult a magyar folkszcéna krémje, de minden évben teret kap a Kárpát-medencében élő egyéb népek kultúrája is. Idén már az Ipolyi országos döntőjét is ebben a festői környezetben szerveztük.

■ Milyen attitűdöket tapasztalnak a programjaikkal kapcsolatban?

■ Összességében azt mondhatnám, hogy pozitívat. De ez különbözőképpen nyilvánul meg. Néha a nagyszámú érdeklődés tanúskodik erről, más esetekben pedig a pozitív visszajelzések vagy a szakmailag magas színvonalon elvégzett munka elismerése. A kínálatunk célközönségén kívül, eredményeinknek nagyon jó a fogadtatása a Hagyományok Házán belül is, sokszor magunk is meglepődünk, hogy mennyire.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy minden tökéletesen sikerül. Voltak például olyan programjaink, amelyek nem mentek flottul. Például nem volt kompatibilis a munkával megbízott személy, vagy érdeklődés hiányában elmaradt egy-egy

A rendszeres népzeneoktatási tevékenységünknek köszönhetően több zenei formáció alakult, az egyik a Sajó Banda, mely az idei Folkszögleten már saját koncertet is adott (Fotó: FJ)

látják, hogy próbálunk rendszerben gondolkodni és kevésbé elaprózni erőforrásainkat, bár úgy érzem, a második nem mindig sikerül. És még tudnám folytatni a listát.

■ A szervezet kutatómunkát is végez. Meséljen, kérem, erről!

■ A gyűjtési és kutatási tevékenységünk nem szisztematikus. Általában Varga Norbert munkatársunk érkezik valami ötlettel, de van, hogy a központi hagyományok házás kollégák vagy külsősök kutatják a szlovákiai magyarság népi kultúráját vagy folklorizmusát, pl. Agócs Gergő vagy Megyeri István. Ezeknek az eredménye gyakran egy profi körülmények között rögzített gyűjtés, szakmai kiadvány, publikáció, dokumentumfilm vagy néhány adatsor valamelyik adatbázisunkban. Folyamatosan pásztázunk valamilyen felbukkanó magángyűjtemény után, forgattunk oral historykat a hazai magyar folklórmozgalom kulcsfiguráival, a néprajzi gyűjtések során foglalkoztunk a zempléni szórványmagyarság és Vág–Garam köze magyarlakta településeinek prózaepikájával, a gömöri pásztorok, illetve a Barsi és Nyitra-vidéki magyar szórványok népzenei hagyományával, mátyusföldi népmesegyűjtéssel, feldolgozásra került Ortutay Gyula 1956-os Nyitra-vidéki mesegyűjtése, valamint dokumentálva lett Balázs Ferenc mucsényi cigány mesemondó szövegfolklór repertoárja.

A fő tevékenységi területek szoros kapcsolatban állnak egymással, így az adatbázis-építés is, amely az oktatással, a kutatással és rendezvényekkel kapcsolatos működésünkre alapozva biztosít adattárakat.

■ Mennyi és milyen adatbázist hoztak létre ezidáig?

■ Hat adatbázist sikerült eddig kiépítenünk. Ezeket igyekszünk működtetni is, ami nem olyan egyszerű, mert folyamatosan aktualizálni kell az adatokat, és az újakat sokszor nehéz begyűjteni. Akkor jó egy adatbázis, ha nemcsak aktuális, hanem ha bővül is. Vannak köztük olyanok, mint például a *Folklór rendezvények Szlovákiában* című, amellyel állandóan dolgozni kell, mert az a feladata, hogy naprakészen tárja a nagyközönség elé a népi kultúrából építkező rendezvények kínálatát, és ha ez nem időben történik, értelmét veszti. A többi adatbázisról inkább az mondható el, ahogy általában a tevékenységünk többi területéről is, hogy „villanásszerű” velük a munka (megígérem, hogy többet már nem utalok Barabásira). Ami azt jelenti, hogy vannak időszakok, mikor nagyon frekvencián dolgozunk rajtuk, de van, amikor nem nyúlunk hozzájuk. Nyilván alacsony létszámú és részmunkaidős munkatársi gárdával másképp nem is lehet. Ide tartozik – és mindegyik elé rakjuk oda, hogy szlovákiai magyar, de ezt ennyiszor nem szeretném elmondani – a *Kézművesek*, a *Néptáncsoportok*, *zenekarok*, *táborok és fesztiválok*, a *Néprajzi gyűjtések*, a *Gyerekjátékok és szokásdallamok adatbázisa*, és végül a néprajzi témájú fotókat feldolgozó *Hagyomány képekben*. Mindegyiknél külön-külön meg van határozva a célközönség. Például a kézműveseket összegyűjtött rendezvényszervezők vagy épp iskolák tudják hasznosítani, ezért az is kiderül egy-egy adatlapon, hogy az adott kézműves oktat-e, számlaképes-e vagy szokott-e foglalkozásokat tartani. Megint egy másik, a gyerekjátékok és szokásdallamok adatbázisa alapiskolai vagy óvodapedagógusok, illetve játszóházvezetők részére készült, ezért ezt – a néprajztudományi szempontokat kissé mellőzve – oktatásiintézmény-centrikussá tettük.

■ Milyen szakmai kiadványokat és képzéseket kínálnak a pedagógusok számára?

■ A szakmai kiadvány kategóriában jelenleg egy, de több részes termék található: ez egy ingyenesen hozzáférhető online módszertani néptáncoktató sorozat, mely videók, összefoglaló tanulmányok, archív filmek, tájegységi térkép és képmelléklet segítségével mutatja majd be hét szlovákiai magyar tájegység tánc-, zene- és viseletkultúrájának alapjait. Egyelőre egy, az Ipoly mente publikus, de nemsokára újabb kettő is nyilvánosságra kerül. Mivel az ismert hazai néptáncműhelyeket többségében hozzáértő személy vezeti, és sok esetben külsős koreográfusokkal is dolgoznak, ez a kiadvány pont azoknak a főként gyermek néptáncsoportoknak készült, melyek legtöbbször iskola mellett működnek, és élükön lelkes, de a néptáncot kevésbé ismerő vezető vagy pedagógus áll. Ezt a segédanyagot minden érdeklődő megtalálja a tanc.elohagyomany.sk címen vagy a honlapunkon.

Az oktatási tevékenységünkbe tartoznak a rendszeres népzenei képzések. Szervezetünknek, az általunk megpályázott támogatásoknak és természetesen a helyi partnereknek köszönhetően ma az ország hét pontján tanulhat magyar hangszeres népzénét több mint 80 fiatal. Ezenkívül évente rendezünk népzenei mesterkurzusokat, főként a rendszeres oktatásban rész-

rendezvény, de levontuk a tanulságot, igyekeztünk okulni a hibákból, és a későbbiekben azokat kiküszöbölve szervezni a további eseményeinket.

■ Néhány konkrét esetet is megoszthatna az eddigi tapasztalataikkal kapcsolatban.

■ Nyilván a negatívakkal nem fogunk dicsekedni, de a jók közül például a Folkszögletet említeném meg, mely kiemelkedő látogatottsággal rendelkezik egy olyan fesztiválon belül, ahol főként a popkulturális programkínálatból szemezgetnek a látogatók. Egy másik pozitív példa a rendszeres népzeneoktatási helyszínek fokozatos kiépülése és az érdeklődés irántuk. Pedig nem finanszírozzuk az oktatók teljes bérét, a helyi partnereknek is be kell szállni saját forrással, mégis van rá igény. Az is biztató, hogy amióta elindultak a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen a választható tantárgyaink, minden szemeszterben stabil létszámmal futnak. De számomra az is fontos, hogy a Hagyományok Házában

vevőknek, de ezeken más érdeklődők is részt vehetnek. Az országos lefedettségű rendszeres népzeneoktatás hiánycikknek számított, de amióta működik, három új zenei formáció alakult: a Sajó Banda, a File Banda és a Húros Banda. Rajtuk kívül még a Ghymeszi Igriceknek biztosítottuk a szakmai fejlődést.

■ Ezeken kívül hogyan kapcsolódik az oktatáshoz az intézmény működése?

■ Az oktatással kapcsolatos tevékenység az egyik legszerteágazóbb. 2019 őszétől működik a nyitrai egyetem Közép-Európai Tanulmányok Karán a Néphagyomány az oktatásban kurzusunk, mely egy C típusú, szabadon választható tantárgy. Az első év után láttuk, hogy egy szemeszter alatt nincs lehetőség kellő mélységben kitérni a néphagyomány minden, az oktatási folyamat során alkalmazható területére, ezért 2021-től az egyetem Tudományos Tanácsa jóváhagyásával ezt a széles témát négy modulra osztottuk: *Népszokások; Játék, tánc, népzene; Népmese, kézművesség; A magyar nyelvterület hagyományos népi kultúrája és tájegységei.*

A tantárgy meghirdetését megelőzte egy módszertani nap, de hasonlózt azóta tartottunk a komáromi Selye János Egyetemen is, ahol ezután futott egy – az egyetemi keretrendszeren kívüli – képzés néphagyomány témában, melyen hallgatók és gyakorló pedagógusok vettek részt.

Pedagógusoknak már korábban többször is tartottunk módszertani foglalkozásokat, például Füleken vagy a 2018-as galántai Országos Óvopedagógiai Konferencián, de komplex módon az akkreditált pedagógus-továbbképzéseinken sikerült foglalkozni a témával, viszont ez szorosan összefügg a Comenius Pedagógiai Intézettel való együttműködésünkkel.

■ Meséljen, kérem, a Comenius Intézettel való együttműködésről!

■ Fodor Attilát, az intézet igazgatóját még indulásunkkor megkerestük. Nagyon fontos volt számunkra, hogy a kitűzött céljainkhoz és elképzeléseinkhez megfelelő partnereket találjunk. Akkor az volt a prioritásunk, hogy legyenek akkreditált képzéseink. A budapesti központ releváns részlegeinek munkatársai azt szorgalmazták, hogy válasszunk a Hagyományok Háza már bejáratott oktatási profiljának kínálatából, és azt akkreditáltassuk Szlovákiában, de a Comeniussal való egyeztetések során rájöttünk, hogy nem ez a megfelelő út. Alapnak kiválasztottunk két képzést, átalakítottuk a hazai viszonyokra, és a Comenius kérvényezte az akkreditációt. Miután megkaptuk az engedélyt, a két szervezet 2018-ban és '19-ben 9 képzést bonyolított le, 164 magyar pedagógus részvételével. Két 60 órás oktatási programunk lett akkreditálva, a *Népi játékok és néptánc az óvodában és az iskolában*, valamint *A néphagyomány beépítése az óvodai és iskolai nevelő-oktató munkába*. Tudtuk, hogy a budapesti Hagyományok Házában több évtizedes tapasztalatuk van a képzések terén, ezért az általunk kiszemelt hazai oktatókat el is küldtük, nézzék meg, hogy működik ez Magyarországon, ahol részt vettek egy úgynevezett képzők képzőjén. Viszont számunkra nagyon fontos, hogy a helyi anyaggal ismertessük meg a tanárokat és óvónőket, ezért az volt a célunk, hogy hazai oktatógárdával dolgozzunk, és hogy mindig a képzésen résztvevők régiójából származzanak azok a játékok vagy dalok, amelyek példaként megjelenítésre kerülnek egy-egy alkalom során. Az elsőt leszámítva, amelyet magyarországi és szlovákiai lektorok tartottak közösen, 100%-ban hazai oktatók vezették a képzéseket. Sikerült szakmailag megalapozott és sok gyakorlati tudással rendelkező embereket találni erre a célra, akik azóta is részesei az oktatási tevékenységünknek, beszéljünk egyetemi képzésről vagy szakmai anyagok kidolgozásáról.

Hogy a megszerezhető kreditek miatt voltak-e annyira népszerűek ezek az oktatási programok, nem tudom. Biztos az is benne volt, de azt elmondhatom, hogy komolyan voltak véve a záróvizsgák, ahogy a kidolgozandó anyagok ellenőrzése is, és a hazai tapasztalatok alapján tudjuk, hogy ez sok más tanfolyamról nem mondható el. Ezenkívül az egyik képzésünk kötelező része volt hospitálás is valamilyen játszóházi vagy kézműves foglalkozáson, esetleg táncházban. A kidolgozandó anyagokkal sok munkájuk volt a résztvevőknek, de a lektorok részéről úgy voltak ledefiniálva, hogy használhatóak legyenek a későbbi nevelő-oktató munka során.

A továbbképzések tapasztalatai azt mutatták, hogy a néphagyománynak a felvidéki magyar óvodákban és iskolákban zajló nevelő-oktató munkába való tervezett és hatékony beépítését csak egy alapos helyzetkép ismeretében lehet támogatni és koordinálni, ezért 2021 tavaszán egy kérdőíves felméréssel és annak kiértékelésével igyekeztünk az ehhez szükséges információkat megszerezni. Az eredményeket összefoglaló és elemző jelentés 2021 őszén készült el. Ezekre az eredményekre és a két szervezet korábbi tapasztalataira alapozva belekezdünk egy komplex fejlesztési stratégia kidolgozásába, így készült el az idei év elejére *A néphagyomány beépítése a szlovákiai magyar óvodákban és iskolákban zajló nevelő-oktató munkába* című stratégiai tervezet.

Áprilisban a Comeniussal közösen egy találkozót hívtunk össze, melynek az volt a célja, hogy a stratégiai tervezet egyes részeinek megvalósításához partnereket keressünk. 12 országos szervezet képviselőjével egyeztetünk a stratégiában megnevezett területek és részterületek megvalósíthatóságáról.

Úgy érzem, nagyon jól kiegészítjük egymást a Comenius Pedagógiai Intézettel, mindkét szervezet más tudás birtokosa, így hasznos volt az egymásra találás. Sokszor nehéz időt találni arra, hogy együtt tudjunk gondolkodni.

Nagyon fontos azt éreztetni, hogy a közös programjainkban a néphagyományra nemcsak célként tekintünk, hogy minél nagyobb arányban legyen jelen a nevelő-oktató munkában, hanem eszközként is. Szeretnénk a köztudatba helyezni, hogy a néphagyomány akár az informatikaórához is jó alapokat ad. Csak nézzük meg, hogy a kisgyermekeknek szánt programozásra nevelő platformokon milyen parancsokat kell adni. Lépj balra kettőt, lépj előre egyet, fordulj jobbra, fordulj balra. Ezek gyakorlatilag egy gyermekjáték instrukciói. Vagy egy másik példa. Neumann János 1945-ben megalkotta a mai számítógépek működési elvét, amely a kettes számrendszeren alapul. Akár csak a lyukkártyaszöveg is. Egyik irányból fűzzük a lyukba a fonalat, 1-es, a másiktól, 0 vagy IGAZ, HAMIS, és már újra a programozásnál vagy egy Excel táblázatnál vagyunk.

Remélem, az a szemlélet, hogy a népi kultúrára épülő oktatás nagyon jó alapokkal tud szolgálni minden tantárgyhoz, széles körben elterjedté válik. Mindenesetre mi ezért igyekszünk tenni.

■ Köszönöm a beszélgetést, további sok sikert kívánok a munkájukhoz!

ÖLVECZKY KALMÁR MÓNIKA

A NÉPHAGYOMÁNY BEÉPÍTÉSE A SZLOVÁKIAI MAGYAR ÓVODÁKBAN ÉS ISKOLÁKBAN ZAJLÓ NEVELŐ-OKTATÓ MUNKÁBA

– összefoglaló jelentés –

A Comenius Pedagógiai Intézet és a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia munkatársainak részvételével 2021 tavaszán végzett vizsgálat a hagyományközvetítés megvalósulásának jelenlegi állapotára, valamint azoknak az igényeknek a felmérésére irányult, melyek intézményi szinten a hagyományközvetítés szakmaiságának javításához kapcsolódnak. Elektronikus kérdőívünkre, melyet eljuttattuk minden szlovákiai magyar óvodába és alapiskolába, több mint 150 intézményből – 86 óvodából (Ó) és 72 alapiskolából (AI) érkezett válasz. A kitöltők nagyrészt (több mint 80%-ban) az intézmények vezetői voltak, esetenként pedig a témában járatos pedagógus válaszolt a kérdésekre.

Vizsgálatunkat az alábbi négy terület feltárására irányítottuk:

- az oktatási intézmények viszonyulására a hagyományközvetítéshez,
- a hagyományközvetítés jelenlegi helyzetére az intézményben folyó oktató-nevelő munkában,
- az intézmény jövőbeli terveire a hagyományközvetítés terén,
- a néphagyomány témakörében eddig megvalósult akkreditált képzések résztvevőinek tapasztalataira és elvárásaira.

A felsorolt területeken felmérve a jelenlegi állapotot és igényeket, javaslatot tehetünk az eredményes szakmai támogatásra a hagyományközvetítés témakörében.

| Fotó: Nagy Fanni

AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK VISZONYULÁSA A HAGYOMÁNYKÖZVETÍTÉSHEZ

A felmérés első része azokra a területekre irányult, melyeken megvalósul az adott intézményen belül a hagyományközvetítés. Felmértük a tantestület hozzáállását a kérdés jelentőségével és az intézményvezető saját megítélését a jelenlegi helyzet szintjével kapcsolatban. Megállapítottuk, hogy az összes intézményvezető egyöntetűen „fontosnak” vagy „nagyon fontosnak” tartja a hagyományközvetítést. Az oktatási intézmény hozzáállása a hagyományközvetítés kérdéséhez lényeges elem, amely meghatározza az együttműködés és fejlesztés további kereteit is.

A továbbiakban összegeztük azokat a területeket, melyeken belül jellemzően megvalósulhat a hagyományközvetítés. Megállapítottuk, hogy legjellemzőbb hagyományközvetítő tevékenység a jeles napok, szokások, ünnepkörök megismerése (Ó 95%, AI 94%). Az említett téma az óvodások és az alsó tagozatos iskolások mindennapjainak része, változatos formában jelenik meg az oktatásban. A helyi értékek megismerésének témaköre (Ó 62%, AI 86%) szintén hangsúlyos, ugyanakkor az eredmények pontosítása érdekében szükséges lesz megvizsgálni, milyen tartalommal valósul meg ez a tevékenység. A népi játékok, néptánc, népzene vagy népi ének tudatos művelése egyetlen átfogó területként körvonalazva a válaszadó óvodák közel 80%-ánál és az iskolák kétharmadánál jelenik meg, míg a népi kézműves tevékenységek megismerését és művelését, valamint a természetes anyagok használatát és a környezettudatosságra nevelést — melyek szintén szerves részei a hagyományos kultúrának — az intézmények több mint fele tartja fontosnak. Elmondhatjuk tehát, hogy a pedagógusok reális lehetőséget látnak a néphagyomány-közvetítésre az ünnepkörökhöz kapcsolódó szokások, a népi játékok, a néptánc és népzene művelése, valamint a természetes anyagok használata és a környezettudatosságra nevelés által. Az intézmények túlnyomó többsége (Ó 73%-a és AI 89%-a) legalább három említett területen foglalkozik a hagyományközvetítéssel.

A válaszadók kétharmada ítélte meg úgy, hogy intézményében megfelelő mértékben van jelen a hagyományközvetítés az oktató-nevelő munkában, további egyharmaduk szeretné növelni a mértékét. Ugyanakkor egyik csoport sem zárta ki a minőség és hatékonyság javításának lehetőségeit, amelyek szintén fejlesztési célok lehetnek.

AZ INTÉZMÉNYEK HOZZÁÁLLÁSA A HAGYOMÁNYKÖZVETÍTÉS SZAKMAI SZÍNVONALÁNAK EMELÉSÉHEZ

A következő kérdéscsoport célja a hagyományközvetítés jelenlegi állapotának minél részletesebb feltárása az intézményekben. Kitértünk a hagyományközvetítés szervezési formáira, a rendszeres foglalkozások konkrétabb behatárolására, az intézményen belüli szakmai koordináltság szintjére, valamint a humán és anyagi erőforrások biztosítottságára a hagyományközvetítés területén. A kérdéskör célja az volt, hogy a későbbiekben alapként szolgáljanak az intézmény profiljához illő, az erősségeket kihasználó, a hiányosságokat pótló szakmai támogatás összeállításához.

A hagyományközvetítés rendszerességére irányuló adatokból kitűnik, hogy a válaszadó óvodák és alapiskolák több mint felében (Ó 55%, AI 57%) a néphagyomány elemeit tudatosan építik be egyes művelődési területek, illetve tantárgyak tananyagtartalmába és tevékenységrendszerébe. Éppen ezért abban az intézményben, melyet komolyan foglalkoztat a minőség kérdése, ez a szemlélet egyértelműen magával vonja a pedagógusok szakmai fejlesztésének kérdését az adott területen. Míg az alkalmasszerű foglalkozásokat külső munkatársakkal, szakemberekkel is meg lehet valósítani, ugyanez már nem mondható el a rendszeres tanórai pedagógiai munkáról. Mindenképpen fontos feladat tehát, hogy a már jelenleg is folyó intézményi szintű hagyományközvetítést szakmailag megerősítsük.

A szakkörök tartalmát, tevékenységterületeit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a néptánc és népi játékokkal foglalkozó szakkörök a legelterjedtebbek (Ó 88%, AI 72%). Ennek oka feltételezhetően egyrészt a néptáncprodukciók bemutatása iránti igény, másrészt természetesen a pedagógus, illetve a tanulók érdeklődése. A további területek közül viszonylag nagymértékben jelennek meg az iskolai kézműves szakkörök (50%) és az éneklőcsoportok (30%) rendszeres foglalkozásai.

Az intézményeken belül a hagyományközvetítés folyamatának irányítottága három szinten valósul meg. A legnagyobb mértékű intézményi szintű szervezethez a pedagógiai programba történő beépítettséghez köthető, ez a vizsgált alapiskolák egyharmadára jellemző. Az óvodák esetében meglepően gyakori (70%), hogy a hagyományközvetítés a pedagógiai programban intézményi szintű célként jelenik meg – további vizsgálat tárgyát képezheti ennek megvalósulása. A részben koordinált módon történő hagyományközvetítés pl. módszertani csoport, tantárgybizottság, stb. szintjén valósul meg, ez az iskolákban leggyakrabban előforduló koordináltsági szint – a kitöltők 44%-a választotta. Míg a pedagógiai program szintjén általában alapelvekről, magasabb célokról, valamint konkrét tantárgyak bevezetéséről van szó, a módszertani csoport, illetve tantárgybizottság szintjén történő koordináció főleg a hagyományközvetítés gyakorlati megvalósítását emeli a középpontba. Vannak intézmények, ahol a hagyományközvetítés folyamata nincs intézményileg semmilyen módon irányítva, a válaszadók 21%-ára (Ó), illetve 25%-ára (AI) jellemző ez az állapot. Ezekben az intézményekben a pedagógusok egyénileg tervezik és valósítják meg a hagyományközvetítést az oktató-nevelő folyamatban. A hagyományközvetítés koordináltságának szintje jelentősen befolyásolja az együttműködés tartalmát és formáit, ezért a szakmai támogatások tervezésekor figyelembe kell vennünk ezt a szempontot is.

Lényeges kérdés, milyen humán erőforrásokból merít az intézmény a hagyományközvetítés során. A hagyományközvetítést végző személy szakmai felkészültsége meghatározó a tanulók szemléletének formálásában és az átadott ismeretek megalapozottságában egyaránt. A hagyományközvetítés minden szegmensét fejleszteni kell, beleértve a módszertani és a szaktudásbeli kompetenciákat is — hiszen csak megfelelően megválasztott módszerekkel, munkaformákkal és hiteles tudással tudjuk azt magas színvonalon megvalósítani. Ugyanakkor a válaszadó intézmények túlnyomó többségében (Ó 81%, AI 57%) az adott pedagógustól nem várják el, hogy legyen ilyen irányú képzettsége. Azok az intézmények, melyek-

ben egy vagy több szakember irányításával, jóváhagyásával dolgoznak a pedagógusok, a válaszadók kis hányadát (Ő 11%, AI 25%) teszik ki. A felmérésben részt vett óvodák 8%-a, valamint az alapiskolák 18%-a külső mentor segítségét veszi igénybe, ami nagyon jó alternatíva lehet a tantestületen belüli szakember hiányának pótlására, valamint az együttműködés további lehetőségeit is előrevetítheti.

Ugyanakkor tudatosítanunk kell, hogy a napi szintű hagyományközvetítés teljesen más mértékű szemléletváltozást hozhat a tanulók életébe, mint a külső szakértő által megvalósítható néhány alkalom. Ezért, amennyiben az intézmény a hagyományközvetítés színvonalának emelését tervezi, feltétlenül szükségesek szakképzett, a témában jártas pedagógusok a tantestületen belül, akik akár külső partnerekkel is fenntarthatják a folyamatos együttműködést.

A személyi feltételek mellett a tárgyi feltételek megléte, a források megválasztásának módja is fontos kérdés. Elsősorban azt mértük fel, vajon milyen mértékben tudják a pedagógusok tudatosan megválogatni a hagyományközvetítés tartalmának és tevékenységrendszerének bővítése során alkalmazott forrásanyagokat. A válaszok összesítéséből kiderül, annak ellenére, hogy az intézmények legalább 75%-a jellemzi részben vagy egészen koordináltnak az iskolában zajló hagyományközvetítést, a forrásanyagok kiválasztása nincs iskolai vagy tantárgybizottsági szinten meghatározva. A pedagógusok túlnyomó többsége (Ő 74%, AI 69%) nyomtatott és elektronikus forrásokból (kiadványok, portálok stb.), egyéni merítéssel jut hozzá a szükséges információkhoz. Az intézményen kívüli tapasztalatcsere és jó gyakorlatok átvétele (Ő 51%, AI 44%), valamint az intézményen belüli tapasztalatcsere és jó gyakorlatok átvétele (Ő 38%, AI 39%) már kevésbé jelenik meg munkájuk során. Külső szakember által javasolt forrásokat csupán a megkérdezettek 20-30%-a alkalmaz (Ő 20%, AI 31%). Ezek az adatok egyértelműen rámutatnak arra, hogy számottevő igény van a hazai tantervek figyelembevételével létrehozott színvonalas módszertani anyagokra, kiadványokra, valamint a szakszerűen összeállított elektronikus forrásokra és adatbázisokra.

A NÉPHAGYOMÁNY BEÉPÍTÉSE A NEVELŐ-OKTATÓ MUNKÁBA – INTÉZMÉNYI TERVEK

A további kérdéskör az intézmények hagyományközvetítés területén megfogalmazott jövőbeli elképzeléseit vizsgálja. Meghatározza a megerősíteni kívánt területeket, felméri a szakmai segítség iránti igényeket intézményi szinten és a pedagógusok egyéni munkájában egyaránt, vizsgálja a hagyományközvetítéssel kapcsolatos pedagógus-továbbképzések lehetséges terjedelmét, tartalmát és formáját. A vizsgálat során megállapítottuk, hogy az intézmények egyöntetűen fontosnak tartják a kérdést, hajlandók a hagyományközvetítés minőségét és hatékonyságát fejleszteni, nyitottak a változásokra.

Azon területek közül, melyeken az adott óvodában, illetve iskolában intézményi szinten megvalósítható lehet a hagyományközvetítés megerősítése, többet is komoly érdeklődéssel fogadtak a megkérdezettek. A meglévő tevékenységek szakmai-módszertani továbbfejlesztését, illetve színvonalának növelését, a rendszeres szakköri tevékenységek további hagyományközvetítési elemekkel és formákkal való gazdagítását, a néphagyomány elemeinek egyes tantárgyak tananyag-tartalmába, valamint tevékenységrendszerébe való tervezett beépítését, illetve a néphagyomány elemeinek az intézmény pedagógiai programjába való tervezett beépítését egyaránt nagy hányaduk látja perspektivikusnak. A két utóbbi lehetőség az, amely a legnagyobb mértékben hatással lehet az intézmény profiljára, az ott folyó oktató-nevelő munkára, ugyanakkor a legtöbb anyagi és főleg személyi ráfordítást igényel. Az eredményekből megállapítható, hogy a szlovákiai magyar óvodák és alapiskolák tervei között meghatározó helyen szerepel az intézményekben folyó hagyományközvetítés megerősítése. Az intézményvezetők az általuk fontosnak ítélt hagyományközvetítési területek intézményi szintű megerősítéséhez továbbra is a pedagógusok számára szervezett továbbképzéseket tartják a szakmai segítség legmegfelelőbb formájának. A válaszadók több mint háromnegyede szívesen élne ezzel a lehetőséggel. A néphagyomány elemeinek némely művelődési területek, illetve tantárgyak tananyag-tartalmába és tevékenység-rendszerébe való beépítésének szakmai támogatását szintén hasznosnak ítélték meg — mindez gyakorlati módon is megvalósulhat konkrét technikák, valamint ismeretanyag átadásával. Az említett lehetőségeken túl a tananyag-tartalomba történő beépítés módszertani támogatása, illetve a tantervek kidolgozása és átdolgozása is az együttműködés tárgya lehet.

A pedagógusok egyéni fejlődéséhez igényelhető külső szakmai segítség lehetőségei közül kiemelkedően magas (Ő 76%, AI 74%) a szakmai anyagok, források (kiadványok, hang- és képanyag) mint külső szakmai segítség iránti érdeklődés. Érdemes rámutatnunk arra az összefüggésre, mely szerint a pedagógusok közel kétharmada a szükséges információkhoz egyéni választás útján jut hozzá, tehát valóban rendkívül nagy az igény a megbízható anyagok létrehozására, hozzáférhetővé tételére.

A pedagógus-továbbképzések elsősorban a pedagógusok azon egyéni kompetenciáinak fejlesztését szolgálják, melyek a hagyományközvetítés megvalósítását támogatják, valamint konkrét technikák, ismeretanyag és módszerek elsajátítását jelentik a témával foglalkozó képzési programok keretén belül. Az óvodák 84%-a, míg az alapiskolák 46%-a igényelné ezt a szakmai támogatást a pedagógusok egyéni fejlődéséhez. A tudásmegosztás, tapasztalatcsere (Ő 50%, AI 39%), valamint a személyes, illetve online tanácsadás, konzultáció iránti érdeklődés mint szakmai segítségnyújtási formák pedagóguskörökben egyelőre kevésbé elterjedtek, mint a hagyományos továbbképzések. Ugyanakkor egyre inkább szükséges lenne megerősíteni ezt a területet, akár a képzések utóéletének követésével és folyamatos szakmai háttértámogatással. A tanulmányutak lehetősége további szakmai segítséget jelentene a pedagógusoknak, természetesen ennek a megvalósítási formának anyagi vonzatai is vannak. Általánosságban elmondható, a pedagógusok előnyben részesítik a több, rövidebb modul tartalmazó képzéseket, melyek igény és lehetőségek szerint variálhatóak. Ezáltal mindenki arra a területre fókuszálhat, melyen a leginkább kíván fejlődni, és a rövidebb egységeket elfoglaltságai közé is könnyebben tudja ütemezni. Ugyanakkor tény, hogy mélyebb, alkalmazható tudáshoz csak megfelelő időtartam alatt juthatunk. A megkérdezettek több mint fele (Ő 50%, AI 56%) az egynapos (8–10 óra időtartamú) képzések iránt érdeklődik leginkább, azonban a 20 óras,

2–4 alkalomra szétosztott képzések is megközelítőleg hasonló népszerűségnek örvendenek (Ó 57%, AI 47%). A legfeljebb félnapos (4–6 óra) képzések főként informatív jellegűek, céljuk a tájékoztatás, az érdeklődés felkeltése lehet. A válaszadók több mint egyharmada tartaná hasznosnak ezeket.

A képzések konkrét tartalmát vizsgálva a válaszadók kinyilvánították érdeklődésüket az összes felsorolt terület iránt. A néphagyományokkal való ismerkedés; a népi játékok, néptánc, népzene, a népi kézműves tevékenységek vagy a helyi értékek megismerése; a természetes anyagok használata és környezettudatosságra való nevelés egyaránt 50% feletti arányban érdeklik a válaszadókat.

A NÉPHAGYOMÁNY BEÉPÍTÉSÉT A NEVELŐ-OKTATÓ MUNKÁBA CÉLZÓ TOVÁBBKÉPZÉSEK VÉGZŐSEI-NEK EGYÉNI TAPASZTALATAI ÉS ELVÁRÁSAI

Felmérésünk utolsó területeként a néphagyomány témakörében eddig megvalósult akkreditált képzések résztvevőinek tapasztalatait és elvárásait vizsgáltuk. A Comenius Pedagógiai Intézet a 2017-es év végén két programot nyújtott be akkreditációra az oktatási minisztériumba, mindkét program a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia szakmai műhellyel együttműködésben került kidolgozásra. A „Népi játékok és néptánc az óvodában és az iskolában”, valamint „A néphagyomány beépítése az óvodai és iskolai nevelő-oktató munkába” elnevezésű 60 órás képzési programok 2019. augusztus 31-ig 9 alkalommal valósultak meg 164 pedagógus részvételével. A végzősök egyöntetű igénye a további szakmai kapcsolattartás a képzések szervezőivel és oktatóival – a válaszadók évente vagy félévente igényelnének szakmai segítségnyújtást, melynek keretét döntő többségben (80%) az újabb, témával kapcsolatos továbbképzések adnák. A jövőben megrendezendő képzések típusa sokkal kevésbé bír jelentőséggel, mint azt feltételeznénk. Míg az innovációs és az aktualizációs képzések iránt célirányosan érdeklődő pedagógusok hányada együtt sem éri el a 35%-ot, addig azok, akik a képzés típusától függetlenül elsősorban a téma iránt érdeklődnek a válaszadók 66%-át teszik ki. A korábbi képzéseken elsajátított ismeretek gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban minden pedagógus pozitív visszajelzést adott: a tanultakat kisebb-nagyobb rendszerességgel beépítik munkájukba, összesen több mint 60%-uk gyakran vagy akár minden tanítási órán alkalmazza a néphagyomány elemeit. Ebből arra következtethetünk, hogy a néphagyomány elemeinek beépítése a nevelői-oktatói folyamatba elsajátítható és alkalmazható módszer, mellyel érdemes komolyabb keretek között is foglalkozni.

BEFEJEZÉS

A néphagyományhoz való viszonyulás feltételezhetően sohasem lesz mentes bizonyos érzelmi motívumoktól, ugyanakkor nem kizárólag ilyen szemlélettel kell vizsgálnunk. Jelenünk és jövőnk egyszerre követeli hagyományaink továbbvitelét, más kultúrák megismerését és tiszteletben tartását, valamint az újító, alkotó gondolkodás tudatos fejlesztését. Korunk egyik legnagyobb kihívása olyan tartalmakat létrehozni, olyan módszereket és formákat alkalmazni, melyek mindamellett, hogy a múltból merítenek, a jövőre is gondolnak. Legyenek „tisztá forrásból” származóak, eredetiek, megtapasztalhatóak és megélhetőek, ugyanakkor haladó szemléletűek és újítóak is egyben. Az ismeretközpontú oktatásról a kompetenciaalapú oktatásra történő fokozatos áttérés, mely minden művelődési területet érint, kifejezetten kedvez a néphagyománnyal kapcsolatos pedagógiai tevékenységeknek. Ez a szemlélet a tanulás-tanítás célját, tartalmát egyaránt érinti és korszerűsíti: a hagyományos, zárt tudások, bemagolt ismeretek, tények, definíciók, azaz az ismeretközvetítés helyett a kompetenciafejlesztést helyezi az oktatás-nevelés középpontjába, melynek gyakorlatát tekintve, az egész életen át tartó tanulás támogatásában egyre nagyobb szerepet játszanak az érzelmi-akaratú tényezők és az attitűdök.

Vizsgálatunk célja a hagyományközvetítés óvodai és alapiskolai oktatásba történő beépítésének jelenlegi helyzete és az említett igények részletes felmérése volt. Felmérésünkéből kitűnik, hogy a szlovákiai magyar oktatási intézmények pedagógiai tevékenységük szerves részeként viszonyulnak a néphagyomány közvetítéséhez. Számos esetben megjelenik a művelődési területek, illetve tantárgyak tartalmában, tehetséggondozó tevékenységekben vagy az intézmény pedagógiai programjában. Az intézményvezetők fontos kérdésként tekintenek rá – olyan területként, melyet megtartani, fejleszteni érdemes és szükséges. Tudatában vannak annak, hogy jelenlegi felkészültségük nem elegendő a minőségi megvalósításhoz, igénylik a szakmai együttműködést, támogatást, és azt, hogy pedagógusaik tovább fejlődjenek ezen a területen.

Az eddigi tapasztalatokra és a felmérés eredményeire alapozva készült el 2021 őszén a Comenius Pedagógiai Intézet és a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia szakmai műhelyében egy átfogó, hosszú távú fejlesztési stratégia azzal a céllal, hogy meghatározza a kiemelt területeket, melyeken a néphagyomány oktatásba-nevelésbe történő beépítése megvalósulhat, valamint a megvalósításhoz vezető részcélokat és feladatokat. A két szervezet célja, hogy az elkészült tervet a szakmai nyilvánosságnak bemutatva további együttműködő partnereket vonjon be, és egy olyan, intézményesített szakmai támogató hátteret hozzon létre, mely az oktatási intézmények, tantestületek, egyének munkáját segítheti a néphagyomány oktató-nevelő folyamatokba történő beépítése területén. Ha a témára nyitott partnerek bevonásával reflektálni tudunk ezekre az igényekre, akkor minden esély megvan arra, hogy a szlovákiai magyar oktatási intézmények hagyományos értékeket képviselő, mégis korszerű oktatást nyújtsanak – hiszen a 21. században ez a megmaradásuk záloga.

A tanulmány recenzálási folyamaton ment keresztül.

SZABARI ERIKA

A NÉPHAGYOMÁNY: KAPOCS A MÚLT ÉS A JELEN KÖZÖTT

„Új szemmel nézni
a régi képre: ez a
mi alkotásunk.”
Fodor Ákos

Ha a hagyományörzés, néphagyomány szót halljuk, akkor valami avitt, poros hangulat támadhat szívünkben. Van, aki-ében még esetleg társul az „érték” fogalmával, máséban talán a „kidobandóval”. Pedig a néphagyomány most is itt él közöttünk. Abban, ahogyan öltözködünk, a gasztronómiánkban, az ünnepi szokásainkban, a beszédünkben, és életünk megannyi más mozzanatában, amelyet az őseinktől kaptunk, egyúttal mi is tovább hordozunk.

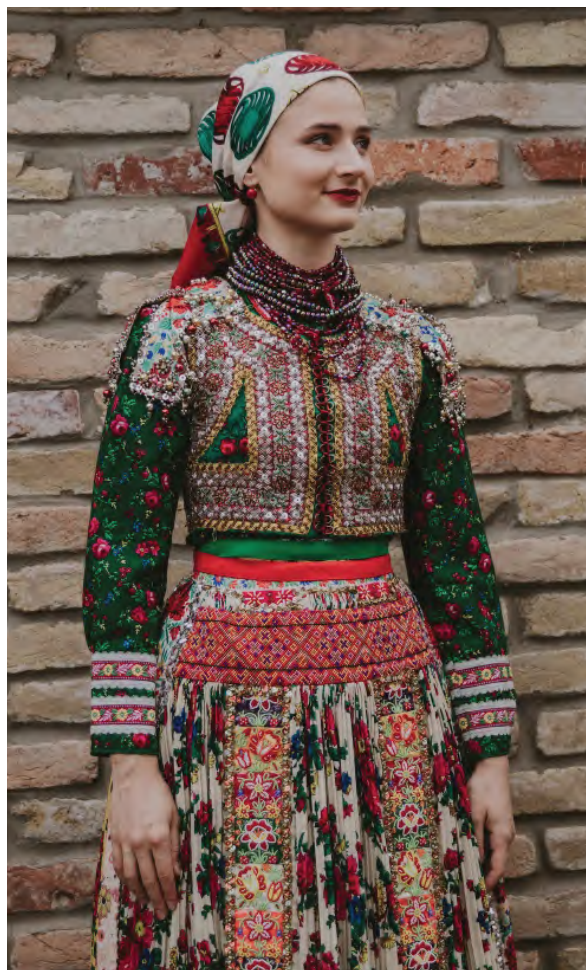
Ahogy Dömötör Tekla idézi Ortutaytól, „a hagyomány szigorú alakja mindig magára ölti pillanatnyi valóságát az egyéni ecset vonásait, egyszeri színeit, hogy nyomban levetkőzze azokat, s a legközelebbi aktualizálódásig ismét csak a törvényszerű alak, a hagyomány ’alapvető’ ... ’időtlen’ formáit öltse magára” (Dömötör, 1983, 21). Ez a napjainkat kísérő múlt tehát mindig magában hordozza a régi idők lenyomatát, egyúttal a folyamatos változásnak is megvalósítója lehet.

Bizonyos, hogy a népművészet, néprajz, néptánc, népdal, népköltészet, népszokások, kézművesség, népi játékok, ünnepi népszokások világa tiszta kincsek őrzői, egyúttal értékes segítséget nyújtanak abban, hogy a múlt mélységének üzenetei újból megélhetőek legyenek. A pedagógia különböző területei különleges érzékenységgel törekszenek visszavezetni a népi világ értékeihez, a gyermekek felé való közvetítésük üzeneteihez, ezzel pedig segítséget nyújtanak abban, hogyan lehet újra közösségteremtő módon, embertől emberig, lélektől lélekig hatni, tanítani az egész embert formáló, életre kiható módon.

A közösségek szerepe különös fontossággal bír a modern világ egyszemélyes, digitalizált megnyilvánulásai között: „a hagyomány és a változás összefüggése, feszült dialektikája, a szokásos kifejezéssel élve: a régi és az új küzdelme” (Ortutay, 1981, 323) része napjainknak. A túlpörgött, elidegenedett világ úrt eredményezett az életünkben, amit a néphagyományok be tudnak tölteni. Hiszen mindezek közvetlenül az életünkből fakadnak, átszövik annak minden mozzanatát az első lélegzetvételtől az utolsóig. Gyönyörűen kiművelt szokásrendje van a hagyományainkban a komatáltól kezdve, át a ringatókon, legény- és leány-csúfolókon át, a párválasztó népszokásokon, a kalákában végzett munkán, a közös disznótoron át egészen a halotti virrasztásig, halotti torig. A hétköznapijainkat, naptári évünket, hitvilágunkat, egyházi ünnepeinket, a természet rendjét követik, közösséget teremtenek, társas kapcsolatokat, szociális védőhálót építhetünk általuk, az érzelmeinkre az egész egzisztenciánkra hatnak. Más megfogalmazásban: „a kultúra hagyományozódásának spontán formája az a keret, melyben a nép ünnepe és hétköznapija lejátszódik. Közösségi magatartásmód és cselekvésmód; olyan viselkedési mód, melynek a közösség tagjai alávetik magukat, mert megfelel az élő kulturális hagyományoknak. Egyszerre illetlen, erkölcsi kódex, íratlan törvény, művészet, költészet, színjátszás, mítosz és mágia” (Dömötör, 1983, 9).

Általa árnyaltabbá válik természetes szépérzékünk és finomabban ki tudjuk fejezni magunkat, formálódik a nyelvi kifejezőkészség, bővül a szókincs, s egyfajta rendezettség ad számunkra. Miközben „a nyelv milyen fontos eleme, hordozója, közvetítője a kultúrának. (...) A fiatalok által használt nyelv, a szókincs bizony nagyon elszürkült, egyszerűsödött, s ezzel fontos értékek kerültek veszélybe, kérdőjeleződtek meg. (...) Egyfelől színtelenedik, egyszerűsödik a nyelv, másfelől azonban fel is értékelődik az igényes kommunikáció, azok a közlési formák, amelyekben szerepet kap a nyelvi érték” (Schüttler, 2001). Ha nem találunk szavakat bizonyos rezdülésekre, úgy megnehezülhet az átélt élmények tudatosítása is, ha pedig nem engedjük közel életünkhöz a népi világot, úgy ez az élménysor tovább szűkül.

Ha a jövő nemzedékét az életre akarjuk nevelni, akkor a hagyományainkat a szívükbe kell ültetnünk. Mert ez teszi valóban élővé az emberi létet. Ez pendíti meg személyre szabott zengő hangon azokat az érzelmi húrokat bennünk, ami érzelmeket mozdit meg, kötődéseket teremt a családban és a közösségi élet különféle szinterein, a haza, kultúra és hit vonatkozásában is. Ahogy Morus Tamás fogalmazza: „A hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a láng továbbadása!”, vagy ahogyan más módon hangzik a több évezredek tanácsa a Példabeszédek könyvéből: „Őrizd meg, fiam, atyád parancsolatát, és anyád tanítását el ne hagyj!” (Péld 6,20).

| Fotó: Nagy Fanni

Az elődeink által ránk hagyományozott, minden próbát kiállt, letisztult tanítás és hagyományrendszer megtartása nem egy kihunyó, megszűnni akaró hamu, hanem olyan láng, amiből új fakad. A gyermekek számára ezek a mély értékek és üzenetek többféleképpen átadhatóak, s érezhetően megérintődnek egy-egy foglalkozás keretében, ha kapcsolatba kerülhetnek a népi gyökereikkel. Iskolai munkám során tapasztaltam például körükben, hogy igen nagy örömmel fogadják többek között, ha a falra festett fa tövébe kuporodva, annak gyökereihez közel érkező a saját gyökereikről megoszthatják élményeiket, családi szokásaikat. Ezek mindig a biztonság forrásai is, hiszen ismétlődést, az összetartozás erejét nyújtják számukra.

A népi játékok felidézése is nagy segítséget nyújthat: egy felelgetős, dalos játékban, ami egyszerűnek tűnhet felnőtt szemmel, már gyermekként elsajátítható a társas viselkedésnek minden szegmense. Hogyan fogadjam el a másikat? Hogyan működjek vele együtt? Mi a közös cél? Azért mindenkinek tennie kell, máskülönben nincs játék sem. Hogyan viselkedjek udvariasan? Mi az illem a fiúknál, lányoknál? Illedelmesen, szépen kommunikálok azzal is, aki a barátom és azzal is, akivel előtte összeveszttem a kisautón, hiszen a játék szövege ugyanaz, nem változik. Hogyan viselkedek akkor, ha én vagyok a szereplő, vezető, és hogyan, ha a sorban, játékban, körben, türelmesen várok?

Mindezek a rezdülések leképezik, játékká fordítják a felnőttek világát, míg a négy fal magányába zárva, a mindent beszippantó képernyő előtt csak elszakad a valóságtól az ember, nem pedig belenevelődik. Mindeközben bizony értékke válik a valós felnőtt életben mindaz, amire a közösségteremtő, megtartó, kovácsoló szereppel bíró néphagyományaink nevelnek, ha valóban élő részei a kultúránknak.

A pedagógusoknak természetesen nagy szerepe van mindebben, mint ahogyan korábban közvetlenül is részt vettek a múlt értékeinek feltárásában, a néprajzgyűjtők munkájában. Egyes korszakok közös kutató tevékenysége tehetett csak teljesebbé a néprajzi gyűjtéseket: a gyermekek, családok a tanító megszólítása által közvetlenül is bevonódtak, és a kutatásoknak részeseként saját maguk is megélhették, milyen értékeik, azoknak pedig milyen fontos üzeneteik vannak, közösen is meg kell becsülni mindezeket (Kovács, 2014). Az UNESCO Közgyűlése már 1989-ben nemzetközi ajánlást tett a hagyományos kultúra és folklór védelmére. Felismerték, hogy nemcsak a tárgyi javakat, hanem a szellemi örökséget, a hagyományos kézműves tudást, táncokat is át kell menteni a jövő nemzedékeinek (Karácsony-Molnár, 2021). Bizonyos, hogy mindenkinek, aki az oktatás, nevelés területén, a nemzeti műveltség terjesztésében részt vállal, így a pedagógusoknak is sürgető feladata a néphagyományok továbbadása, éltetése, a néprajzi, kulturális értékekkel már kisgyermekkortól szükséges megismertetni a felnövekvő generációt.

Mindez közös kincsünk, a hétköznapi kultúránk része már csak azáltal is, milyen szófordulatokat használunk, milyen dalokat dúdolunk, milyen étel kerül az asztalunkra, vagy hogyan ünnepelek. „Az ünnepeknek akkor van értelmük, ha azok nem üressé vált formák, hanem megszületik az emberben az ünnepet teremtő erő és a valódi tartalom. Ennek a jelentéstartalomnak a megszületését és megalapozását, az ünnepek lényegének és üzenetének megértését segíthetik a népmesék, legendák, mondókák, találós kérdések, játékok. A történetmesélés nagyon jó lehetőség arra, hogy megmutassuk a szüret lényegét vagy Szent Iván varázslatos éjszakájának egyik kincsekkel kapcsolatos legendáján keresztül a naphoz kapcsolódó hiedelmeket. De arra is remek alkalmat nyújt, hogy elmondjuk, miért hozza Sándor, József, Benedek zsákbán a meleget. Azontúl, hogy kulturális gyökereket kapnak a meséken és legendákon keresztül a gyerekek és a felnőttek is, kapcsolatba kerülnek az őseikkel, és egy olyan, mára már részben eltűnt világgal és világképpel, amely a múltjuk fontos része és a jelenük-jövőjük alapja. A mesélés arra ad módot, hogy mértéket és értéket egyaránt tartva ezt a tudást didaktikus elemek nélkül, örömteli mese- és játékelményen keresztül kapják meg. Az ünnep különleges idő, eltér a hétköznapiaktól. Megelőzi ezt az időszakot a várakozás, rákészülés külsőségekben éppúgy, mint lélekben. Hálaadást és életigenlést is jelent, a múlt-jelen-jövő együttes jelenlétét, és így az örök időhöz, a kozmikushoz való kapcsolódás élményét biztosítja” (Bajzáth, 2022, 7–8).

A hagyomány, néphagyomány itt él közöttünk. Akár észrevesszük, akár nem, akár néven nevezzük és az életünk részének tekintjük. Kulturális gyökereinket nem tudjuk megtagadni, hiszen hordozzuk azokat, kapcsolódunk hozzá. Ha megéljük a hagyományainkat, őrizzük, kincsként hordozzuk, mi magunk leszünk gazdagabbak. „Az igazi értékek újjáélesztése, megtartása azonban nincs ellentmondásban a modernizációval. ... Az egészséges modernizáció érdekében szükség van bizonyos értékek őrzésére, a hagyományos kultúra fenntartására. ... sikerességeknek ma már a magas kultúra birtoklása is nélkülözhetetlen feltétele” (Schüttler, 2001).

A tanulmány recenzálási folyamaton ment keresztül.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bajzáth Mária (2022): *Kerek élet fája*. Budapest, Centrál Kiadó Csoport, ISBN: 978-963-324-954-3.
- Dömötör Tekla (1983): *A népszokások költészete*. Budapest, Akadémiai Kiadó, ISBN: 963-05-3380-4.
- Dömötör Tekla (1983): *Magyar népművészet*. Budapest, Corvina Kiadó, ISBN: 963-13-1596-7.
- Karácsony-Molnár Erika (2021): Van-e helye a néphagyománynak a 21. századi nevelésben, oktatásban? – jeles napi, ünnepi szokások az óvodai nevelésben, In: Lovassy Attila – Pázmány Ágnes (szerk.): *Kihívások a 21. századi nevelésben-oktatásban*. Vác, url: http://real.mtak.hu/121386/1/KIh%C3%ADv%C3%A1sok%20a%2021.%20sz%C3%A1zadi%20nevel%C3%A9sben-oktat%C3%A1sban_2021_03_08.pdf (Letöltés ideje: 2022. augusztus 30.)
- Kovács Ágnes (2014): *Népmese és közművelődés*. Kolozsvár-Sztána, Művelődés Egyesület-Szentimrei Alapítvány, ISBN: 978-973-7993-76-2.
- Ortutay Gyula (1981): *A nép művészete*. Budapest, Gondolat Kiadó, ISBN: 963-281-062-7.
- Schüttler Tamás (2001): *Értékvédelem - hagyományörzés - modernizáció – Beszélgetés Szebedy Tassal, a KOMA kurátorával az élményközpontú anyanyelvi nevelés és az aktív olvasóvá nevelés pályázatairól*. In: Új Pedagógiai Szemle, 9. sz., ISSN 1788-2400. url: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/ertekvedelem-hagyomanyorzes-modernizacio> (Letöltés ideje: 2022. augusztus 26.)

RANCSÓ ANDREA

HELYI ÉRTÉKEK KUTATÁSÁNAK ÉS ÁTADÁSÁNAK JÓ GYAKORLATA HETÉNYEN

Minden helynek megvannak a maga kincsei, értékei, melyeket felkutatva, megismerve, betekintést nyerhetünk elődeink életébe, így teremtve kapcsolatot közvetlen környezetünk történelme és a jövő generációja között. A helyi értékek feltárása, néphagyományaink megőrzése, továbbadása egy nemes küldetés, melyet minden felvidéki magyar pedagógusnak, magyar tannyelvű iskolának fel kell (kellene) vállalnia. Hiszen a helyi értékeket ismerő gyermekben kialakul a tisztelet az elődeink felé, megbecsülés az idősebb és letűnt generációk munkája iránt, szoros kötődés a szülőhelyhez, mely egy erős identitástudat kialakulását segíti elő. Mindez eszköze lehet a felvidéki magyarság megmaradásának. Talán ez gátat vethet a fiatalok elvándorlásának, a falvak elnéptelenedésének vagy a családok szétesésének.

Többek között ez a gondolatmenet vezérelt bennünket, a hetényi Tarczy Lajos Alapiskola pedagógusait 2008-ban, mikor a „Korszerűen a régióért” című iskolaprogramunkat megfogalmaztuk. Volt mire alapoznunk, hiszen az iskola régebbi tanárai közül többen is gyűjtöttek adatokat, dalokat, játékokat, tárgyi emlékeket, és mindezt örökölték magukra. Sokat köszönhetünk a gyökereihez hűen ragaszkodó, Hetényről elszármazott tanárember, Zajos Ernő bácsi fáradhatatlan gyűjtőmunkájának és hagyatékának. E hagyaték szolgált alapul a hetényi Lilla Galéria helytörténeti gyűjteményének kialakításához is.

Példaként állt előttünk iskolánk névadója, Tarczy Lajos, hetényi születésű pápai tanárember szellemisége is, akinek igyekszünk nyomdokain haladni. Sokrétű oktató-nevelő munkával elődeink értékeit ismerő, megbecsülő és hagyományainkat óvó fiatalok nevelését tűztük ki célul. Ennek elérésére segítségünkre vannak a modern digitális eszközök, innovatív módszerek. Ebbe a munkafolyamatba szeretnénk most egy kis betekintést nyújtani.

Partnerszervezetünkkel, közintézményekkel és a civil szférával együttműködve alakítottuk ki iskolánk arculatát. Évente több alkalommal találkozhatnak diákjaink a falu szépkorú lakosaival, akik szívesen mutatják be a még meglévő régi ruhákat, megkínálják gyermekeinket a régi receptek alapján készített ételekkel, mesélnek nekik és énekelnek is velük régi hetényi népdalokat. Ezek a találkozások hidat alkotnak a generációk között. A rendszeres találkozók adták az ötletet, hogy felkutassuk a hetényi híres varrottas – az aszúr – történetét, megkeressük az aszúr néhány utolsó mesterét. Ez lett az első kutatómunkánk témája, mely az évek során kinőtte magát. Diákjaink bemutakoztak vele a Kincskeresők Országos Konferenciáján, és a sikeren felbuzdulva további témákat kezdtünk feltárni. Így váltunk a Kincskeresők – regionális értékeket kutató diákok országos konferenciáinak rendszeres szereplőivé, majd később a TUDOK versenyek előkelő országos és nemzetközi helyezetteivé. Fontos megemlítenünk, hogy kutatómunkáinkat mindig szakemberek segítségével pontosítottuk. Dolgoztunk együtt néprajzosokkal, múzeumokkal, történészekkel, levéltári és a közművelődésben dolgozó szakemberekkel.

A varrottas történetéből és az aszúros kézimunkákból kiállítást is szerveztünk. Ennek sikere vezetett bennünket arra, hogy évente egyszer, a Tarczy Emléknapi alkalmából újabb és újabb helytörténeti kiállítást rendezzünk az iskola folyosóján, mely több hónapon keresztül elérhető a gyermekek számára. A varrottas témája megragadta a napközis pedagógus fantáziáját is, aki előbb maga is megtanulta, majd az iskolai klubban az Aranygyűszű szakkör keretében elkezdte a gyermekeknek oktatni az aszúr varrását, ami a mai napig önkéntes alapon folytatódik. A Lilla Polgári Társulás égisze alatt pedig fiatal felnőttek is elsajátították e jellegzetes hetényi kézimunka varrását, sőt olyan is akad községünkben, aki ma már országsszerte népművészeti vásárokon árulja a saját maga készítette, aszúrmintás terítőket, táskákat, blúzokat, ingeket, gyermekruhákat.

Iskolánkban minden évben egész napos rendezvénnyel emlékezünk meg névadónk, Tarczy Lajos születéséről, ezért a következő kutatómunkánk témája értelemszerűen az ő élettörténete, családfája, hagyatéka volt. Diákjaink találkozhattak a leszármazottakkal, megtekinthették a tárgyi emlékeket, de kapcsolatba kerültek levéltári adatokkal is.

A kutatómunka fortélyait elsajátítva további témák kerültek terítékre, mint a:

- A község helyneveinek története
- Ásatási leletek a hetényi határban
- A hetényi foci történet
- Színház az egész Hetény! – színjátszástörténet
- A hetényi kitelepítettek története
- A 2. világháborúba elhurcolt levante fiúk és levante leányok története
- Az önkéntes tűzoltó szervezet története
- Hetényi életmesék
- Mátyás király szőlőt kapáltat
- Hetény község szép helyen van...
- Hagyományok, népszokások
- Gólyafalvi történetek
- Hetényi gazda(g)ságunk

A feldolgozás során a diákok személyes kapcsolatba kerültek az egyes témák valamikori közvetlen szereplőivel, így vált számukra élővé a helytörténet. Valamennyi munkából kiállítás is készült, amit mindig a kutató diákok tárlatvezetésével

ismerhettek meg vendégeink és az iskola többi tanulója. Nem féltünk feldolgozni a kitelepítések történetét, illetve a 2. világháborúba elhurcolt levente fiúk és levente lányok történetét sem. Ezek a témák különösen értékesek számunkra, hiszen nem minden iskola diákjai hallhatnak ilyen nyíltan és közvetlenül ezekről az eseményekről, pedig pontosan ezek azok a történetek, amik leginkább áthatják a gyermek lelkét, melyeken keresztül átérezhetik és megérthetik a nemzethez, a lakóhelyhez való tartozás fontosságát. A feldolgozásból valószínűleg a szakmai elbírálók is kiéreztek mindezt, mert a kutatómunkák komoly szakmai elismerést kaptak. Így részesülhettünk abban a megtiszteltetésben, hogy diákjaink több konferencián is vendéglőadóként mutakozhattak be.

Az évek során sok munkával felhalmozott ismeretanyagot 2013-ban a „Korszerűen a régióért” EU-s projektünk keretében sikerült egy színes, feladatokkal tarkított munkafüzetté összeállítani. A munkafüzet megjelenése az egész tantestület összefogásának volt köszönhető, hiszen a helytörténeti kutatások eredményein kívül tartalmazza a helyi élővilág és táj jellegzetességeit is, valamint az összegyűjtött népdalokat, meséket, történeteket, játékokat. Ezt a munkafüzetet az alsó tagozaton, valamint történelem, földrajz, biológia, zene, magyar tanórákon használva, becsempészhettük a tananyagba a helyi értékeket, szórakoztató módon adva át azokat minden diák számára.

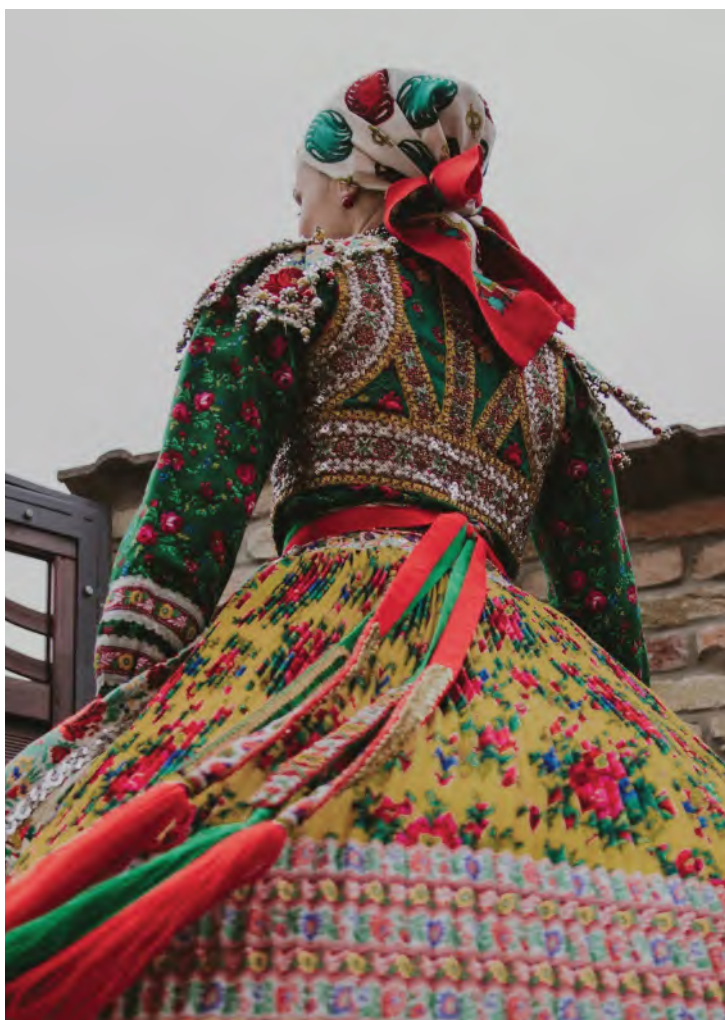
Az iskola pedagógusainak közvetítésével mára így váltak élővé a hetényi népdalok, mesék, történetek, a történelmi eseményekhez kapcsolódó legendáink, de így ismerkedhettek meg a tanulók a tárgyi gyűjteményeken keresztül a kendertermesztés, kenyérsütés, kötélfontás mesterségével, a régi kovácszszerszámokkal, az állattenyésztésben, borászatban használt eszközökkel. A munkafüzet részét képezi egy az egész helytörténetet felölelő társasjáték, mely a régi szokások felelevenítésén kívül (mint pl. a Gergely-járás, Luca napi szokások) a már csaknem elfeledett régi játékok újjáéledését tűzte ki célul.

S hogy kivigyük értékeinket, népszokásainkat az iskola falain túlra is, iskolánk tanulóinak, valamint az Ógyallai Művészeti Alapiskola nálunk kihelyezett rajzos tagozatának köszönhetően aszúros díszítés került a Lilla Galéria bejáratára, hagyományos gólyás motívum pedig a buszmegállóra. Ezek minden arra járó számára hirdetik, hogy a hetényiek is merik lakóhelyük értékeit és büszkéek is ezekre.

Hetényen nemcsak az iskola, óvoda, de a civil szervezetek, polgári társulások is sokat tesznek a helyi értékek feltárása, közvetítése terén. A Villa Heten Polgári Társulásnak például már 9 helytörténeti kiadványa is megjelent. A polgári társulással karöltve megalakítottuk a Hetényi települési értéktárat, melynek adatbázisában 375 adat szerepel. Ezek közül 18 emlékhely, 7 személy, 22 zenei anyag, 310 fotó és 18 helyi érték. Büszkeséggel tölt el minket, hogy Tarczy Lajos munkássága bekerült a Felvidéki Értéktár adatbázisába is, ahol Felvidéki Értékként van regisztrálva. Az adatbázisok nyilvánosak, mindenki számára elérhetőek. Így például mi is használjuk, dolgozunk velük a történelemórán. Pályázati források bevonásával pedig sikerült az iskola főbejáratát „értékessé” tennünk, hisz itt kapott helyet a 2021-ben felavatott, tölgyfából faragott Tarczy-családfa és a címer.

A munkafolyamatunk híre több minisztériumba, alapítványhoz is eljutott. Kárpát-medencei mintapélda lett a munkafüzettel folytatott oktatásunk, s erre a példára születtek meg Madar és Csicsó helyismereti munkafüzetek. A Falvak Kultúrájáért Társulás pedig Örökségszerűen elismerést adományozott iskolánknak.

Több diákunk a középiskolásként is sikerrel folytatta a helytörténeti kutatómunkát, mely reménnyel tölt el bennünket. Bízunk benne, hogy iskolánkból kikerülő fiatalok a helyi értékek ismeretében olyan erős gyökereket kapnak, melyek egész életükben kitartanak. Tudjuk, hogy Hetény magyar település volt, hisszük, hogy magyar faluként tartják majd számon több száz év múlva is!

| Fotó: Nagy Fanni

¹ Mivel a levente lányok intézménye nem volt olyan általános, mint a fiúké, azért érdemes pontosabban jelezni, hogy 2 külön intézmény volt, a levente fiúké és levente lányoké.

BENKONÉ HORKAY TÜNDE – BENKO PÁL

NÉPI KÉZMŰVES MESTERSÉGEK A PEDAGÓGUS MUNKÁJÁBAN

Cikkünkben a népi kézművesség jelenségéről és annak oktatásban elfoglalt helyéről, illetve lehetőségeiről próbálunk megfogalmazni néhány gondolatot. A hagyományos értelemben vett népi kultúra már sajnos a múlté. Eredeti formában nem találkozunk vele, már csak nyomokba találjuk meg elnéptelenedő falvaink valamelyikében.

Mindennapjainkban azonban feltűnnek a népművészet, vagy inkább helyesebben fogalmazva a tárgyalkotó népies művészet megnyilvánulásai, főleg díszítőelemek formájában.

Valószínűleg azért lehet ez így, és nem merültek a feledés homályába, mert népművészetünk számos olyan tapasztalatot hordoz, amely példaként szolgálhat a ma emberének, akár megoldási sémákat is vázolhat korunk problémáira. Segítheti fiataljainkat a múlt megismerésében, a saját kultúrához való ragaszkodásban. Gondoljunk csak arra, micsoda erővel tört be annakidején a táncmozgalom az akkori ifjúság életébe. Nem túlzás azt állítani, hogy a mai napig meghatározó az ereje. Értelmezhető ez a hatás ma is a tánc, a zene, az élőszavas mesemondás, de természetesen a mi esetünkben, a népi kézművesség viszonylatában is.

Az előbb említett táncmozgalom fejlődését jól dokumentálták, számos tanulmány dolgozta fel, így könnyedén nyomon tudjuk követni. A kézművességgel sajnos ez nincs így. Ez ugyanis amolyan mostohagyerek, kísérőjelenség korunk folklórmozgalmában. Elmarad az elméleti fejlesztése is, amolyan kipipált szerepe van – mondhatni, a futottak még kategória. Elég, ha megfigyeljük folklórrendezvényeink plakátjait – tisztelet a mindenkori kivételnek –, presztízsszünk nem akkora, mint más előadóké. Hasonló helyzettel találjuk magunkat szemben a kézművesség oktatása terén is. Amíg a népzene és a néptánc jól fejlődő módszertani háttérrel van jelen az oktatásban, addig a kézművesség oktatása kimerül az óvodás-, kisiskoláskor célbavételével, esetleg kivételesen találkozunk felnőttek számára megvalósított szakmai kurzusokkal. Pedig nem volt ez mindig így. A hagyományos paraszti világban a kultúra ezen összetevői kiegyensúlyozottan voltak jelen.

A kézzel végzett munka elsődleges szerepet kapott, a zene, a tánc, a mesemondás a szabadidő tartozékai voltak. A kemény fáradtságos munka meg is szűrte a fölösleges tevékenységeket, a nem az idejében és nem a helyén történőket. A fizikai fáradtság testi-lelki feltöltődést kívánt, így mint egy szűrő, megakadályozta a mesterkélt művészkedést minden kulturális területen.

Így tudott népművészetünk letisztulni s ezért fordulhatott az elmúlt száz év emberének figyelme többször is a népművészet, az eltűnőben lévő paraszti világ értékei felé. A művészetet képviselői időről időre inspirációt kerestek – és találtak a népi alkotóvilágban.

Miért ne tennénk tehát ezt mi is, a ma egyszerű emberei, a pedagógusok? Érdemes tehát változtatni a népművészetről alkotott szemléletünkön, hogy ne csupán a közelmúlt paraszti kultúrájának díszítőstílusára irányuljon, hanem a korábbi időszakok értékeire és mindazokra a folyamatokra, amelyek a népi alkotóvilág gazdag örökségét befolyásolták.

Ezeket az elveket szem előtt tartva, a magyar népművészet világában született tárgycsoportok és azok elkészítési technikáinak alaposabb megismerésében kívántunk előbbre lépni, amikor néhány lelkes pedagógus Fülek környékéről életre hívta a Motolla Kézműves Baráti Kör, és hozzálatott a népi kézműves technikák módszeres oktatásához – immáron húsz esztendővel ezelőtt. Ennek a húsz évnek a tanulságait próbáljuk most sorokba sűríteni, hogy szolgáljon és segítse más alkotók, pedagógusok hasonló törekvéseit és nem utolsósorban a felnövekvő új pedagógusnemzedéket.

A felvidéki magyarság körében népszerűek voltak a nyári művelődési táborok, a népzenei- és néptánc-táborok. Az idő múlásával a táborokban megjelentek a gyerekek is, akiknek ez a fajta műveléssel egybekötött pihenés természetessé vált. A rendszerváltást követően megszűntek a gyermeküdületésre specializálódott szervezetek, csökkent a művelődési táborok száma is, így természetes igény hozta létre a nyári népművészeti gyermektáborokat. A magyarországi néptánc-táborok mintájára jött létre Fülek mellett, a nagymúltú abroncsosi úttörőtábor területén, a Losonci Járasi Csemadok szervezésében az első között gyermeknéptánc tábor. Akkor a kézművesség kiegészítő szabadidős tevékenység volt. Főleg magyarországi oktatók vezették a foglalkozásokat, de részt vettek ebben a környék meghívott pedagógusai is. Ezek voltak a kezdetek, első találkozásaink hasonló gondolkodású barátainkkal és a szervezett kézművességgel. A szabadidős kézművesség a továbbiakban ezekben a táborokban önálló, teljes értékű foglalkozássá nőtte ki magát. A kínált program kevésnek bizonyult, így igény született a továbbtanulásra.

Az oktatók közül néhányan a Csemadok KB ajánlására elkerültünk Zalaegerszeg mellé a Gébárti Kézművesházba, előbb a TIT Népművészeti Nyári Egyetemére, majd több éven keresztül a Gébárti Kézművesház Határon Túli Pedagógusok Népművészeti Táborába, ami mérföldkövet jelentett számunkra. Az ott szerzett tapasztalatokból mind a mai napig táplálkozunk. Innen hazatérve – tudással, jó tanácsokkal, tapasztalatokkal és nem utolsósorban lelkesedéssel felvértezve – az a gondolatunk támadt: itthon is ezt kell csinálni. Tömörülni, együttműködni, egymást segíteni. A következő táborban mint csapat vettünk részt, változatossá vált a gyerekek foglalkozási lehetősége, hiszen a megtanult táncok és énekek mellett saját kezűleg készített ajándékokkal térhettek haza.

Azt tapasztaltuk, jó, ha ezek a foglalkozások változatosak. Ezt csak úgy tudtuk biztosítani, hogy több mester egyszerre dolgozott, vetésforgószerűen váltották egymást a csoportok, a tematika pedig mindenki számára kötelezővé vált. A foglalkozások érdekesebbek lettek, hiszen tudjuk, a gyerek figyelmét napokig egyféle tevékenységgel lekötöni lehetetlen.

A kézművesek között is jó kapcsolat alakult ki, láttuk egymást dolgozni, össze tudtuk hangolni az egyes műhelyek munkáját. Ez a jó kapcsolat lett az alapja annak, hogy alkotó közösséggé, állandó csoporttá formálódtunk. A csoport később kivonult az alkotótáborokból a nagyközönség nyilvánossága elé is, hagyományos népművészeti ünnepélyeken tartottunk bemutatókat, gyerekfoglalkozásokat. Az oktatás tartalmának megváltoztatása – a reformtörekvések megfogalmazódtak oktatásügyünkben is. Tekintettel arra, hogy mindannyian pedagógusok vagyunk, bennünket sem hagyott ez hidegen. Az elméleti változtatások mellett megpróbáltunk gyakorlati kézműves foglalkozásokat is alkalmazni a tanításban.

A tanórák anyagába csempészés mellett tagjaink szakköröket is vezettek, valamint népi kézműves programokat, illetve programsorozatokat szerveztek saját munkahelyükön, ahová vendéglőadóként idős adatközlő kézműveseket is meghívtak mesterségbemutatókra. A gyerekek és a szüleik részéről a sikerélmény másokat is megfertőzött a népművészet tárgyalkotó ága, az a tény, hogy lehetnek környezetünk tárgyai másfélék is, mint amilyeneket a bevásárlóközpontok katalógusai erőltetnek ránk. Ezzel összefüggésben igény keletkezett a kézműves foglalkozások rendszeresítésére, módszertanának átgondolására, összegzésére.

Első szempontunk a rendelkezésre álló alapanyag volt. Ami van, abból dolgozhattunk.

Ez meghatározta a foglalkozások tartalmát, de jelentősen le is szűkítette a lehetőségeinket.

Rájöttünk arra, hogy a hagyományos paraszti életformában is így születtek a tárgyak, de a nyersanyag évkörönként periódusosan ismétlődő munkák mellék- vagy fő terméke volt.

Koncepciónkat tehát a paraszti munkák és ünnepek ütemére alapoztuk. A foglalkozások témáit ünnepekhez csoportosítottuk, és a tárgyalkotás részévé tettük a nyersanyagok előkészítését is. Ezáltal az oktatási folyamatban résztvevők egy letisztult, logikus életvitel-rendszerbe, a paraszti életmódra nyertek betekintést, ami hatással lett a környezetszemléletükre mind a tárgyak, mind az emberi kapcsolatok területén.

Szembesültünk egy, a tájainkon nemrégiben még természetes munkamódszer, a kaláka kihalási tendenciájával.

Tapasztalatunk az, hogy nagyon nagy szükség van az olyan egyszerű kézi tevékenységek visszatartására, mint a csomók kötése, hímzések, fonáltechnikák, fűrés-faragás stb., mivel ezek rohamos tűnnek el gyermekeink eszköztárából. A készségek fejlesztése tájainkon nagyon erősen specializálódik az információs-kommunikációs technológiák és a nyelvi kommunikáció javára. Mint minden specializáció, így ez is veszteségekkel jár, más általános emberformáló készségek felejtésével, esetleg tudatos elhagyásával.

Itt jövőnk a képbe, mi, kézművesek!

Gondoljunk végig egy nagyon leegyszerűsített jövőképet: az energiahordozók megcsappannak, az interkontinentális szállítások leállnak, az ember ismét a hozzá legközelebb eső, emberi léptékkel bejárható környezetre és csak a saját tudására lesz utalva.

Úgy gondoltuk nem elég az iskolás korosztály körében terjeszteni ezt a tudást, de el kell juttatni az erre fogékony pedagógusokhoz is. Ennek jegyében kerültünk kapcsolatba Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége akkori vezetőivel, akikkel együttműködve a rimaszombati nyári egyetemen kézművesképzést indítottunk pedagógusok számára.

A második évfolyam alkalmával már hatvanan jelentkeztek a meghirdetett kézműves szakcsoportba.

Világossá vált tehát, hogy igény van az ilyen irányú színvonalas szakmai képzésekre, ezért hozzáálltunk egy képzési folyamat kidolgozásához, melynek eredménye a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma által akkreditált 6 x 36 órás modulszerkezetű képzés lett „Kézműves mesterségek a pedagógus munkájában” címmel. Képzéseink területén hasonló mérföldkő volt, amikor a Hagyományok Háza Hálózat – Szlovákia munkatársai megkerestek bennünket azzal a felvetéssel, hogy vegyünk részt egy pedagógusképzésbe beépíthető komplex népművészeti tantárgy kidolgozásában és megvalósításában, természetesen, ami a kézművességre vonatkozó tartalmi részeket illeti. Ennek kapcsán összegeztük eddigi tapasztalatainkat, főleg, ami a gyermekekkel való kézműves foglalkozásokat tekint, és kidolgoztuk ennek szakmai hátterét. A foglalkozásokat hasonlóan, mint saját területünkön, a naptári jeles napokhoz, ünnepkörökhöz, a természetes évhez kötöttük.

Összeállítottuk a foglalkozások éves tervét havi lebontásban, így a hallgatók ennek segítségével beépíthetik a majdani tanóráik tervezetébe, illetve a szakköri tevékenységükbe is.

Ízelítőt nyújtottunk számukra hagyományos tárgyalkotó technikákból, bemutattuk a felhasználható természetes anyagokat, a megmunkálásukhoz szükséges eszközöket, azok használatát, a környezet kialakításának lehetőségeit és az éves tervezést.

A képzés beindulásával új problémákba ütköztünk mi is. Gondot jelentett a megfelelő mennyiségű és minőségű alapanyagok beszerzése, azok előkészítése, helyes tárolása, hiszen a szakmai képzéseken a hallgatók ezekből jóval többet kell, hogy felhasználjanak, mint egy átlagos gyerekfoglalkozáson. Ez új feladat elé állította a csapatunkat. Pályázati segítséggel hozzáfogtunk egy raktárpépület, alkotóház és műhelygaléria funkcióit betöltő ingatlan kialakításához. Ehhez segítséget kaptunk a Csoóri Sándor Alaptól (ezúton is köszönet érte!), így lassan, de biztosan a pedagógusképzés során felmerült problémáink is megoldódni látszódnak. Örülünk ennek az eredménynek, hiszen reményeink szerint nem csak tárolásra, de sokrétű képzéseink helyszíne is lehet majd Kézművesházunk.

A kézművesség és a kézművesképzés e néhány szeletét bemutatva összegzésképpen elmondhatjuk, hogy funkcióját ott tudja betölteni, ahol a lelkesedés mellé csapatmunka és szakmai tudás is társul. Ez a munka olyan szervezetek köré kell, hogy épüljön, ahol világosan megfogalmazott küldetésű mutatkozik, pontosan kitűzött célokat követnek és világossá tették, melyek azok a lépések, amelyek a kitűzött célok megvalósításához vezetnek. Ebben nyújthat segítséget a Szlovákiai Magyar Kézműves Szövetség, melynek feladata lehet az önállóan alkotó kézművesek feltérképezése, a szakmai segítségnyújtás lehetőségeinek biztosítása, szakmai megmértetések népszerűsítése, kiadványok támogatása. Ennek kereteit át kell gondolnunk, érzékenyen, hiszen érzékeny lelki alkotóemberekkel van dolgunk.

PAP FERENC – SZETÉY SZABOLCS – FEHÉR ÁGOTA

A KERESZTYÉN PEDAGÓGUS SZEREPE A HAGYOMÁNYOK KÖZVETÍTÉSÉBEN A NAGYKÖRÖSI TANÍTÓKÉPZÉS TÖRTÉNETÉNEK ALAPJAIBAN¹

A népi világ, a múlt hagyományainak rendje különleges értékekkel tesz teljesebbé életünket, a gyermekek felnövekedésének útját is csak rájuk építve bontakoztathatjuk ki. Családi köteleink és hivatásunk nagyjai mind olyan üzeneteket közvetítenek számunkra, amelyekből tanulhatunk, egyúttal lelki kapaszkodót, az összetartozásunk megélését, ezzel pedig személyes és szakmai támaszainkat is nyújtják, megerősítik számunkra.

A kisgyermekkel és iskolásokkal foglalkozó óvodapedagógusoknak és tanítóknak mindezek megbecsülése és továbbadása alapvető felelőssége, hivatásuknak egyúttal további elmélyült gazdagítását is hordozzák. A gyermekek számára a népi világ értékeinek közvetítése egyúttal a természet rendjéhez és a bibliai alapértékekhez való visszavezetést is jelenthet, amelyek további virágzást és gyümölcsozást segíthetnek a Lélek által. Jelen írásban a keresztyén pedagógusok szerepét összegezzük ebben a folyamatban, s a nagykörösi református tanítóképzés történeti hagyományaira is építve emeljük ki a népi világban, a hagyományátadásban rejlő lelki gyökerek megerősítésének, továbbadásának lehetőségeit. Becsüljük meg mindezeket, hiszen hálásak lehetünk azért, hogy általuk mindannyian biztosabb alapra támaszkodva haladhatunk életünk elkövetkező állomásai felé.

A NÉPI VILÁG MINT AZ ÉRTÉKEK FORRÁSA

Az igaz értékek forrásához, a természet egyszerű, letisztult rendjéhez is visszavezető tanulságokat leginkább a Biblia közvetíti számunkra, s „világtörténeti jelentősége van a reformációnak abban, hogy a Szentírást anyanyelven adta a nép kezébe! Olvasni kellett a Bibliát, hogy mindenki meggyőződhesse belőle a hit igazságairól” (Osváth, 1939, 5). Ahhoz azonban, hogy mindez megvalósulhasson, nagy szükség volt közvetítőkre: iskolákra, s a lelkipásztorok pedig egyúttal tanítókká lettek.

A református egyházak 16. századi egyik legfontosabb irata, a Heidelbergi Káté is megerősíti: az iskolák fenntartása az istentisztelet része, hitvallási kötelezettség: „tartsuk fenn az igehirdetést és az iskolákat” (Heidelbergi Káté, 2013, 53), hiszen „sem a tanítás, sem a nevelés törekvése nem érik el céljukat, ha nem tudnak az igehirdetés szolgálatába állítani” (Fekete, 2013, 437). Az olvasástanítás összefonódott az igaz hitre vezető tanítással, s az erkölcsi nevelés forrása is itt gyökerezett: „az olvasástanulás irányt mutatott a helyes és helytelen viselkedéshez, megtanította felismerni az elemi teológiai fogalmakat, és bevezette a hívőket az európai művelődés alapjául szolgáló zsidó kultúra világába” (Németh – Pukánszky, 2004, 429).

A reformáció szellemében ez a tudás csak a Biblia üzenetével való közvetlen, személyes kapcsolatba lépés által érhető el, az olvasottak irányában való egyéni, belső elmélyülésen keresztül. A zavaró hatások nélküli csend segítheti teljesebben a forráshoz való eljutást, mindezt pedig a Biblia tanulmányozása irányában való elköteleződés, a kitartás lelki ereje, az egyszerűséghez, a természet rendjéhez való visszatérés hordozza. A népi világban, a népművészet alkotásaiban, a néphagyományok rendjében találhatjuk meg leginkább a tiszta értékek világát, amelyekhez nem kapcsolódik felesleges mozzanat, csak az egyszerű lényegi üzenet, a funkció és a hasznosság pedig szerves egységet alkot (Tarján, 1991).

A nevelésről szóló első jelentősebb magyar nyelvű tudományos munka, Szilasy János *A nevelés tudománya* (1827) c. kötete már ugyancsak megerősítette a természet rendjéhez kötődés fontosságát, „ami által az ember erőinek kifejtése és tökéletesítése eszközöltetik” (Németh, 2022, 142). Kiss Áronnak Öreg Jánossal írt *Nevelés és oktatástan* c. jelentős munkája pedig közvetlenül is kifejti a természet jelenségeinek szerepét: a gyermeki tudásvágy ezekhez kapcsolódóan teszi teljesebbé a világ megismerésének és megértésének törekvését. „Tudásvágyát megragadják, s mivel minden körül levő tárgyat valaki által alkotottnak lenni tud, szeretne ezek alkotója felől is meggyőződést szerezni” (Kiss – Öreg, 1876, 94). A természet rendjének követése, általa a népi gyökerekhez és egy nagyobb egységhez is kifejeződő tartozásunk, egyúttal a hitbeli elköteleződés tehát egymással is összhangban, sajátos értékekkel gazdagítja lelki fejlődésünket.

¹ A kutatást a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának *Hitéleti képzések és a tehetséggondozás fejlesztése* című pályázata támogatja.

A NAGYKÖRÖSI TANÍTÓKÉPZÉS ÜZENETEI A HAGYOMÁNYÁTADÁS MEGERŐSÍTÉSÉBEN

A reformáció általánossá tette az érdeklődést a népoktatás iránt, egyúttal kiemelt szerepe volt abban, hogy magas szintű tudásátadás valósulhasson meg. Az iskolák gyarapodása mellett is lényeges szerepe volt a tanítók ezen küldetésének, általa pedig a tanítóképzés szakmai minősége megtartásának, hiszen a tanítók személye hordozza magában a szellemiség kibontakoztatásának további forrásait. „A valóban működő szellemiséghez »látható« lelkiültre van szükség» (Szcenzi, 2000, 38), amelyet körülölel a bibliai értékrend. „A református iskolának *bentje* is van, ahová jó bemenni, és ahol jó bent lenni. A *bent* az, ami a *kinthez* képest többletet hordoz: biztonságot, világosságot, bizalmat, bőséget, cselekvő szeretetet” (Szcenzi, 2000, 38).

A nagykörösi tanítóképző „református egyházunk tanítóképző-intézetei között a legrégebbi, de magyar hazánk valamennyi képzője között is a legrégebbiek egyike, nemcsak alapításának idejét tekintve, hanem intézményeinek folytonosságát is, kétségtelenül kimutatható életbenlétét, munkásságát és hatását tekintve is. ...képes volt mintegy varázsűtésre új életre kelni és pedig oly időben, amikor a testvér református intézetek éppen nem, vagy alig tudják, talán a politikai hatalom ellenkező irányú törekvései miatt is, a fennmaradáshoz vezető helyes utat eltalálni. A mi intézetünk elindult ezen az úton. Ezt az utat a Gondviselés úgy jelölte ki, hogy az intézetnek szükségképpen Nagykörösön kellett megmaradnia, tovább élnie. ...kiállotta [megpróbáltatásait] Isten segítségével, erős akarattal, s a jövőbe vetett hittel és bizalommal” (Osváth, 1939, 255–256).

A nagykörösi tanítóképzés szellemisége természetesen az intézmény oktatóinak, valamint a falain belül szakemberré váló, hivatásának útját elmélyítő tanítójelölteknek személyén, kölcsönös egymásra hatásuk összhangján keresztül teljesebbé lehet ki. A tanítók mindig is mintát nyújtanak a diákjaik személyes és szakmai fejlődése előtt, így jelen írásban forrásaink segítségével nyomon követhetjük az elődök által is lényegesnek tartott vonásokat, készségterületeket. Úgy véljük, hogy ezen hagyományok is értékes üzenetet, megerősítést hordoznak napjaink tanítói, nevelői számára.

A nevelő személyéhez kapcsolódóan Fáy András kiemeli: „legyen értelmére nézve pallérozott, a vallás és természet törvényeit értse, pszichológus és ... emberismerő” (Osváth, 1939, 7). A tudás és a szellemiség összhangja további lelki erőforrásokban való gyarapítást is magában hordoz, egyúttal a biztos gyökerekre támaszkodást, általa pedig a rend, az egyensúly megélését segíti.

Egy jó tanító a gyermekek irányában csak úgy nyújthat biztos tudást, közvetítheti a rendet a világ megismerésében, ha saját maga is ezt fejezi ki rezdüléseiben, ehhez pedig már a 19. században is igazolást nyert a következő készségek fontossága: szerénység, kegyeletes érzés, tisztelet a törvénynek, készséges engedelmesség, pontosság (Osváth, 1939, 167). A gyermekek is könnyebben megtalálhatják helyüket a világban, ha gondos elmélyültséggel kísérik figyelemmel annak rezdüléseit, ehhez pedig olyan tanító tud segítséget nyújtani számukra, aki elköteleződéssel, ráhangolódással teljesíti ki hivatását.

HAGYOMÁNYÁTADÁS AZ ÉRZELMI ELKÖTELEZŐDÉS JEGYÉBEN

A nagykörösi tanítóképző intézményének mindig is nagy szerepe volt az olyan tanítók kibocsátásában, akiket „a hivatásuk iránti előszeretettel és igyekezettel és szorgalom szelleme vezérli” (Osváth, 1939, 168), s ezt a nemzet iránti elköteleződés még teljesebbé tette. Elengedhetetlen a kitartó szakmai képzettség, a pedagógiai ismeretrendszer magas szintű elsajátítása, emellett pedig a 19. században is kiemelt szerepet kapott az érzelmi bevonódás fontossága: „szeresse hivatását, érezze magát boldognak gyermeki körben ... [egyúttal legyen] hazafias, egyházas érzelmű” (Osváth, 1939, 168).

A hagyományok átadása és ezzel továbbélése bizonyosan nem valósulhat meg érzelmi bevonódás nélkül, a kötődés biztonságának élménye pedig ki is teljesíti azt. A pedagógus és a gyermekek közötti kötődés csak a szeretet kölcsönös megélésével, bensőséges, érzelmi biztonságot megerősítő kapcsolatrendszerben bontakozhat ki igazán. „A szeretet tevékeny erő az emberben ... ami szeretetet teremt” (Fromm, 2008, 37). Egyfajta lelki gyarapodáshoz is hozzásegíthet, a belső hatékonyság átélését teszi lehetővé. Általa többé válik, aki nyújtja és az is, aki kapja, s mindketten a lelki megerősödés örömét élik át. Az emberi létezés minősége a szeretet, melynek forrása az isteni szeretet, s ennek nyomán a keresztyén pedagógusok hivatásának is legfőbb kísérői kell legyenek a szeretetet magában hordozó cselekedetek.

A szeretet az összetartozást erősíti, amely az egymás irányában való elköteleződés, egyúttal a kötődés és a gondoskodás forrása (Andrek, 2013). A másokra irányuló, elmélyült figyelem az összehangolódás élményén keresztül segít abban, hogy kibontakozhasson „a nevelés egyik további nagyon fontos tényezője, ... az erők egyesítésre való szoktatás” (Osváth, 1939, 171). A nagykörösi tanítóképző intézményében Hegymegi Kiss Kálmán igazgatóságának idején különös értéke volt ennek, kutatásaink pedig alátámasztották, hogy a falak napjainkban is hordozzák az összetartozás megélésének forrását. Kirajzolódott, hogy jelentős szerepe van az érzelmi megérintődés, a bizalom élményének, melyet egy olyan pedagógus tud leginkább nyújtani, aki közvetíti az érzelmi meleget, a támogató és fejlődést segítő erőforrásokat, aki támaszul kereteket tud nyújtani, s emellett gondoskodó, bátorít, megéli a lelkiség összetartó erejét. Keresztyén pedagógusként a képességekre kegyelmi ajándékként tekint, és személyiségében hordozza az azokat gazdagítani kívánó törekvését, mindeközben pedig értéként követi a Biblia iránymutatásait (Pap – Szetey – Fehér – Lehoczky, 2021).

Az oktatók és diákjaik, tanítók és tanítványaik közötti kötődés formálódását tovább gazdagítják a tágabb közösség, a nemzet irányában kifejeződő kötelek is. A nagykörösi intézmény történetében fontos célt jelentett, hogy „hűséges egyháztagot, jó magyar embert és jó magyar tanítót ... jólelkű ifjakat ... formálhatott” (Osváth, 1939, 171). 1833-ban már minden tárgyat magyarul tanítanak (Osváth, 1939, 8), az átadandó szakmai tartalmakat pedig erkölcsi tartással, hitbeli elköteleződéssel lehetett csak eredményesen megosztani a gyermekekkel.

Lényeges, hogy a tanító „legyen vallásos jellem. E végett a vallásban való oktatásnak oly szellemben kell történnie, hogy az által Istenben való élő hit, az üdvözítő és isteni tan iránti belső szeretet megalapíttassék, hogy a növendék gondolatát, érzését és akaratát, tehát egész lényét a tiszta vallásossággal hassa át” (Osváth, 1939, 168).

Az intézményes oktatás mindemellett „csak az alapot teszi le a jövő tanítói hivatáshoz, de a teljes kiképzést csak komoly önszorgalom adhatja meg” (Osváth, 1939, 172), a szakterület irányában való belső elköteleződés a tudás gyarapításának, az önálló szakmai fejlődésnek értékes lehetőségeit nyújtják. A diákok önképzőkori tevékenységei közé tartoztak: olvasás és ezekről beszámolás, írásbeli dolgozatok és élőszóbeli előadások, később pedagógiai és szépirodalmi dolgozatok készítése, költői és prózai művek elszavalása és felolvasása. Mindezek által tehát az egyéni szorgalom lelkesítő erejére is építve olyan értékes mintát nyújtanak a gyermekek számára, amely az ő kitaró bevonódásukat, ezzel pedig lelki gyarapodásuk magasabb szintjét is elérhetővé teszi.

HAGYOMÁNYÁTADÁS A KERESZTYÉN PEDAGÓGUS HIVATÁSÁBAN

Munkánk során a nagykörösi református tanítóképzés történetére is építve arra kerestük a választ, hogy a tanítóvá válás folyamatát hogyan gyarapítják a múlt hagyományai, s a szellemiség pilléreire építve a nevelésnek különböző területeit hogyan teljesítheti ki a keresztyén pedagógus. Mivel napjainkban az intézményben végzett kutatásaink során is megerősítést nyertek a lelki erőforrások, az összetartozás, a közösség értékei, zárásként Békési Sándor gondolatai nyomán foglaljuk össze a református karakter sajátosságait, amelyek korszaktól függetlenül segítik a keresztyén pedagógust hivatásának kibontakoztatásában (Békési, 2018):

1. Lényeges az Igével élnie minden napon, annak értelmezése során pedig a tanító egyház közösségének gondolatait is nélkülözhetetlennek tartja.

2. A lelkiekben szabad keresztyén ember lelkiismerete szerint cselekszik, egyúttal ebben is létkérdés számára: az Istennek hálás élet megvalósítása.

3. A szabadság és a lelkiismereti függetlenség mellett is „lélemben és igazságban való tisztelettel” tekint Istenre, ennek részeként imádságban is kifejeződő „belső istentisztelet” vezérli a külsőségek követése helyett.

4. A keresztyén embert a tökéletesedés elve, lehetősége hajtja élete teljességében, amely mindennapos önvizsgálatról és általa is a megszentelődés megtapasztalásáról szól, élethosszig tartó folyamatban. A küldetéstudatnak pedig része a tradíció komolyan vétele és a közösségi küldetéstudat is.

5. Embertársaink tiszteletben tartása szorosan összefügg a türelem, a türelmesség gyakorlásával, amely közvetlen segítséget nyújt a gyakran hosszabb időt igénylő egyéni kibontakozáshoz, eredmények eléréséhez is.

6. A puritán, tiszta és egyszerű életvitel által a mértékletesség értéke erősíthető meg, amelyben egyúttal az alázatosság, az engedelmesség is megmutatkozik. A puritánság egyfajta belső rendet, összeszedettséget is megsegíthet, ezáltal a célzott elmélyülésnek megvalósulásában szerepet kap, amelynek mélyén egyúttal a bölcsességnek, a hálának és egyfajta belső örömnak forrásává is válhat.

7. A tanítás figyelembe vétele, a hit és a tudás folyamatos gyarapítása iránti elköteleződés. Az elmélyülés igénye befogadóvá tesz a megismerés, a tudás gyarapítása irányában, amely pedig nem választható el a hit szerepétől, hiszen a keresztyén ember a világ működésében is megtalálja az eredendően meghatározó isteni rendet.

Mindezen lelki támasztékok a hitbeli elköteleződésnek hű kifejeződései az elmélyülés, a türelem, a tisztelet, az alázat és a tudásbeli gyarapodás a keresztyén pedagógus hagyományátadó szerepének értékes velejárói. Fontos kapaszkodót jelentenek a tanítóvá válás, valamint a gyermekek tanítása-nevelése során az egyén számára meglévő erőforrásainak, legjobb képességeinek kibontakoztatásában, mind elért eredmények tudatosítása és az értük való hálaadás, a rend, a kegyelem, a gondoskodás, a reménység megélése során, mindezek nyomán pedig akár további eredmények megvalósulásának hátterében is értékes segítséget nyújtanak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *A Heidelbergi Káté*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2013, ISBN: 978-963-558-224-2.
- Andrek Andrea (2013): *Az érzelmek társas és kulturális aspektusai*. In: Bányai Éva – Varga Katalin (szerk.): *Affektív pszichológia – az emberi késztetések és érzelmek világa*. Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt., 435–462., ISBN: 978-963-226-390-8.
- Békési Sándor (2018): *A református karakter*. In: *Confessio 1. sz.* <https://confessio.reformatus.hu/v/a-reformatus-karakter/#page1>
- Fekete Károly (2013): *A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vizsgálat 129 kérdés-feleletben*. Budapest, Kálvin Kiadó, ISBN: 978-963-558-226-6.
- Fromm, Eric (2008): *A szeretet művészete*. Budapest, Háttér Kiadó, ISBN: 978-963-9365-81-0.
- Kiss Áron – Öreg János (1876): *Nevelés és oktatás*. Budapest.
- Németh András – Pukánszky Béla (2004): *A pedagógia problémátörténete*. Budapest, Gondolat Kiadó, ISBN: 963-9567-18-3.
- Németh András (2002): *A magyar neveléstudomány fejlődéstörténete*. Budapest, Osiris Kiadó, ISBN: 963-389-334-8.
- Osváth Ferenc (1939): *A nagykörösi református tanítóképző-intézet története*. Nagykörös. [Hasonmás kiadás előszóval és utószóval, Nagykörös, Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, 2021.] ISBN: 978-6155-96168-7.
- Pap Ferenc – Szezey Szabolcs – Fehér Ágota – Lehoczky Mária Magdolna (2021): *Református hittanoktatók küldetése az érzelmi kötődés és a kapcsolatok támogatása jegyében*. In: Furkó Péter – Szathmári Éva (szerk.): *Studia Caroliensia*. Tudomány, küldetés, társadalmi szerepvállalás – a Károli Gáspár Református Egyetem 2020-as évkönyve. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 21–34., ISBN: 978-963-4148-95-1.
- Szenczi Árpád (2000): *Neveléstani alapkérdések*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, ISBN: 963-9024-97-X.
- Tarján Gábor (1991): *Folklor, népművészet, népies művészet. Bevezetés a népművészeti jelenségek tanulmányozásába*. Budapest, Tankönyvkiadó, ISBN: 963-18-3808-0.

TÁTRAI PATRIK – FERENC VIKTÓRIA – RÁKÓCZI KRISZTIÁN

A MAGYAR ÓVODAI ÉS ISKOLAI TANULÓI LÉTSZÁMOK ALAKULÁSA SZLOVÁKIÁBAN A 2010-ES ÉVEKBEN¹

BEVEZETŐ

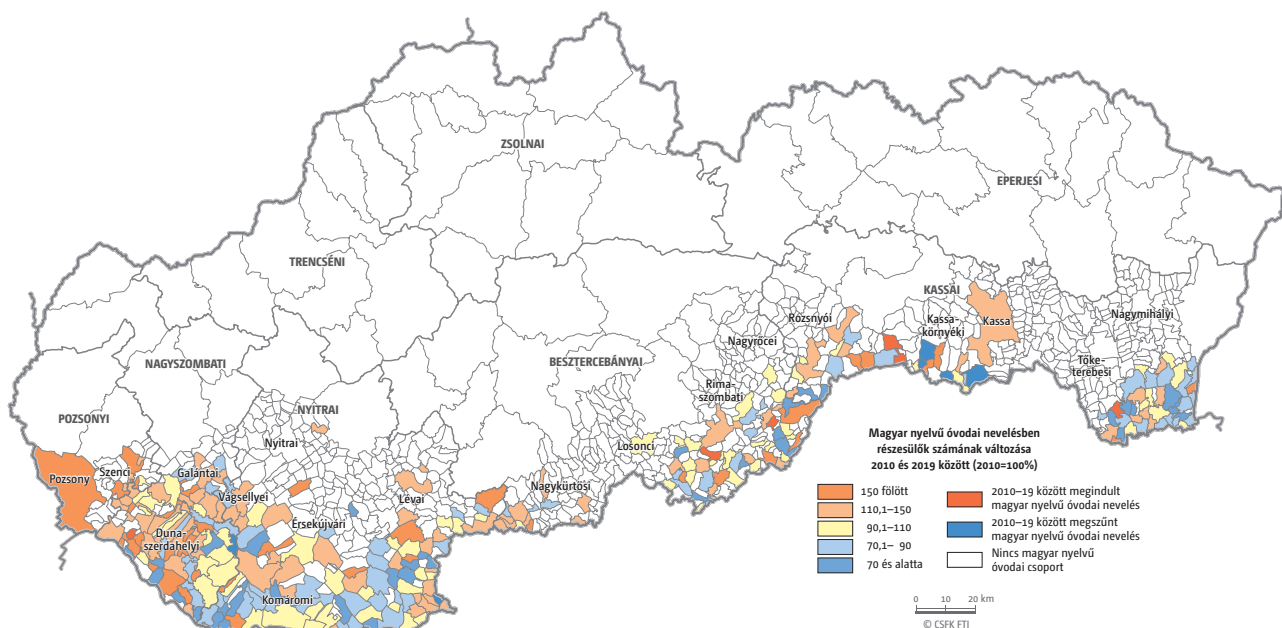
A Kárpát-medencei kisebbségi magyar közösségek fennmaradásának, a magyar etnikai identitás átörökítésének egyik kulcsintézménye a magyar tannyelvű oktatás. Sok esetben maga a magyar tannyelvű iskolában való tanulás is beépül a magyar identitás alkotóelemei közé (Csernicskó 2013). Különösen igaz ez Szlovákiára, ahol – esettanulmányok tanulsága alapján – a magyar tannyelvű iskoláztatás szoros összefüggésben van a magyar etnikai identifikációval, etnikai kategorizációval (Lampl 2015; Morvai – Szarka 2012; Tátrai 2013). A magyar óvodások, iskolások számának alakulása éppen ezért túlmutat önmagán, és tágabb kontextusban vizsgálva hűen tükrözi a szlovákiai magyarok aktuális társadalmi folyamatait, így általuk betekintést nyerünk a magyarok demográfiai helyzetébe, migrációs és asszimilációs jellemzőibe, de az oktatásszervezési, intézmény-fenntartási kérdésekben is fontos támaszt jelentenek.

Jelen dolgozat a szlovákiai magyarok anyanyelvi oktatásának helyzetét mutatja be az oda járó diákok létszámadatain, illetve azok 2010-es években bekövetkezett változásán keresztül. Célunk egy egységes, a közoktatás minden szintjére kiterjedő adatbázis létrehozása, az adatok ábrázolása, és az adatokból kirajzolódó folyamatok ismertetése.

Tanulmányunkban két típusú adatot jelenítünk meg. A térképek túlnyomó többsége a magyar tannyelvű közoktatásban résztvevő óvodás gyerekek, általános és középiskolai tanulók számának a 2010-es évek folyamán végbement változását mutatja. Ezen felül szükségét éreztük annak is, hogy a magyar tannyelvű általános iskolai tanulók számát összevessük a – megfelelő korcsoportú – magyar nemzetiségű gyerekek számával, hogy lássuk, a magyar nemzetiségű gyerekek mekkora arányban vesznek részt az anyanyelvi oktatásban.

ÓVODÁK

A 2010 és 2019 közötti évtizedben a szlovákiai magyar óvodások létszáma – némi hullámmzással, de – összességében növekedett: 2010-ben 8 532, 2019-ben pedig már 9 388 gyermek járt magyar óvodába, illetve a közös igazgatású intézmények magyar csoportjaiba, ami jelentős, 10%-os létszámnövekedést jelent (részletes adatok a mellékletben lévő táblázatokban találhatóak). E változás azonban jelentős regionális egyenlőtlenségekkel ment végbe (1. térkép). Általánosságban a szlo-

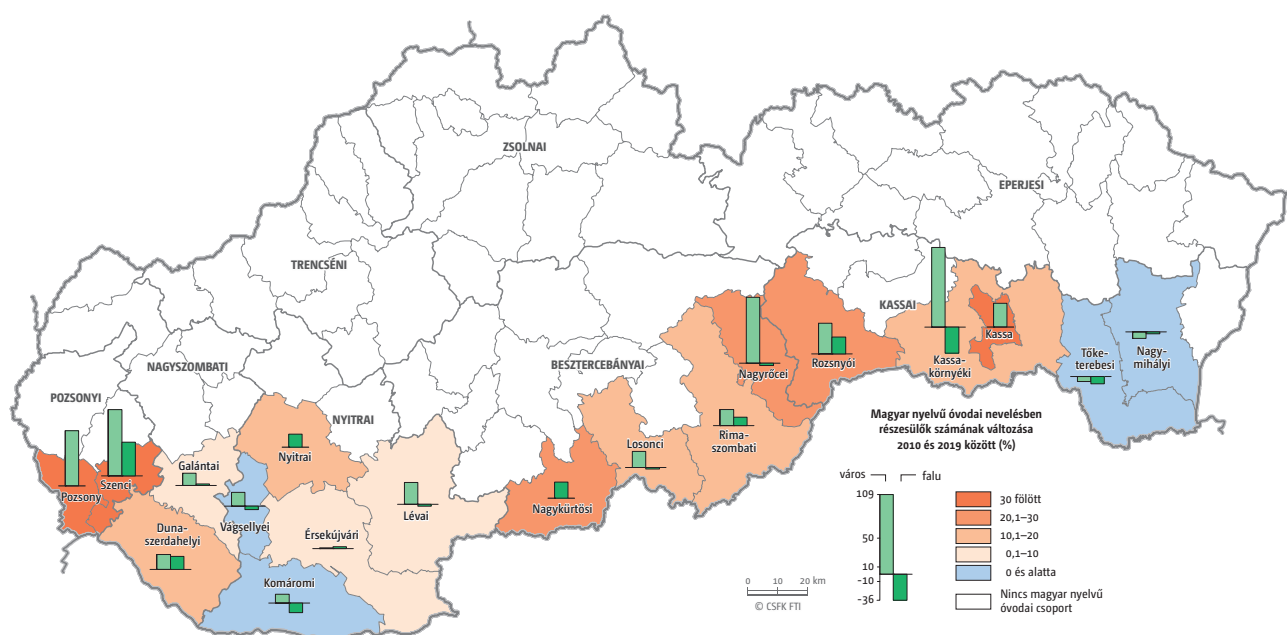
1. térkép

¹ Jelen tanulmány a Közoktatási kör(tér)kép: a tanulói létszámok változása a Kárpát-medence külhoni magyar közösségeiben a 2010-es években című kiadvány rövidített, Szlovákiára fókuszáló változata, amelyet a Katedra folyóirat felkérésére állítottunk össze. Az említett kiadvány (Tátrai et al. 2022) és a részletes adatok elérhetők a www.mtafki.hu/oktatasi-atlasz/ honlapon.

vákiai magyar nyelvterület nyugati és középső részein jelentős létszámnövekedés figyelhető meg, míg e két térség között (lényegében a Csallóköz keleti felétől a Lévai járás délnyugati szegletéig), valamint a magyar nyelvterület keleti részén stagnálás, illetve fogyás látható. Különösen látványos az óvodások számának növekedése a nagyvárosokban (Pozsonyban és Kassán), valamint Pozsony szuburbán zónájában, ahol egybefüggő területeken növekedett az óvodások száma. A többi térséget inkább a mozaikosság jellemzi. Legkedvezőtlenebb a helyzet a Kassa-környéki járás falusias térségeiben, ahol a vizsgált időszakban négy óvoda is megszűnt, valamint a Bodrogházban, ahol szintén csökkent az óvodások száma.

Fontos leszögezni, hogy az óvodások számának változása nincs összhangban a magyar közösség demográfiai folyamataival, azaz a csökkenő gyerekszámmal. Továbbá jól látható, hogy míg a demográfiai folyamatokat tekintve a tömbterületek egyértelműen kedvezőbb helyzetben vannak a szórványhoz képest, addig az óvodások létszámváltozása inkább fordított előjelű, és elsősorban a tömb települései azok, ahol a kedvezőtlenebb folyamatok zajlanak. Mindez arra enged következtetni, hogy az elmúlt évtizedben a szórványra jellemzőbb etnikailag vegyes családokból is többen magyar óvodába adhatták a gyerekeiket.

Az óvodások számának változása nemcsak tömb–szórvány, hanem falu–város metszetében is differenciált. A növekedés mértéke elsősorban a városokban volt látványos (22%), míg az óvodások kétharmadát adó falusi térségeken ez mindössze 5% volt (2. térkép). A különbség hátterében több tényező azonosítható. Egyrészt a falusi térségekből – főként a városokba ingázók – egyre többen viszik a városi óvodákba a gyerekeiket. Másrészt az óvodák esetében még kisebb a „tétje” a

2. térkép

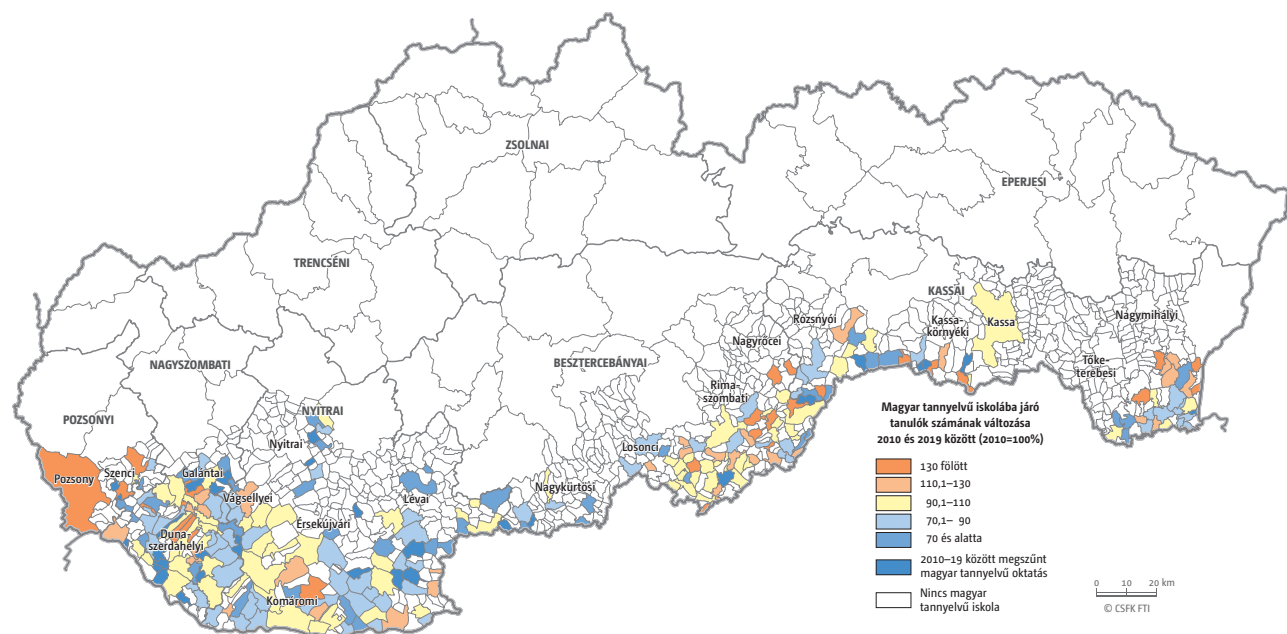
nyelvválasztásnak, így sok nem magyar vagy csak részben magyar családból kerülnek magyar nevelési nyelvű óvodába a gyerekek, elsősorban a nagyobb városokban. De egyes vidéki térségekben – így pl. Gömörben – a roma gyerekek arányának növekedése hozzájárulhat ahhoz, hogy a nem romák más településre vagy szlovák óvodába viszik a gyerekeiket. Ez elsősorban a magasabb végzettségű szülők esetében jellemző (Rákóczi, Tamás 2018). Különösen látványos a falusi óvodák kiürülése és a városi óvodák növekvő népszerűsége Kassán és a Kassa-környéki járásban. Míg például Kassán harmadával nőtt, Szepsin pedig megduplázódott az óvodások száma az elmúlt tíz évben, addig a környező falvakban drasztikusan, több mint harmadával csökkent a magyar óvodások száma. A fent vázolt folyamatok eredménye többnyire egy szegregáltabb óvodahálózat.

ÁLTALÁNOS ISKOLÁK

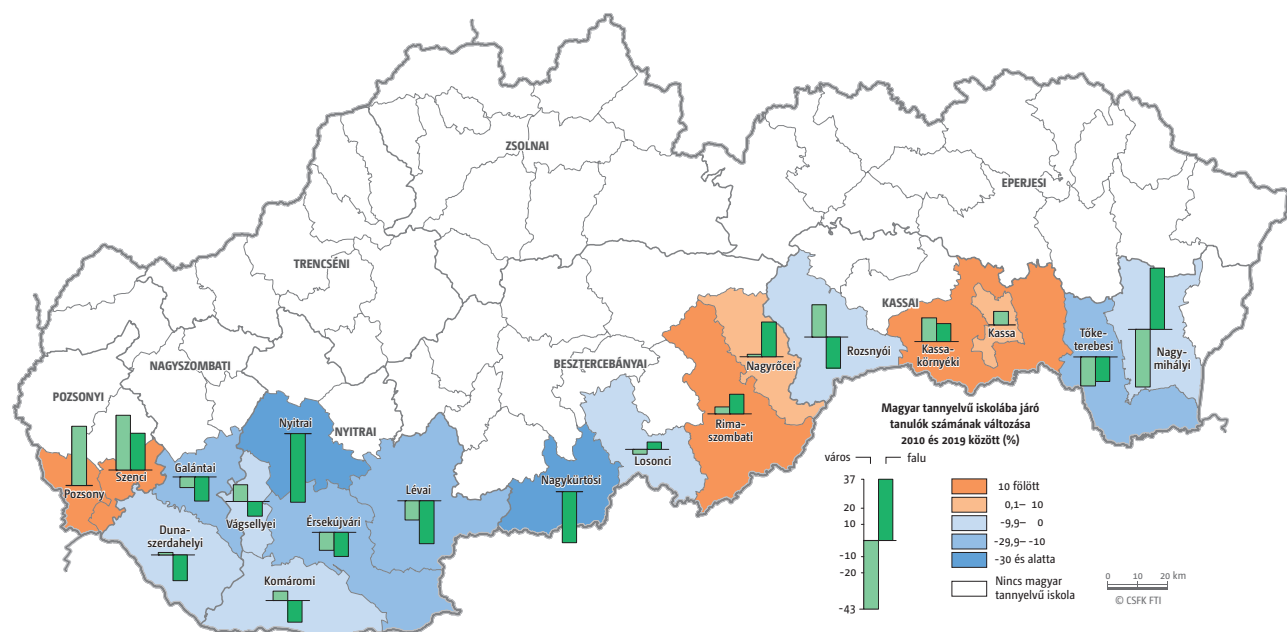
A szlovákiai magyar általános iskolai tanulók száma a 2010-es évek elejének enyhe visszaesése után az évtized második felében stagnált, így összességében egy évtized alatt a tanulók létszáma 30 905-ről 29 264 főre, 5%-kal csökkent. Az óvodáknál megfigyelhető falu–város különbsége az iskolákra is igaz, de jóval kisebb mértékű a különbség: a városokban mindössze másfél százalék, míg a falvakban 7,5%-os visszaesés történt a tanulók számában. A különbség hátterében hasonló okok figyelhetők meg, mint az óvodások esetén: a városban dolgozó szülők magukkal viszik gyermeküket, de az iskolák esetében szerepet játszhat a minőségi különbség, azaz a városi iskolák magasabb presztízse, oktatási kínálata a falusi intézményekhez képest. Emellett az iskolák esetében egyértelműen szerepet játszik a – többnyire tehetősebb – szülők kivonulási/szegregációs stratégiája, ami azt jelenti, hogy a magyar anyanyelvű roma gyerekek növekvő aránya miatt egyes iskolákból más (városi vagy többségi nyelvű) iskolába viszik a gyerekeiket (Morvai, Szarka 2012). Hangsúlyozzuk

azonban, hogy önmagában a cigány tanulók arányának növekedése nem indítja be szükségszerűen a szegregációs folyamatokat, ebben a lokális tényezőknek van kiemelt jelentősége.

Az óvodákkal szemben ugyanakkor az iskolák adatai jobban tükrözik a szlovákiai magyarság regionális demográfiai folyamatait, azaz a természetes szaporodás és a migráció területi különbségeit (3–4. térkép). Az elmúlt évtized változásait elemezve különösen feltűnő a létszámnövekedés Pozsonyban és környékén. A Szenci járás dinamikus növekedése elsősorban a pozsonyi szuburbanizációval, illetve agglomerálódással hozható összefüggésbe, tehát migrációs folyamatok állnak a háttérben. Hozzájárulhatott a növekedéshez az is, hogy a magyar nemzetiségű gyerekek egyre nagyobb hányadát íratják magyar iskolába. A többi régióban inkább a magyarok természetes szaporodása határozza meg a folyamatokat. Rendkívül kedvezőtlen a helyzet az Érsekújvár és Losonc közötti térségben, ahol lényegében minden településen csökken vagy stagnál a tanulók száma. E régió tradicionálisan alacsony születési számokkal jellemezhető (Kocsis et al. 2006). Ugyanakkor Losonctól keletre, főként Gömörben ismét feltűnő a gyarapodás mértéke, ami valószínűleg a magyar anyanyelvű cigány

3. térkép

4. térkép

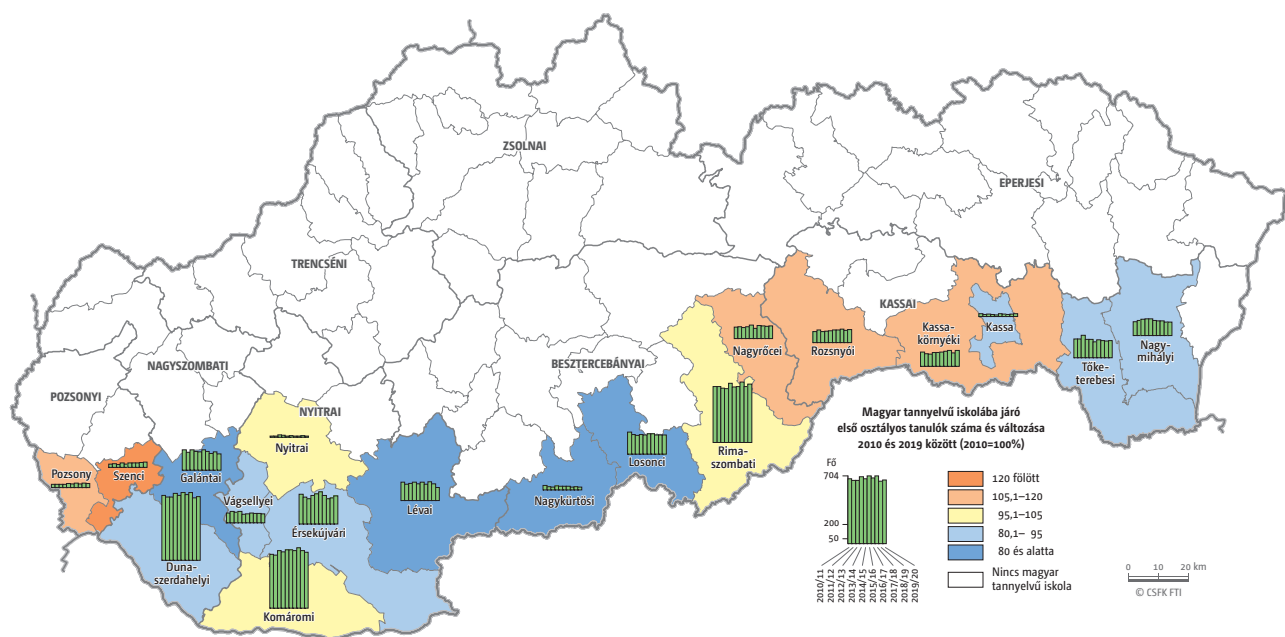
tanulók növekvő számával van összefüggésben. E térség, és elsősorban a Rimaszombati járás külön érdekessége, hogy az aprófalvas településszerkezet miatt megnőtt egyes falusi iskolák szerepe, ahova tucatnyi szomszéd faluból érkeznek tanulók. Ennek köszönhetően pl. Bátka, Rimaszécs vagy éppen Feled iskoláiban a magyar tanulók száma jelenleg meghaladja olyan városok adatait, mint Érsekújvár, Galánta, Léva, Zseliz, Losonc, Rozsnyó, Királyhelmece és Nagykapos. Ugyanakkor

a falusi kisiskolák helyzete egyre kilátástalanabb. Ezen iskolákra néha még helyben is a versenyképes tudás átadására képtelen, fenntarthatatlan modellként tekintenek, aminek eredményeként a szülők a gyerekeiket a körzeti vagy még inkább a térségközponti városi iskolába íratják (Morvai, Szarka 2012).

A keleti régiókban némileg ellentmondásos a helyzet. A Kassa-környéki járásban – urbánus és rurális közegben is – nőtt a tanulók száma, ugyanakkor minden harmadik (kis)iskola megszűnt. A Bodroghözben, elsősorban a magyar határhoz közelebbi területeken csökkenés volt megfigyelhető, míg a határtól távolabbi részekben kiegyensúlyozottabb a változás. Ellentétben a többi dél-szlovákiai régióval, a Bodroghözben és az Ung-vidéken a városi iskolákba járó tanulók száma csökkent, vagy jobban csökkent, mint a falusi iskolákban tanulóké. Különösen feltűnő Nagykapos esete, ahol több mint harmadával csökkent a magyar diákok száma tíz év alatt, míg a környező falvak mindegyikében nőtt.

A természetes szaporulat és a migrációs folyamatok mellett az asszimiláció is befolyásolja a tanulói létszámot, így feltételezhető volt, hogy a nyelvhatárperemi, illetve szórványhelyzetű térségekben a magyar tanulók számának változása kedvezőtlenebb a tömbterületekénél. Ez azonban csak részben igaz. A szlovákiai magyar viszonylatban szórványnak számító Pozsony, Nyitrai járás, Kassa (valamint a Kassa-vidéki és a Nagykürtösi járás egyes részei) közül a nagyvárosokban egyáltalán nem tapasztalható e hatás, és a Kassa-környéki járás szórványosodó részein (Kassától délre, délnyugatra) sem. Utóbbi esetben feltételezhető, hogy a magyar anyanyelvű cigányok is közrejátszanak a kedvezőbb adatokban. Ugyanakkor a Nyitrai járás nem cáfolta a feltevésre, és – a Nagykürtösi járással együtt – messze a legnagyobb visszaesést mutatja 42,7, illetve 31,7%-os csökkenéssel).

A fentihez hasonló képet ad, ha az elsősök számában 2010 és 2019 között végbement változást vizsgáljuk (5. térkép). A kedvező helyzetben lévő járások lényegében ugyanazok, mint az összes magyar általános iskolai tanuló esetében. Az elsősöket tekintve is messze kiemelkedik a Szenci járás – vélhetően összefüggésben a Pozsony közelsége okozta migrációs folyamatokkal. A két adatsor között a legnagyobb különbség a Nyitrai járás esetében figyelhető meg, bár fontos kiemelni, hogy itt az elsősök számának növekedése valójában inkább stagnálás, hiszen számuk a 2010-es 13 főről 2019-re 14-re nőtt. Ettől függetlenül a Nyitrai járásnál jelentős különbség van az elsősök viszonylag állandó száma és az összes iskolás

5. térkép

drasztikusan csökkenő száma között. Ennek magyarázata az, hogy éppen 2010-től állandósult egy viszonylag alacsony szinten a Nyitrai járásban a tanulmányaikat megkezdő magyar évfolyamok létszáma, és a korábbi – magasabb tanulószáma – évfolyamok kikerülése okozza az összes tanuló számában bekövetkező jelentős csökkenést.

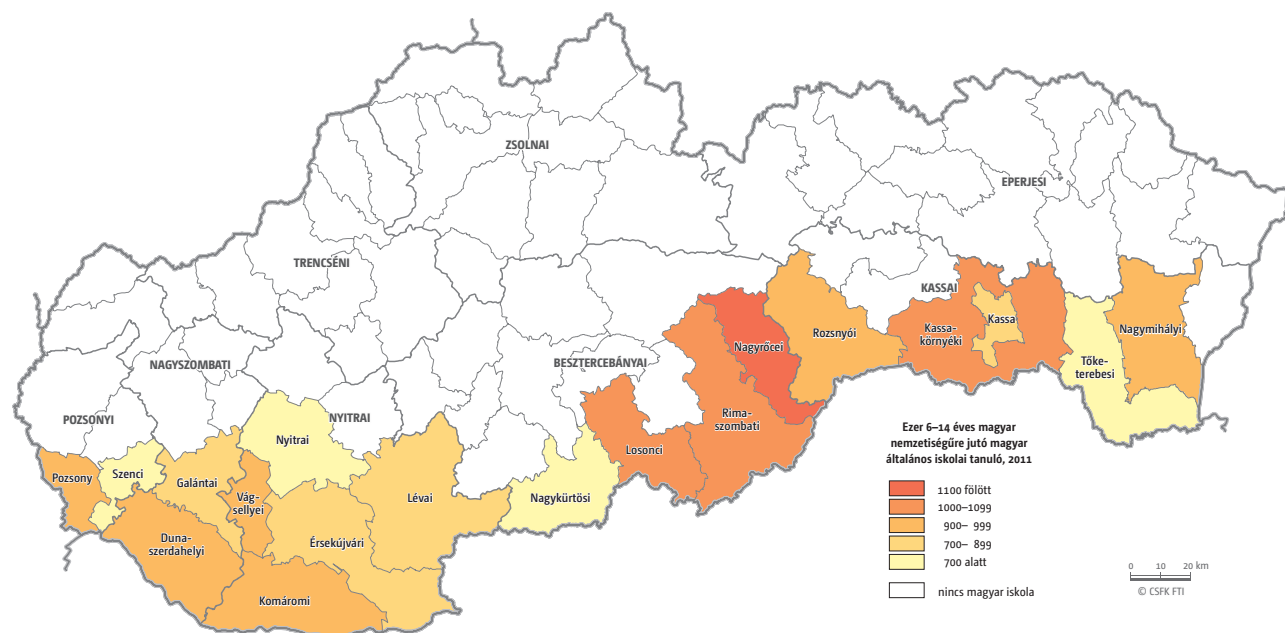
Az általános iskolai tanulók, illetve ezen belül az első osztályos tanulók 2010 és 2019 közötti létszámváltozása összhangban van a magyarok számának 2011 és 2021 között rögzített változásával. Mindkét adatforrást figyelembe véve a legkedvezőbb dinamikával a Rimaszombati, a Komáromi és a Nagyrőcei járások magyar népessége rendelkezik (jelentős részben a magyar anyanyelvű cigányságnak köszönhetően), míg a legkedvezőtlenebb folyamatok a Nyitrai, a Nagykürtösi és a Lévai járásbeli magyarok körében zajlanak.

Becslések szerint a 2010-es évek elején a magyar nemzetiségű gyerekek több mint 80%-a járt magyar általános iskolába. Pék László (2015) adatai szerint a 2013/14-es tanévben ez az arány – a 2000-es évekhez képest javuló tendenciát mutatva – 86,7% volt. Azonban jelentősen nehezíti a pontos szám megadását, hogy sok nem magyar nemzetiségű is részt vesz a magyar anyanyelvű oktatásban – többnyire magyar anyanyelvű cigányok. Mindettől függetlenül – párhuzamosan a magyar nemzetiségű gyerekek számának csökkenésével – a beiskolázási arányok enyhén javultak az elmúlt évtizedekben (a két évtizeddel korábbi beiskolázási arányt lásd Dolník 2001). Ez főként két tényezőre vezethető vissza. Egyrészt a magyar

szórványok részesedése a szlovákiai magyarságon belül fokozatosan csökken, és ezek pont azok a régiók, ahonnan a magyar gyerekek kisebb arányban kerültek magyar iskolába. Másrészt a dinamikusan növekvő számú magyar anyanyelvű cigányok magyar nyelvű iskoláztatása (elsősorban a kelet-nógrádi és gömöri területeken) is számottevően javítja az arányokat (1. táblázat).

Járás	Magyar nemzetiségűek száma (fő)		Magyar nemzetiségűek megoszlása		Magyar 5–14 évesek megoszlása	Magyar születések megoszlása	Magyar tannyelvű általános iskolába járó tanulók megoszlása		Magyar tannyelvű általános iskolába járó első osztályosok megoszlása	
	2011	2021	2011	2021	2011	2010–2018	2010	2019	2010	2019
Dunaszerdahelyi	87349	85586	19,3	20,5	20,1	20,2	20,9	20,0	18,0	18,0
Érsekújvári	48483	44066	10,7	10,6	9,4	8,5	9,2	8,4	8,3	8,0
Galántai	32793	29582	7,2	7,1	7,1	6,0	5,9	5,5	5,7	4,6
Kassa	6382	5636	1,4	1,4	0,6	0,8	0,6	0,7	0,8	0,8
Kassa-környéki	11845	10397	2,6	2,5	2,6	2,2	2,9	3,4	3,9	4,5
Komáromi	66356	62166	14,6	14,9	15,1	16,0	15,8	16,1	15,0	15,8
Lévai	28085	23372	6,2	5,6	5,5	4,2	5,5	4,7	5,2	3,7
Losonci	17338	16580	3,8	4,0	4,6	4,9	5,0	5,3	6,1	5,5
Nagykürtösi	10939	9004	2,4	2,2	1,9	1,4	1,5	1,1	1,3	0,9
Nagymihályi	12122	11371	2,7	2,7	3,4	3,5	3,7	3,6	3,9	3,8
Nagyrócei	7738	7355	1,7	1,8	2,0	2,2	3,8	4,4	3,1	3,6
Nyitrai	9076	6798	2,0	1,6	1,7	1,0	0,7	0,4	0,3	0,4
Pozsony	14119	11297	3,1	2,7	0,8	2,2	0,8	1,2	0,9	1,1
Rimaszombati	30516	31891	6,7	7,7	9,9	12,8	10,9	12,8	15,5	16,6
Rozsnyói	16103	13559	3,6	3,3	3,3	3,1	3,5	3,5	3,1	3,7
Szenci	9134	8715	2,0	2,1	1,3	1,8	0,9	1,3	0,9	1,5
Töketerebesi	28145	25034	6,2	6,0	7,6	6,1	5,2	4,6	5,2	4,8
Vágssellyei	16717	14385	3,7	3,5	3,2	3,0	3,1	3,1	2,7	2,6
Összesen	453240	416794	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

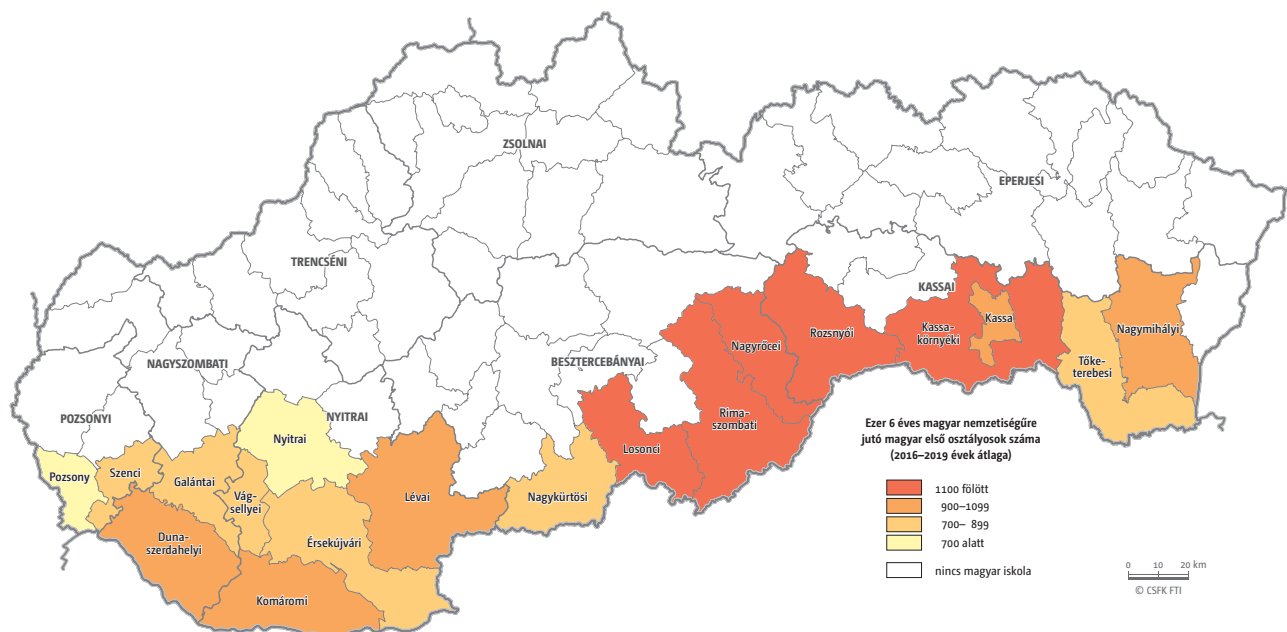
1. táblázat: A magyar nemzetiségűek, illetve a magyar tannyelvű általános iskolába íratottak megoszlása Szlovákia járásaiban (%)

6. térkép

Szlovákián belül az ezer 6–14 éves magyar nemzetiségűre jutó magyar iskolások aránya egyenlőtlen (6. térkép). A két érték azokban a régiókban (pl. Gömör) áll legközelebb egymáshoz, ahol magas a magyar anyanyelvű cigányság aránya. Kiemelkedik a Nagyrőcei járás, ahol a magyar iskolások száma közel kétszeresen meghaladja a vonatkozó korcsoportos magyar nemzetiségűek számát. Azokban a járásokban, ahol nincsenek jelentős magyar nyelvű cigány közösségek, a vizsgált arányt elsősorban a magyar településterület kompaktsága befolyásolja. Ennek megfelelően a tömbterületeken (pl. Dunaszerdahelyi, Komáromi járás) jóval magasabb a vonatkozó érték (930–940), mint a szóróványok számító Nyitrai járásban (366), illetve a nyelvhatárperemi Nagykürtösi és Szenci járásokban (670–690). Minden szempontból kilóg a sorból a Töketerbesi járás, amely a magyar település kompaktsága, illetve a jelen levő magyar cigányság ellenére rendkívül alacsony értéket mutat (606). Utóbbi jelenség magyarázatához a makroszintű adatok nem elégségesek, helyi léptékű vizsgálatok szükségesek.

Ha csak az elsősök arányát vizsgáljuk a megfelelő magyar korosztályon belül, akkor is hasonló képet kapunk – némileg magasabb arányokkal (7. térkép). A 2016–2019 közötti magyar elsősök száma összességében valamelyest meghaladja a 2010–2013-ban született magyar nemzetiségűek átlagos számát. Legnagyobb mértékben a gömöri és abaúj-tornai részen (kiemelkedően a Nagyrőcei és a Kassa-környéki járásokban), ahol a magyar anyanyelvű cigányság jelentős arányban él. A legalacsonyabb az arány (ezer magyar nemzetiségűre jutó kevesebb mint 500 magyar elsős) a szóróványhelyzetű Nyitrai járásban, valamint Pozsonyban. Érdekesség, hogy – a kelet–nyugat regionális mintázatot megtörve – e mutatót tekintve is a harmadik legalacsonyabb mutató a Töketerbesi járásé.

7. térkép

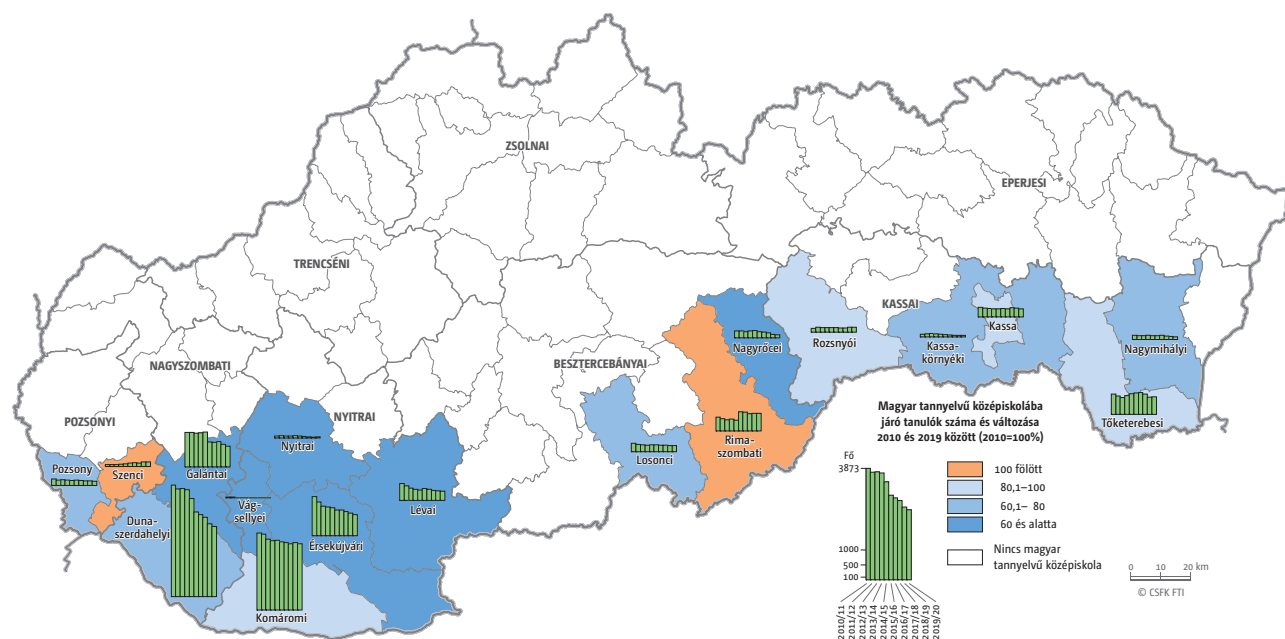
KÖZÉPISKOLÁK

Az oktatási szinteken felfelé haladva egyre nagyobb a tanulói létszámcsökkenés. A szlovákiai magyar középiskolák tanulói létszámának visszaesése rendkívül látványos volt az elmúlt évtizedben; több mint negyedével csökkent a magyar középiskolai diákok száma. A pontos területi kép és a változások megragadását azonban olyan tényezők nehezítik, mint egyes iskolák létrejötte, megszűnése, illetve más településre költözése. A 8. térképen látható törések (Galántai járás és Rimaszombati járás 2014–2015 között) is ezen okokra vezethetők vissza.

A középiskolai tanulók számában bekövetkezett változások mintázata számottevően eltér az általános iskolánál bemutatott folyamatoktól. Ebben fontos szerepet játszik, hogy a magyar anyanyelvű cigányságnak csak töredéke lép tovább a középiskolai szintre. Ugyanakkor egyes területi jellemzők – mint pl. a pozsonyi szuburbanizáció hatása a Szenci járás demográfiai viszonyaira – itt is éreztetik hatásukat. Így a Szenci járás magyar középiskolásainak száma a vizsgált időszakban megduplázódott. Ezt, valamint a Komáromi járást leszámítva azonban rendkívül jelentős a visszaesés a szlovákiai magyar nyelvterület nyugati felében, különösen a nyelvhatárperemi járásokban. Sőt, például az Érsekújvári járáson belül is jelentős különbség van a nyelvhatárhoz közeli, vegyes lakosságú települések (Érsekújvár, Udvard: -55%), illetve a tömbterület (Párkány, Szőgyén: -30%) középiskolai tanulószámaának változásában.

Mindezen folyamatok is közrejátszanak abban, hogy a szlovákiai magyarok körében meglehetősen alacsony azok aránya, akik magyar nyelven végzik középiskolai tanulmányaikat: a 2010-es évek elején Papp Z. Attila (2012) becslése szerint a magyar középiskolai tanulók 67%-a folytatta anyanyelvén a tanulmányait. A demográfiai adatok alapján 2011-ben a magyar középiskolás korosztály mintegy 60%-a járt magyar tannyelvű középiskolákba. A két érték közti különbség több

tényezőre vezethető vissza: a továbbtanulás tényleges hiányára, a lemorzsolódásra, a tanulmányok külföldön (többnyire Magyarországon) történő végzésére, az adatok kismértékű inkoherenciájára, hiszen a népszámlálás időpontja nem esik egybe a tanévkezdettel, továbbá szerepet játszhat az is, hogy a szakiskolai képzés, az általánosan jellemző négyéves középiskolai képzésektől eltérően csak hároméves.

8. térkép

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Csernicskó I. (2013): Államok, nyelvek, államnnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). Budapest, Gondolat Kiadó.
- Dolník Erzsébet (2001): Felmérés a magyar óvodákról és alapiskolákról. Új Szó, 2001. március 23. p. 13.
- Kocsis Károly, Bottlik Zsolt, Tátrai Patrik (2006): Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban (1989–2002). Budapest, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet.
- Lampl Zsuzsanna (2015): A szlovákiai magyarok nemzeti identitásának néhány vetülete korcsoportos megközelítésben. Fórum Társadalomtudományi Szemle 17. 3., 3–22.
- Morvai Tünde, Szarka László (2012): A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában: Gömöri, mátyusföldi és zboralji gyakorlatok. Kisebbségkutatás, 21. 3. 536–567.
- Papp Z. Attila (2012): Az iskolaválasztás motivációi és kisebbségi perspektívái. Kisebbségkutatás, 21. 3., 399–417.
- Pék László (2015): A szlovákiai magyar iskolahálózat állapota és fejlesztésének lehetőségei 1-3. Pedagógus fórum 14. 2., 3., 4. pp. 4–7., 4–7., 4–6.
- Rákóczi Krisztián, Tamás Kinga (2018): Szülői motivációk a szlovákiai magyar óvodaválasztásban. Kisebbségi Szemle, 4. 1., 31–56.
- Tátrai Patrik (2013): Az etnikai viszonyok átalakulása a Zoborvidéken – két felmérés tükrében. In: Fedinec Csilla, Ilyés Zoltán, Simon Attila, Vizi Balázs (szerk.): A közép-európaiság dicsérete és kritikája. Pozsony, Kalligram, 538–556.
- Tátrai Patrik, Ferenc Viktória, Rákóczi Krisztián, Márton János (2022): Közoktatási kör(tér)kép – A tanulói létszámok változása a Kárpát-medence külhoni magyar közösségeiben a 2010-es években. Budapest, CSFK – Gondolat.

Fotó: Nagy Fanni

AZ ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS JELENTŐSÉGE AZ ADMINISZTRATÍV MUNKAVÁLLALÓK SZEMSZÖGÉBŐL (1. RÉSZ)

A LLL KULCSKOMPETENCIÁINAK ÖSSZEFÜGGÉSE AZ ADMINISZTRATÍV MUNKAKÖRREL

Napjainkban az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning – LLL) jelentősége megkérdőjelezhetetlen, hiszen a XXI. században a gyorsan fejlődő technológiák mindenkitől megkövetelik a kompetenciák és képességek fejlesztését. Ugyanakkor a munkáltatóknak is érdekük, hogy a dolgozók ismerete, képessége fejlődjön, hiszen ezáltal tudják biztosítani a hatékonyabb munkavégzést (Stéber, 2014, 418). Az élethosszig tartó tanulás lehetőséget biztosít arra, hogy az egyes szakmák alkalmazottainak esetleges kompetenciadeficitjeit is ki lehessen egyenlíteni, aminek köszönhetően az aktív alkalmazottaknak is lehetőségük nyílik a jelenkori kompetenciakövetelményeknek megfelelően képezni magukat, munkatöltetüket a friss elvárásoknak megfelelően végezni. Így akár hosszabb távon is biztosítható egy munkahely megtartása, hiszen az az alkalmazott, aki gyakorlattal rendelkezik, „naprakészen” tudja tartani ismereteit.

Az élethosszig tartó tanulás, illetve oktatás koncepciója már az 1970-es években kezdett általánossá válni. A kezdeti időszakban az élethosszig tartó tanulás csak a felnőttek visszatérő iskolarendszerű oktatására vonatkozott, ám az 1990-es évek vége felé a fogalom értelmezésének árnyalására került sor. Elsőként 1996-ban kapott hivatalos jelentést a fogalom, amikor az OECD-országok oktatási minisztereinek értekezletén az egész életen át tartó tanulást tárgyalták (Harangi, 2009). Egy évvel később, az 1997-es hamburgi felnőttoktatási világkonferencián az élethosszig tartó tanulás fogalmának új definíciós környezete alakult ki Európában, amelyben a felnőttképzés már nem központi elemként van jelen (Kraiciné Szokoly, 2009, 133).

Az új értelmezésekben az élethosszig tartó tanulás egy szándékos tanulási tevékenységnek számít, ami a születéstől a halálig tart, és célja az egyén ismereteinek és kompetenciáinak fejlesztése (Harangit idézi Várnagy, 2019). Tehát az élethosszig tartó tanulás olyan tanulási tevékenységet foglal magába, ami az egyén életpályájának bármely pontján megjelenhet. Az élethosszig tartó tanulás elsődleges célja az adott egyén tudásának fejlesztése, a képzettségek, kompetenciák és ismeretek megszerzése, ami által növelhető a munkaerő-piaci, foglalkoztatási esély. Ezáltal elérhetőbbé válik a személyes célok megvalósítása (Koczkáné Végh, 2019, 11). Az élethosszig tartó tanulás napjainkban egész Európában neveléstudományi és oktatáspolitikai paradigmává vált, melynek egyik célkitűzése az emberi erőforrások, tehát a humántőke fejlesztése (Óhidy, 2006).

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSÁNAK REFERENCIAKERETE

Az Európai Unió számára új stratégiai cél került meghatározásra 2000 márciusában a lisszaboni Európai Tanács által, aminek értelmében az EU-nak törekednie kell arra, hogy a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdasága legyen. Ehhez hozzájárul az Európai Unió Tanácsának 2018 májusában elfogadott referenciakerete, ami az életen át tartó tanulás nyolc kulcskompetenciáját tartalmazza. Az ajánlás hangsúlyozza, hogy a kulcskompetenciák egyik fontos tulajdonsága, hogy különböző környezetben formálódnak, valamint elengedhetetlen tudatosítani, hogy a kulcskompetencia jelentésének éles határok közé sorolása szinte lehetetlen, hiszen a kompetencia magába foglalja a *tudást*, a *készségeket* és a *hozzáállást*, más szóval az attitűdöt is. A kulcskompetencia az alábbi három fogalom kombinációjaként értelmezhető:

- *Tudás*: már kialakult fogalmakból és tényekből, elképzelésekből áll, melyek támogatják egy bizonyos terület vagy téma megértését.
- *Készségek*: az eredmények elérése érdekében végzett folyamat, a meglévő tudás felhasználásának, valamint a folyamatok végrehajtásának képessége.
- *Hozzáállás*: az ötletekre, személyekre vagy helyzetekre reagáló hajlamot és gondolkodásmódot írja le.

A továbbiakban ismertetésre kerülnek Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák című referenciakeretben megjelenő kompetenciák, valamint azok adminisztratív munkakörben betöltött szerepe. Fontos megemlíteni, hogy a dokumentum minden kulcskompetenciája egyformán fontosnak tekintendő (tehát az egyes kompetenciák előbbi elhelyezkedése pusztán véletlen, nem fontossági sorrend alapján alkotott), hiszen az egyik terület lényeges szempontjai támogatják egy másik terület kompetenciafejlesztését is.

AZ EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS EGYES KULCSKOMPETENCIÁI

Az egész életen át tartó tanulás kulcskompetenciái, ismeretei, készségei és attitűdjei transzferábilisak, tehát egyik helyzetről a másikra is átvihetők, ami biztosítja a több szituációban és kontextusban történő alkalmazhatóságát. Ezek a kulcs-

¹ Az elnökség következtetései. Lisszaboni Európai Tanács, 2000 március 23–24., 5. pont (<https://www.consilium.europa.eu/media/21038/lisbon-european-council-presidency-conclusions.pdf>)

| Fotó: <https://www.planitplus.net>

kompetenciák használhatók különböző célok elérése, különböző feladatok és problémák megoldására is, ezért többfunkciósnak nevezhetők.

■ *Műveltségi kompetencia* (Literacy competence)

A műveltségi kompetencia a fogalmak, tények és vélemények azonosításának, megértésének, kifejezésének, létrehozásának, értelmezésének írásbeli és/vagy szóbeli képessége. Lehetőséget biztosít a másokkal történő kreatív és hatékony kommunikációra. E kompetencia fejlesztése képezi a továbbtanulás alapját. A sorok olvasása után egyértelművé válik, hogy a műveltségi kompetencia lényegében az *anyanyelvi kompetenciát* foglalja magába, hiszen az anyanyelv megfelelő szintű elsajátítása a feltétele bármilyen további továbbtanulásnak.

A műveltségi (vagy anyanyelvi) kompetencia fontos a Dél-Szlovákiában tevékenykedő adminisztrátorok esetében, hiszen a magyar anyanyelvű hivatalnokok magyar nyelvű terminológiaismerete a régióban elengedhetetlen annak érdekében, hogy megfelelő szintű, minőségi ügyintézés tudjanak nyújtani ügyfeleiknek.

■ *Többsz nyelvű kompetencia* (Multilingual competence)

A különböző nyelvek kommunikációhoz való megfelelő és hatékony használatának képességét jelenti ez a kompetencia. Részben megegyezik a korábbi kompetenciával, hiszen a fogalmak, tények és vélemények azonosítása, megértése stb. itt is megjelenik, azonban nem anyanyelven, hanem valamilyen idegen nyelvi szempontból. Ez a kompetencia tulajdonképpen az *idegen nyelvi kompetenciának* felel meg, amely magába foglalja még a közvetítéshez és interkulturális kapcsolatokhoz szükséges készségeket is. Adott esetben magába foglalja egy ország hivatalos nyelvének vagy nyelveinek elsajátítását is.

A többsz nyelvű kompetencia fontossága megkérdőjelezhetetlen, hiszen a nyelvi tényezők a dél-szlovákiai régióban egyediek: a hivatalnokoknak nem elég az államnyelvi fogalmakat ismerniük, fontos, hogy magyarul, a Szlovákiában kisebbségként jelenlévő nyelven is ismerjék azokat a terminusokat, melyekkel munkavégzésük során találkoznak.

■ *Matematikai, tudományos és technológiai, valamint mérnöki kompetencia* (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering)

A matematikai gondolkodás és áttekintés fejlesztése és alkalmazása tartozik ehhez a kompetenciához. Fókuszba állítja a mindennapi helyzetekben előforduló probléma és nehézség megoldását, és különböző mértékben ugyan, de ide tartozik a matematikai gondolkodás és előadásmódok (képletek, grafikonok, diagramok stb.) használatára való képesség és hajlandóság is. A tudományos kompetencia a megfigyelés és kísérletezés általi, bizonyítékokon alapuló következtetéseket levonását jelenti.

A mindennapi helyzetekben előforduló probléma megoldása elengedhetetlen az ügyfélközpontú munkakörökben, hiszen általában az ügyfelek ügyeit/problémáit kell megoldani az említett munka során. Ugyanakkor a hivataloknak és hivatalnokoknak olykor nagy adatbázisokkal kell dolgozniuk, ahol a grafikonok és diagramok olvasása és megértése elengedhetetlen.

■ *Digitális kompetencia* (Digital competence)

A munka és a társadalmi élet során alkalmazott digitális technológiák magabiztos és felelősségteljes használatát jelenti e kompetencia. Fejlesztése nagy hatást gyakorol a logikus és kritikus gondolkodásra is. A digitális kompetencia utat mutat a multimédiás technológiájú információk között, segíti azok megértését és megtanítja a személyeket alkotni, tárolni, bemutatni és átadni digitális tartalmakat.

A digitális technológiák, számítógépes programok² ismerete nélkülözhetetlen, hiszen napjainkban minden dokumentumot számítógépen készítünk el, számítógépre (esetleg felhőbe) mentünk. A lakosok, ügyfelek adatbázisa is minden esetben számítógépes szoftvereken tárolandó a könnyebb szűrés és módosítás érdekében.

² Elsősorban a Microsoft Word, Excel, PowerPoint, Outlook programjai, hiszen ezek elengedhetetlen eszközök az irodai munkavégzés során, így a közigazgatási alkalmazottak munkája során is mindennaposak ezek a szoftverek. Természetesen a Microsoft programokon kívül ide sorolandó minden olyan szoftver, amit az alkalmazottak használnak/használhatnak.

■ **Személyes, szociális és a „tanulás tanulása” kompetencia** (Personal, social and learning to learn competence)

A saját tanulás önállóan és csoportban történő szervezésének képességét foglalja magába, hozzájárul az időbeosztás és problémamegoldás hatékony kezeléséhez. Fontos az egyén önreflektáló képessége, valamint az új tudás elsajátítása és annak különféle kontextusokban történő felhasználása. E kompetencia magába foglalja ama képességet, melyek szerint a személy képes megbirkózni a bonyolult és bizonytalan dolgokkal, megtanul tanulni, ami által képes irányítani saját karrierjét.

A hatékony időbeosztás és a csapatban történő munkavégzés kulcsfontosságú a gördülékeny ügyintézés és munkavégzés megteremtéséhez, hiszen ez biztosítani tudja az esetleges problémamegoldást. A hatékony feladatmegoldás következő eleme, hogy a már egyszer megszerzett tudást más esetekben is alkalmazni tudják a közigazgatási alkalmazottak, hiszen sokszor találkozhatnak olyan nehézségekkel, melynek megoldása hasonlít egy korábbi esethez, csak az elemek (személyek, házszámok stb.) különböznek.

■ **Állampolgári kompetencia** (Citizenship competence)

Ide tartoznak azok a viselkedésformák, melyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy egy egyén képes legyen konstruktívan és hatékonyan a társadalom részévé válni. A konfliktusok megoldása és elsimítása is ide tartozik. Ezek a kompetenciák alkalmazhatóak a közéletben és magánéletben is, valamint elengedhetetlenek a hatékony személyes és csoportos érintkezéshez. E kompetencia megléte elengedhetetlen olyan személy esetében, aki valamilyen csoport tagja – tehát minden személynél fontos, hiszen ahogy Arisztotelész is mondta: „Az ember társas lény és csak más emberekkel szövetségben, kapcsolatban élhet teljes életet”³. Tehát lényeges, hogy képes legyen a társadalom hatékony tagjává válni.

■ **Vállalkozói kompetencia** (Entrepreneurship competence)

A vállalkozói kompetencia arra a képességre utal, hogy a személy képes a lehetőségek és ötletek alapján cselekedni úgy, hogy mások számára értéket kovácsoljon. A kulturális, társadalmi és pénzügyi értékű projektek megtervezése és irányítása érdekében történő kezdeményezőkézség tartozik még ehhez a kompetenciához. Ez a kompetencia részben kapcsolódik az adminisztratív munkavégzés területéhez, azonban fontos megemlíteni, hogy néhány esetben lehetőségük van az alkalmazottaknak arra, hogy a már fennálló lehetőségekből értéket kovácsoljanak az ügyfeleknek.⁴

■ **Kulturális tudatosság és annak kifejezésének kompetenciája** (Cultural awareness and expression competence)

Magába foglalja annak megértését és tiszteletben tartását, hogy az ötletek és jelentések különböző kultúrákban különböző kreatív módon (művészeteken keresztül) fejeződnek ki. Ide tartozik annak készsége is, hogy képesek vagyunk elvont eszmék, tapasztalatok és érzelmek empátiával való kifejezésére akár több művészeti ágon vagy kultúrán keresztül is.

A kulturális tudatosság és annak kifejezésének kompetenciája az általunk említett munkakörben nem annyira releváns, hiszen nem jellemző a különböző kultúrák találkozása. Néhány esetben azonban szükség lehet erre a kompetenciára is, hiszen előfordulhat, hogy egy Szlovákiai település testvértelepülése egy más kultúrához tartozik.⁵ Ebben az esetben fontos a kulturális különbségek ismerete, gondolva itt akár a köszönési/üdvözlési szokásokra vagy a gasztronómiai sajátosságokra.

A fent említett kompetenciákkal minden személynek rendelkeznie kell ahhoz, hogy kiteljesítse és fejlesztesse személyiségét, valamint be tudjon illeszkedni a társadalomba és foglalkoztatható legyen (Kengyel, 2012). A Katedra későbbi számában 8 településen végzett kutatás alapján kerülnek ismertetésre a dél-szlovákiai önkormányzati szervezetek kompetenciái az ott dolgozó alkalmazottak segítségével. Az önkormányzatok kompetenciáit az ott dolgozó alkalmazottak segítségével tárjuk fel, hiszen a szervezeti kompetencia az egyéni és kollektív képességek, szaktudás és kapacitások összessége (Szabó, 2020). Tehát egy szervezeti egységnél sem fontos, hogy minden egyes alkalmazott rendelkezzen az összes megkívánt kompetenciával, elegendő, ha a szervezeti egységet alkotó alkalmazottak kompetenciái egymást kiegészítve fedik le az egész területet (Belényesi, 2010). A vizsgálatokból következtetések vonhatók le azzal kapcsolatban, hogy milyen meglévő, illetve hiányzó kompetenciákkal rendelkeznek az önkormányzati szervezetek alkalmazottai.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Belényesi Emese (2010): Kompetenciafejlesztés a közigazgatásban. In: *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok*. 5. évf., 1-2 szám, 95–100., ISSN 2676-9867.
- Harangi László (2009): A „lifelong learning” paradigma és hatása a magyar közoktatásra. In: Feltöltöttakadémia Szemle, url: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/tanulas-kora/lifelong-learning> (Letöltés ideje 2022. szeptember 02.)
- Kengyel Ákos (2012): *Emberi erőforrások és versenyképesség*. Budapest, BCE Világgazdasági Tanszék, url: http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/583/1/Kengyel_wp2012d.pdf (Letöltés ideje 2022. szeptember 02.)
- Koczáné Vég Andrea (2019): *Az élethosszig tartó tanulás felnőtt korban*: bakalárska munka. Komárno: UJS, 53 p.
- Kraiciné Szokoly Mária (2009): Az élethosszig tartó tanulás kihívásai: középpontban a tanuló szervezet. In: *Iskolakultúra*. 9. évf., 12. szám, 131–143., ISSN 1215-5233.
- Óhidy Andrea (2006): Lifelong Learning – Egy oktatáspolitikai koncepció értelmezési lehetőségei Európában. In: Új Pedagógiai Szemle. 56. évf., 6. szám, 65–71., ISSN 1788-2400.
- Stéber Andrea (2014): A munkahely mint a felnőttkori tanulás színtere – tények és magyarázatok. In: *Tavaszi szél 2014 Konferenciakötet IV*. Debrecen, Doktoranduszok Országos Szövetsége. 411–420., ISBN 978-963-89560-8-8.
- Szabó Szilvia (2020): *Kompetenciaalapú emberierőforrás-gazdálkodás*. Budapest, Nemzeti Köszolgáltatási Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 55 p., ISBN 978-963-498-270-8.
- Várnagy Anna (2019): A „lifelong learning” paradigma és hatása a magyar közoktatásra. url: <https://epale.ec.europa.eu/hu/blog/lifelong-learning-paradigma-es-hatasa-magyar-kozoktatásra> (Letöltés ideje 2022. szeptember 02.)

³ Forrás az alábbi weboldaltól: <http://www.bjg.hu/index.php/2021/12/06/az-ember-tarsas-leny-es-csak-mas-emberekkel-szovetsegeben-kapcsolatban-elhet-teljes-eletet-arisztotelesz/>

⁴ A helyi önkormányzat alkalmazottja többféleképpen képes lehet megoldani egy problémát, és olyan megoldáshoz folyamodik, aminek keretén belül nem csak egyszerűen megoldja az ügyfél problémáját, de az ügyfél valamilyen módon profitál is az ügyintézésnek köszönhetően.

⁵ Dunaszerdahely testvértelepülése például a törökországi Dalaman városa, de megemlíthetők Kassa testvérvárosai is, a vietnami Da Nang, vagy a kínai Wuhan.

BESE LÁSZLÓ

HELYZET VOLT

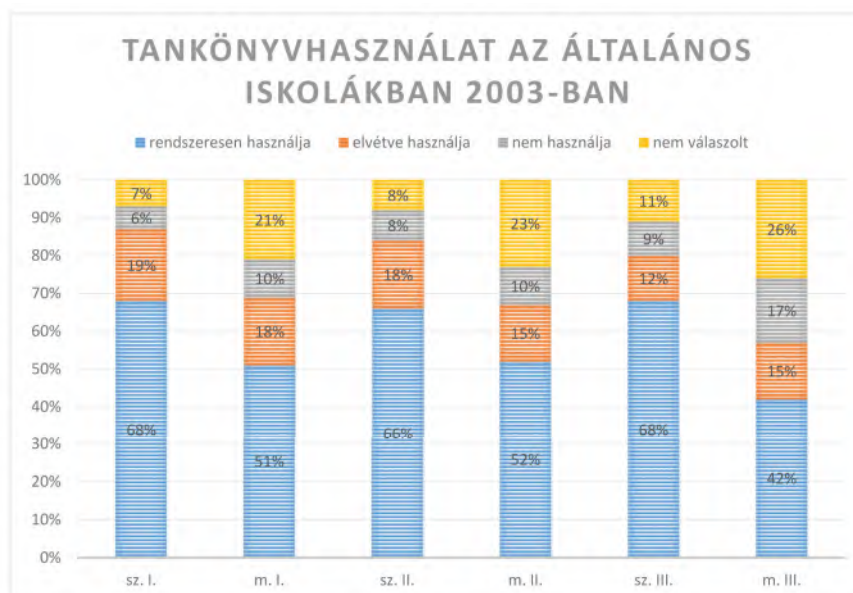
A SZLOVÁKIAI MAGYAR TÖRTÉNELEMTANÍTÁS AZ EZREDFORDULÓN

Jelen írás egy megkésett recenzióként is felfogható. Simon Attila „*Helyzet van.*” Vázlat a szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemtanítás állapotáról egy kérdőíves felmérés alapján címmel 2004-ben a Fórum Társadalomtudományi Szemlében megjelent tanulmánya egy olyan átfogó kutatás eredményeit közölte, mely a hazai történelemtanítás helyzetének mélyebb megértését tűzte ki célul. Majd két évtizeddel később, 2022 őszén arra készül a Történelemtanárok Társulása, hogy aktualizálva ugyan, de megismételve ezt a korábbi vállalkozást. Időszerű tehát visszatekinteni a múltra, látni, hogy két évtizeddel ezelőtt milyen problémákkal küzdöttünk, s milyen lehetőségeket láttunk akkor magunk előtt.

A 2003-ban lezajlott kérdőíves felmérésben 148 szlovákiai magyar történelemtanár, illetve történelmet tanító, de nem szakos pedagógus vett részt, döntő részben az általános iskolák részéről. A felmérés első része a pedagógusok személyére fókuszált: a szerző a szakma számára pozitív jelenséggé állapította meg, hogy a válaszadók többsége 40 év alatti volt (56,8%), az ellenben lesújtó eredmény volt, hogy a megkérdezetteknek csupán 52%-a mondhatta magát szakképesítettnek. Az utóbbi értéket árnyalhatta volna ugyanakkor, ha a felmérés kitért volna arra is, hogy az egyes pedagógusok mekkora óraszámban tanítanak történelem tantárgyat, mert lehetséges, hogy a szakképzetlenek történelem óraszámai alacsonyabban voltak – enélkül viszont nem tudni, hogy a történelem tanórák hányadát tanították szakképesítés nélküliek. Az okokat keresve arra jutott a tanulmány szerzője, hogy a bársonyos forradalom után nagyban csökkent a történelem tantárgy iskolai megbecsültsége, ezért az iskolavezetések számára sem jelentett prioritást a megfelelő történelemtanárok biztosítása. Ezzel a kortárs megállapítással ugyan nehéz lenne vitatkozni, az adatokból azonban az is látszik, hogy a magyar tannyelvű iskolákban alapvető gondok voltak a szakképesítéssel: a felmérés kitöltőinek mintegy 10%-a csak középfokú végzettséggel rendelkezett, ami rendszerszintű problémákra utal.

A rendszerszintű problémák jelentős része valószínűleg a hazai anyanyelvű pedagógusképzés akkori és az azt megelőző évtizedekben fennálló szűk keresztmetszetéből adódhattak. A felmérésben részt vett, szakképesített történelemtanárok 58%-a a nyitrai egyetemen, 25%-a pedig a pozsonyi Comenius Egyetemen szerzett diplomát. 9 és 8%-os részesedéssel sokkal kisebb réteget képeztek a más szlovákiai vagy anyaországi egyetemen végzettek, de – mint azt látni fogjuk – főleg utóbbiak értékrendi eltolódása már akkor is fontos adaléka volt az iskolarendszerünknek. A felmérés a végzettségek kapcsán kitért a pedagógus-továbbképzésekre és nyári egyetemekre is, melyek részben pótolhatták volna a szakképesítésből adódó hiányokat. A szerző ennek kapcsán szomorún konstataulta, hogy ezeket a lehetőségeket főleg képesített pedagógusok használták ki (akiket a szabadidejükben is érdekelt a tantárgyuk), míg a képzetleneknek csupán 25%-a vett részt ilyenben.

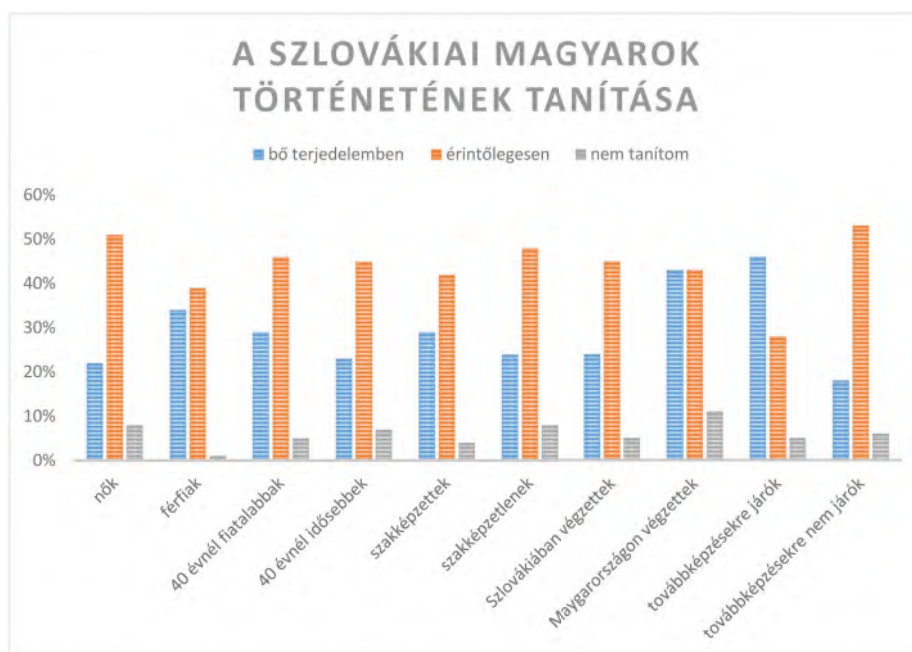
A 2003-as felmérés második nagy kérdéscsoportja a történelemtankönyveket helyezte középpontba, a tanulmány pedig ennek kapcsán részletesen bemutatta a hazai tankönyvpiac alakulását 1989-től saját koráig. Pozitív fejleményként értékelték a főleg Viliam Kratochvíl nevről ismert *Orbis Pictus* általános iskolai tankönyvsorozatot, mely didaktikai szempontból nagy ugrás volt a korábbi tankönyvekhez képest. Ugyanígy nagy eredmény volt a magyar pedagógus közösség számára *A magyar nép története* című tankönyvtrilógia megjelenése (Lilium Aurum Kiadó), teljes értékű engedélyezésének hiányában azonban nem tölthette be rendeltetészerű szerepét. Az alábbiakban idézett grafikon hivatott bemutatni, hogy az általános iskolákban a pedagógusok milyen mértékben használták az egyes tankönyveket, korszakonként párba állítva az állami *Orbis Pictus*-kiadványokat (sz. I., sz. II. és sz. III.) a Lilium Aurum-tankönyvekkel (m. I., m. II. és m. III.).

A felmérés eredménye világosan megmutatta, hogy a hazai szakmai közeg nagyon befogadó volt a saját tankönyv-csomag iránt. Míg a kötelező állami tankönyveket minden iskola és diák bérmentve megkapta, addig a Lilium Aurum sorozatát tudatosan kellett megrendelni és kifizetni. Mindezek ellenére a 2000-es évek elején elterjedése és használata az ingyenes állami tankönyvek szintjét közelítette, ami figyelemre méltó eredménynek tekinthető. A felmérés további értékes adaléka volt a tankönyvek terén, hogy igyekezett profilozni az egyes tankönyveket használó csoportokat. Az elemzés ennek során arra jutott, hogy az állami tankönyveket magasabb arányban használták a 40 év feletti és a szakképzetlenek, míg a Magyarországon egyetemet végzettek és a szakirányú továbbképzések rendszeres látogatói egyenest a Lilium Aurum kötetit használták elsődleges tankönyvként.

A felmérés utolsó harmada a történelemtanítás tartalmi kérdéseivel foglalkozott, mely szorosan kötődik a résztvevő pedagógusok pedagógiai szemléletéhez. Az első kulcsfogalom a tanterv volt: a szerző prekonceptiója ellenére a megkérdezettek mintegy fele jónak tartotta azt, s alapvetően csak a magyar kérdések hiányát rótták fel hibaként – a megkérdezettek 82%-a szerint szükség lett volna egy speciális tantervre a magyar iskolák számára. A tantervek kérdésében is megmutatkozott ugyanakkor, hogy főleg a Magyarországon végzettek, a továbbképzésre járók és a 40 év alattiak voltak kritikusabbak. Mivel a felmérés során több esetben is együtt mozogtak ezen jellemzők értékei, olybá tűnik, hogy ez esetben egy valós, ugyan kisebbségben lévő, de változásra és modernizálásra hajlamos csoportot sikerült felfedezni.

A nemzeti történelem tanítása, mellyel a pedagógusok kényszerűen eltértek az állami tantervektől, szintén megosztotta a vizsgált csoportot. Annyi egészen biztosan kijelenthető, hogy minden réteg számára egyértelmű volt a magyar nemzeti történelem tanításának szükségességének: egyedül a szakképzetlenek esetében nem érte el az igenlő válasz a 80%-ot. A mérték azonban más kérdés: 47% foglalkozott a témával nagy mértékben, a többiek csak érintőlegesen vagy semmiképp. Még inkább megosztó volt a (cseh-)szlovákiai magyarság történetének tanítása: itt mintegy 75%-os arányt mért a kutatás, de a döntő többség csak érintőlegesen foglalkozásra tartott igényt. Ebben az esetben is a modernizációra hajlamos kisebbség járt külön úton, ők fontosnak érezték a téma bő terjedelemben való tárgyalását. A szlovákiai magyar közösség történetének tanítása előtt – a Lilium Aurum-tankönyvek megszületése ellenére – számos akadály állt, ezeket az alábbi grafikonon mutatta be a tanulmány szerzője.

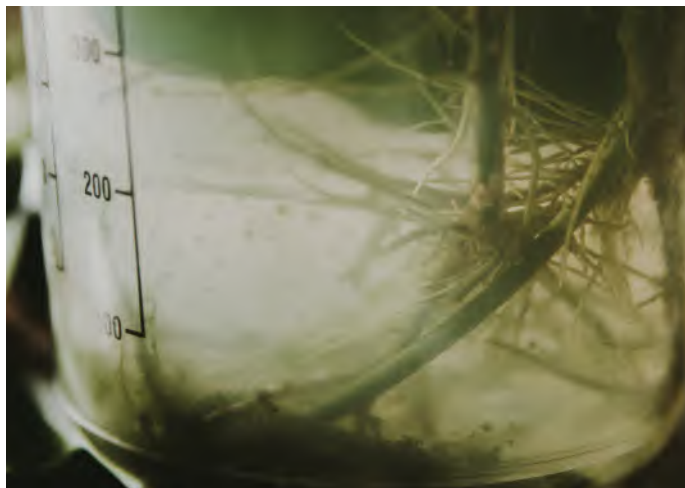
Összességképpen elmondhatjuk, hogy a 2003-as felmérés, illetve az abból fakadó 2004-es tanulmány hiánypótló jelentőségű volt: széles bázison mozogva pontos és hű lenyomatát adta szakmánk korabeli állapotának. Némely hiányossága ellenére (mint például a kevés válaszadó a középiskolákból) releváns és bátor megállapításokat tett, legyen szó a pedagógusok szak-képzettségéről, pedagógiai szemléletéről vagy az iskolai tankönyvhasználatról. Megállapításai ebből kifolyólag utat mutattak a jövőbe, ha más nem, a továbbképzések és nyári egyetemek számára. Az elmúlt két évtizedben, különösen a határok nyitottsága és a Selye János Egyetem elindulása miatt minden bizonnyal nagy változások álltak be a történelemtanárok képzettségi megoszlásában, ezekből kifolyólag pedig a pedagógiai gyakorlatokban is. Sokkal kevesebb pozitív irányú elmozdulás történt viszont az általános iskolai tankönyvek és egyéb taneszközök esetében, illetve a csekély óraszámok esetében is kisebb lett az iskolák mozgásteret. Ezeken túlmenően maga a Történelemtanárok Társulása is mérföldkőhöz ért: új lendületet szeretne gyűjteni a régi-új kihívásokhoz. 2022 őszén ezért egy új és széleskörű felméréssel fordulunk történelem szakos pedagógus kollégáinkhoz, hogy megismerjük, kik vagyunk mi, akik Szlovákiában történelmet tanítunk a magyar gyermekeknek, s hogy milyen irányban lenne érdemes elindulnunk, amikor a jövőről gondolkozunk.

A 2003-as felmérésről készült tanulmány és ábrák adatai és elérhetősége:

Simon Attila: „Helyzet van.” Vázlat a szlovákiai magyar iskolákban folyó történelemtanítás állapotáról egy kérdőíves felmérés alapján. In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2004. URL: <https://forumszemle.eu/2004/06/15/simon-attila-helyzet-van-vazlat-a-szlovakiai-magyar-iskolakban-folyo-tortenelemtanitas-allapotarol-egy-kerdoives-felmeres-alapjan/>

CSICSAY ALAJOS

HOGY ALAKULT KI A BIODIVERZITÁS?

| Fotó: Nagy Fanni

ból álló szénvegyületeknek. Az élő szervezetek kialakulásához vezető út viszont a hosszú, polimer molekulákon át kellett, hogy vezessen, míg eljutott az aminosavak láncolatából álló óriás-, azaz makromolekuláig. Hogy aztán miként jött létre az önle-másolás, szakszóval élve a *replikáció*, erre sajnos még senki sem tudott rájönni. Sokan azt feltételezik, hogy kezdetben ennek sok véletlen módja lehetett. Bizony, ha belegondolunk, az élő természet kezdetől fogva nyakra-főre sikerrel vagy sikertelenül kísérletezik. (Lásd a filogenezis megannyi eredményét és zsákutóját!)

Manapság rengeteg ismeretterjesztő filmet láthatunk a televízió különböző csatornáin és az interneten, illetve e témában fölöttébb gazdag a szakirodalom is. Tehát gyorsan értesülhetünk mindenfajta természetkutatás legújabb eredményeiről. Megdöbbenve láthatjuk, olvashatjuk, mit tud már az emberiség a világmindenségről. Az utóbbi években a galaxisok milliárdjait fedezték fel, amiből arra következtetnek, hogy a világmindenség végtelen. Az emberi ész által e jelenség felfoghatatlan, mivel mi olyan milióben élünk, amelyben mindennek van kezdete és vége, természetesen az élő egyedek életének, így a miénknek is. Ám ha általában az életről beszélünk, tudomásul kell vennünk, hogy amióta megjelent (kialakult?) a Földön, és hogy hozzánk, a legparányibb egyedektől e sorok írójáiig, vagyis mindazokhoz, akik pillanatnyilag élnek (életjelenségek megnyilvánulásaival bírnak), nem volt szabad megszakadnia. Egyedek (egyének) esetében, ha ez megtörténik, akkor nincs tovább. Az élet azáltal örök, hogy azt az évmilliárdokat átvészelő elődök az utódaiknak továbbadják. A lélek halhatatlansága nem tartozik egyetlen természettudománynak a témakörébe sem. Ám nem kizárt, hogy akik hisznek benne, joggal törekedhetnek természettudományi rejtélyek kutatására. Világraszóló felismerésekig is eljuthatnak, amit nem egy példa bizonyít.

Az általam már többször említett David Burnie írja: „Testünkben több mint 50 000 milliárd, szorosan együttműködő sejt található. Mindegyik egy parányi világ, amelyben ezernyi kémiai folyamat zajlik szabályozott módon.” A kérdés az, hogy ez a „szabályozott mód” miként alakult ki, illetve szerveződött meg és miként vált képessé a „parányi világokat”, majd az egész élő szervezetnek, sőt a teljes bioszférának az egyben tartására és működésének az összehangolására. Hogy valamit megértsünk belőle, ismét, azaz többször is, vissza kell térnünk a kiindulópontokhoz, ha van/lenne ilyen egyáltalán. De talán ajánlatosabb inkább egy-egy mérföldköben megvetni a lábunkat, ahonnan továbbjuthatunk. Azt már megállapítottuk, hogy a kloroplasztiszok (zöld színtestek) térhódítása révén indult meg az oxigén nagymértékű termelődése. De milyen feladat hárult, azaz hárul a velük párhuzamosan létrejött mitokondriumokra? Ha egy szóval szeretnénk válaszolni rá, azt kellene mondanunk, az *energiatermelés*. Csakhogy e tömör felelet, bármily sokat sejtet is, magában szinte semmit sem mond. Emlékszünk rá, hogy miáltal jött létre? Űn. *fagocitózis* révén: „egy anaerob baktérium bekebelezett egy aerob baktériumot”. (Megjegyzem, a bekebelezés szó a későbbiekben, más vonatkozásokban, majd többször is előfordul.) Azonban ha a mitokondriumok voltak (lehettek) az első, önálló *prokarióta* (sejtmaghártya nélküli) élőlények, ám jelenlétük az *eukariótákban* (sejtmaghárttyával bíró) szervezetek sejtjeiben is pótolhatatlanok. A kutatók azt állítják, hogy a mitokondriumok a sejtek „erőművei”. Minden sejt legalább egy, de némelyik több ezer mitokondriumot is tartalmazhat. Bennük történik az *aerob* légzés, *ATP* (*adenozintrifoszfát*) vegyület formájában zajlik az energiatermelés, az energiatárolás és az energiaszállítás is. S mintha mindez nem lenne elég, saját fehérjeszintetizáló riboszómáik is vannak, valamint hírvivő RNS-ük és DNS-ük is. Talán nem lenne túlzás, ha azt mondanánk, hogy a mitokondriumok sejteken belüli sejtek. Tudjuk, hogy minden szervezet sejtjei osztódással szaporodnak. Óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy ilyenkor mi történik a mitokondriumokkal.

Sokszor szóba jött már a sejtek örökítő anyaga, a DNS, ami képes lemásolni önmagát. Ha a mitokondriumoknak saját DNS-ük van, márpedig van, amit *mtDNS*-ként jelölünk, minden valószínűség szerint amikor a sejtmagplazmában az addig szétszórt DNS-molekulák kromoszóma „szálakká” rendeződnek, hasonló folyamat játszódik le a mitokondriumok *mtDNS*-eiben is.

Amiket most leírtam, igencsak leegyszerűsített folyamatok, melyekben a DNS-en kívül sok minden más vegyi anyagok: atomok, ionok, molekulák (főleg fehérjék, enzimek) és speciális feladatokat ellátó sejtszervecskék is rész vesznek. Azt is tudjuk, hogy a nukleinsavak (örökítő anyagok) replikációja közben rengeteg hiba is előfordul, amelyeket ugyanazon – esetleg más – természetes anyagok, legtöbbször fehérjék, korrigálni képesek. Viszont gyakran megesik, hogy nem. Ilyesmi bizony megtörténik a mitokondriumok esetében is, aminek súlyos genetikai elváltozás, mondjuk ki nyíltan, valamilyen fogyatékoság a következménye. Amit hangsúlyozni kell, nagyon sokféle fogyatékoság létezik, amelyek nagy része nem betegség, hanem állapot. A fogyatékkal élő emberek jó része szakszerű oktatással, képzéssel, teljes értékű tagjává válhat, azaz válik is a társadalomnak. Viszont vannak súlyos esetek, amikor sajnos nem így alakulnak a dolgok.

Bizonyos genetikai eltérések olyan állandósult egyedi változásokat eredményeztek, amelyek korántsem tartoznak sem a betegségek, sem a fogyatékoságok közé, hanem új genetikai tulajdonságokkal gyarapították az egyedeket. Így jöttek létre a *mutációk*, amelyek új fajokkal gazdagították az élővilágot. Bármily hihetetlen, ez a folyamat kezdettől fogva mindmáig folyik. (Ha más nem, hát bizonyíték rá a rengeteg vírusmutáció.) *Hugo de Vries* (1848–1935) holland botanikus szerint, ha a génen belüli bázissorrend megváltozik, a kromoszóma szerkezetében, sőt a számában is, változás áll be. Tehát a DNS másolási hibái egyaránt lehetnek hátrányosak és előnyösek is. Azt hiszem, itt kell megjegyeznünk, hogy ma már e természetes folyamatokba a genetikusok képesek beavatkozni, vagyis a genetikai kódokban meg tudják változtatni a *nukleotidok*, (DNS, RNS láncok), sőt azokon belül a bázisok sorrendjét is. Ezt nevezik a szakemberek *génmódosításnak*, illetve *géntechnológiának*, a köznyelv pedig, pejoratív kifejezéssel, *génmanipulációként* emlegeti, bár a két fogalom, illetve eljárás, nem teljesen ugyanazt jelenti. Ám ebbe már tényleg ne menjünk bele!

Állapodjunk meg abban, hogy amióta az élet létezik, a természetben, nem éppen sablonos módon, bonyolult biokémiai (genetikai) folyamatok zajlanak. Nekünk, egyszerű embereknek, nagyon meglepően, sőt megdöbbentően hangzik, hogy a géneken belüli másolási hibák következtében alakult ki az élőlények diverzitása. De hát mi más hozta volna létre a filogenezt, ha nem a géneknek a megszokott szabályoktól eltérő, vagyis hibás átmásolása? Vannak kutatók, akik merészen kijelentik, hogy az élet keletkezése (létezése) nem más, mint jó értelemben vett *biológiai aberráció*. Ha ezt elfogadjuk, akkor el kell gondolkodnunk azon is, hogy a törzsfajlódás vajon nem az aberrációknak számokkal kifejezhetetlen sokasága-e. Hogy ez miként zajlik a valóságban, fogalmunk sincs róla. Legalábbis nekünk, egyszerű embereknek, nincs. Annyit viszont tudomásul kell vennünk, hogy minden egyed (embereknél egyén) élete egyszeri, megismételhetetlen, bonyolult biológiai folyamatok által létrejött, pótolhatatlan jelenség, ha úgy tetszik, érték. Ennek megértésére és tudatosítására az összes faj közül egyedül az ember pszichikuma vált képessé. Ám, hogy miként él, vagy visszaél vele, az már kimondottan morális kérdés.

Hogy ma hány élő faj létezik a Földön, arról csak becslések állnak a rendelkezésünkre. Vannak, akik tízmillió körülire tippelik, mások csak mintegy kétmillióra, ám ez utóbbinak a nagy részéről is, még ma sem tudunk szinte semmit sem. Arra viszont már Arisztotelész rájött, hogy a növények és az állatok két különböző kategóriába tartoznak. Ezek bizony sok száz millió évvel ezelőtt különültek el egymástól. Még akkor, amikor létrejöttek a csak mitokondriumot tartalmazó ősbaktériumok, mai nevükön az *archeák* és azok az egysejtűek, amelyekben kialakultak a kloroplasztiszok. Egyes kutatók szerint az előbbieket váltak az állati sejtek kiinduló pontjává, az utóbbiak pedig a növényi sejtekévé. Mindkét sejtforma körül védőburok, vagyis *sejtmembrán* (hártya) alakult ki, viszont a növényi sejtek körül még egy, több funkciót ellátó, vastag, merev cellulózból álló sejtfal is. Nem sorolom fel, mely élőlényeknek van még sejtfaluk, ám azokat más vegyi anyagok alkotják, mint a növényekét.

Ha már a sejtek felépítéséről beszélünk, s ha minden belső szervecskéküket és azok szerepét nem is írjuk le, kettőről okvetlen szót kell ejtenünk. Egyik a sok funkciót ellátó *Golgi-készülék* – felfedezőjük *Camillo Golgi* (1843–1926) olasz szövetkutatóról kapta a nevét –, ami egy másik szervecskecsoportot, a *lizoszómákat* készíti. Ezek a membránnal határolt hólyagocskák emésztő enzimjeik segítségével lebontják az elhasználandó sejtszervecskéket és azokat az idegen anyagokat, amelyeket a sejtek fagocitózissal (bekebelezéssel) vesznek fel. Következésképpen fontos szerepük van a szervezet immunrendszerében. A *lizoszómák* bizonyos esetekben még a saját sejteiket is képesek elpusztítani. Ezt a jelenséget nevezik *autolízisnek*, magyarul önmegsejtésnek. Lám, mennyi rejtély bújik meg a sejtbiológiában, amelyek kutatására több szakterület specializálódott.

Annak ellenére, hogy már a mai idős nemzedék az alap- és a középiskolában is tanult eléggé részletes biológiát, a fiatalok még ma is, tapasztalataim szerint, mire felnőnek, alig emlékszenek belőle valamire. Sokan még a legalapvetőbb dolgokra sem. Pszichikai szempontból ez nem baj, sőt e tekintetben még talán hasznos is.

Mindazonáltal úgy vélem, nem árt, pláne pedagógusoknak, ha a valamikori ismereteinkből megpróbálunk valamit felújítani, és persze újabakkal kibővíteni is. Amikor az öröklődésről beszélünk, óhatatlanul szóba kerülnek a kromoszómák. Azonban kérdés, miféle dolgok (sejtrészek) ezek. Tudjuk, hogy a legtöbb élőlény teste, bizonyos korhatárig, sejtosztódással növekedik. A sejtek viszont, ahogy szaporodnak, úgy fokozatosan el is halnak és lebontódnak. Hogy ez miként megy végbe, arról, mint említettük, részben a *lizoszómák* gondoskodnak. Bármily meglepő, életünk folyamán szöveteink sejtállománya – némelyiké megszámlálhatatlanul sokszor is – kicserélődik. Kissé eltúlozva, mondhatnánk, megöregedve nem az a test(ünk) hal meg, amelyik megszületett. (Ez más élőlényekről is elmondható). Ám, hogy az élet megállás nélkül zajlódhasson, az a kromoszómáknak köszönhető. *Carl Wilhelm Nägeli* svájci botanikus figyelt fel rájuk először, de csak *Thomas Hunt Morgan* bizonyította be 1910-ben, hogy géneket hordoznak. Közben már 1869-ben szinte véletlenül *Johann Miescher* nukleinsavat talált. Rá tíz évre *Albert Kossel* (1827–1935) megállapította, hogy a nukleinsavak ötféle bázis (A, T, C, G és U) kombinációiból épülnek fel, amiért 1910-ben orvostudományi Nobel-díjban részesítették. Ezt csupán azért tartom fontosnak megjegyezni, hogy lássuk, rövid százötven év alatt milyen rohamléptekben ért el hozzánk és modernizálódott a genetika. Nem tudom, akad-e ember, aki ne hallott volna róla, sőt sokan még vitatkozni is képesek a szerepéről (lásd: génmanipuláció, öröklődés, vírusok stb.), anélkül, hogy a vele kapcsolatos legalapvetőbb dolgokat, akár csak futólagosan is, ismernék.

HOLOKAUSZT-EMLÉKNAP A SELYE JÁNOS GIMNÁZIUMBAN

„Minden élet egyformán értékes, nem szabad engedni, hogy az erőszak legyen úrrá a világon!”

Ez a nap a történelem egyik sötét pillanatára irányítja a figyelmünket. 2003 óta szeptember 9-én a Selye János Gimnázium igazgatója, Andruskó Imre kezdeményezésére iskolánk minden évben a Komáromi Zsidó Hitközséggel együtt Holokauszt-emléknapot tart. Szlovákia ugyanis szeptember 9-ét határozta meg a Holokauszt és a Rasszista Erőszak Áldozatainak Napjaként.

Idén is rendhagyó módon emlékeztünk meg a Selye János Gimnáziumban a holokausztról, illetve a komáromi zsidóságról. PhDr. Deák Irén, történelemtanár és jómagam vezetésével a zsinagógában egyperces néma csönddel emlékeztünk a Holokauszt áldozataira. Paszternák Antal, a Zsidó Hitközség elnöke és felesége köszöntötte az egybegyűlteket, majd gimnáziumunk II. A és VI. N osztályainak diákjai komáromi zsidó áldozatok neveit olvasták fel. Minden tíz név után a felolvasó meggyújtott egy gyertyát, és elhelyezett egy kövecskét az áldozatok emléktáblájánál. Majd felolvasásra került 20 Világ Igazának neve és végül a kaddis – a gyászolók imája.

Miután végigjártuk a városban még fellelhető zsidó emlékhelyeket, megtekintettük az egykori Menházban ma is megtalálható zsinagógát, könyvtárat és múzeumot. A hitközség 1930-ban építtette az Eötvös utcai házat, itt működött a kóser mézsárszék, a zsidó rituális fürdő és a macesz sütője is. Többek közt arra is felhívták a diákok figyelmét, hogy a második világháború előtt közel 3000 lelkes zsidó közösség élt ebben a városban, amely mára alig 50 főre fogyatkozott. A túlnyomó többség koncentrációs táborokban halt meg, akik pedig túléltek a borzalmakat, főként Amerikába és a későbbi Izrael területére vándoroltak ki.

A következő állomás a komáromi zsidó temető volt, amely az Aranyember utca és a Pozsonyi főút közti területen található. PhDr. Deák Irén, a Selye János Gimnázium tanárnője világított rá az események történelmi hátterére, majd JUDr. Novák Tamás holokauszt-kutató mesélt a zsidóság temetkezési szokásairól, összehasonlítva azt más vallások hagyományával. Ezt követően közösen megnéztük a zsidó sírokat, neveket, sírfeliratokat, jelképeket a sírköveken.

A holokauszt tragédiájának teljessége felfoghatatlan és talán feldolgozhatatlan. A múlt itt van velünk és hat ránk, és e hatás mérsékléséhez sokat és keményen kell dolgozni. Az emlékezés és emlékeztetés mellett az egyik legfontosabb feladat fellépni a világszerte terjedő antiszemitizmus és minden embertelen tett ellen, különösen most, amikor közvetlen szomszédságunkban ismét fegyverek ropognak, amikor ismét féltünk életünket, biztonságunkat. Az emlékezés nemcsak főhajtás az áldozatok előtt, de a múltbeli tapasztalatok felelősségteljes továbbadása a következő generációnak. A történelem gyakran ismétli önmagát, mégis lehet, sőt kell is tanulni elődeink hibáiból.

Gimnáziumunk célja, hogy diákjaink szembenézzenek a múlt tanulságaival. Nem büntudatot, hanem felelősségtudatot akarunk ébreszteni bennük. Miközben a diákok a Holokausztról és más népi történetekről tanulnak, rá kell ébredniük, hogy ilyen – emberek által elkövetett bűntettek – újra előfordulhatnak, ahogy ez megtörtént a zsidókkal, megtörténhet másokkal is. A jövő nemzedékét neveljük, akik a jövő letéteményesei. Lehet, hogy pedagógusi munkánk – mint ahogyan sok területen is érzékelhetjük – csak évek múlva hozza meg gyümölcsét.

PaedDr. Králik Zsuzsanna, főszervező

GIDRÓ BONIFÁC MATEMATIKA-FIZIKA NAP A SELYE JÁNOS GIMNÁZIUMBAN

A komáromi Selye János Gimnázium immár 29. alkalommal szervezte meg a Gidró Bonifácsról elnevezett matematika-fizika napot, melyre 2022. szeptember 16-án az iskola aulájában került sor.

Az eseménysorozatot 1993-ban indította útjára dr. Ipóth Barnabás, iskolánk egykori igazgatója, valamint Oláh György, egykori matematikatanár. A rendezvényt Gidró Bonifác emlékének szentelték, aki a bencés gimnázium legendás matematika-fizika szakos tanára, és 100 évvel ezelőtt, 1921-ben nevezték ki a gimnázium igazgatójának – neki köszönhetjük, hogy a két világháború közötti időszakban a gimnázium megőrizte magyar jellegét.

A rendezvényt Andruskó Imre, a Selye János Gimnázium igazgatója nyitottak meg, és ismertette Gidró Bonifác életútját. A komáromi gimnázium több szempontból is egyik legnevesebb tanára 1869. augusztus 20-án született a Csík megyei Karcfalván. A messziről jött székely magyar sorsa fél évszázadon át összefonódott Komárommal és a város bencés gimnáziumával, ahol 1900-ban kezdte pályáját. 46 évig tartó működéséből 40 év jutott a komáromi gimnáziumnak, melynek 18 éven át igazgatója volt. A boldog béke éveiben, majd az első világháború időszakában tanította kedves tantárgyait: a matematikát és a fizikát. Tehetséges diákjai a matematikai pályázatok gyakori győztesei lettek. Kiváló tankönyveivel, lelkes magyarázataival kivívta tanítványai tiszteletét. 20 év oktatás után Mórocz Emiliántól veszi át az igazgatói funkciót; az iskola egyik legnehezebb, Trianont követő időszakában

vállalta e nem könnyű tisztséget. Minden erőszak és nyomás ellenére megőrizte az intézetet színmagyarnak. 1939. szeptember 1-jén nyugalomba vonult; életműve, munkássága elismeréseként a kormány tanügyi főtanácsossá, Komárom városa díszpolgárává, a Szent Benedek-rend tihanyi apáttá nevezte ki. 1958. január 17-én Győrben hunyt el.

A rendezvénytársorozat csaknem harminc éve nagy sikernek örvend, az előadásokon minden évben közel 100 diák vesz részt. Az idei előadó Szabó Bence, IV. A osztályos diákunk volt, aki Az úrkutatás és úrutazás a mindennapjainkban címmel tartott előadást.

Vajányi Orsolya, a Selye János Gimnázium tanára

BŐVÜL ÉPÍTÉSZEINK LÁTÓKÖRE

A Közös Igazgatású Szakközépiskola Építészeti részlegének építész diákjai szeptember folyamán „Építkezésszemlélési körút”-on vettek részt, amely során több Dunaszerdahelyen épülő létesítményt tekintettek meg, ezáltal hasznosították az elméletben tanultakat. Felismerték az építkezés különböző fázisait, az építőanyagok fajtáit. Megtekintették a valóságban az építkezést és az építési terület berendezéseit is. A jövő építészek a kísérő tanárok kérdéseire helyesen válaszoltak, és hasznos tapasztalatokat szereztek.

Ing. Lebeda Gábor

TUDÓSÍTÁS A KATEDRA MATEMATIKAVERSENY DÖNTŐJÉRŐL

A Katedra Polgári Társulás a Kisebbségi Kulturális Alap, az oktatásügyi minisztérium és a Rákóczi Szövetség támogatásával szeptember 23-án tartotta a XXVII. Katedra Matematikaverseny döntőjét a dunaszerdahelyi Szabó Gyula Alapiskolában. A 2021/2022-es tanévben a járványhelyzet miatt csak a kilencedikesek versenyét lehetett lebonyolítani, az 5–8. évfolyamok versenyzői a levelező rész sikeres teljesítése után, egy júniusi elődöntőt követően kerültek a szeptemberi döntőbe. 28 iskola 68 tanulója nevezhették be, egy iskola visszalépése miatt azonban 27 iskola 65 tanulója jelent meg a döntőn. A zártkörű döntő két fordulóban folyt: az első rész feladatsorait Károlyi Károly, nyugalmazott bátaszéki tanár, a második forduló feladatait pedig a Katedra Matematikaverseny szervezője, Horváth Géza állította össze. A tanulók jelíges dolgozatait azok a tanárok javíthatták, akiknek az adott évfolyamban nem volt döntős versenyzőjük: az 5. osztály megoldásait Kocsis János (Hetény), Gódor Beáta (Ipolság), Zsigrai Elvira (Somorja), a hatodikosokéit Kiss Szilvia (Dunaszerdahely) és Csölle Teréz (Dunaszerdahely), a hetedikesekéit Tar Myrtill (Zselíz) és Tankina Tóth Tímea (Losonc), a nyolcadikosokéit Bajcsi Barnabás (Lakszakállas), Lami Zsuzsanna (Komárom) és Simon Márta (Komárom) értékelte. A tantermi ügyeletet Gátasi Irén (Naszvad), Schiller Veronika (Perbete), Takács Zsuzsa (Galánta), Lejko Edit (Kassa), Jonás Gábor (Deáki) és Kovács Tamás (Marcelháza) látta el. Az eredményhirdetésen részt vett Pintes Gábor, a Katedra Polgári Társulás elnöke, Petres Csizmadia Gabriella, a Katedra-versenyek koordinátora és Gál Andrea, a társulás ügyintézője. Pintes Gábor méltatta a tanulók és felkészítő tanáraik áldozatkész munkáját, értékes könyvjutalmakat adott át a verseny I. díjasainak, valamint a verseny szervezőjének, Horváth Gézának, a levelező rész javító pedagógusainak: Kiss Szilviának és Bajcsi Barnabásnak. A versenyen ezen felül minden résztvevő és felkészítő könyvjutalomban részesült.

A Katedra Matematikaverseny 2021/2022-es döntőjének I. díjasai:

- 5. osztály:** 1. hely: Berényi Áron (Dunaszerdahely, Szabó Gyula Alapiskola, 2. hely: Miklós Mátyás (Komárom, Marianum), 3. hely: Škrivanek Márk (Komárom, Marianum).
- 6. osztály:** 1. hely: Varga Dominik (Lakszakállas), 2. hely: Máté Zsófia (Rimaszombat), 3. hely: Madarász Ferenc (Perbete).
- 7. osztály:** 1. hely: Szighardt Anna (Naszvad), 2–3. hely: Csáki Tamás (Ipolság) és Nagypál Katalin (Rimaszombat).
- 8. osztály:** 1. hely: Farkas Anna (Rimaszombat), 2–3. hely: Máté Kristóf (Rimaszombat) és Lengyel Ádám (Somorja).

Horváth Géza

XV. HARMOS KÁROLY KÉPZŐMŰVÉSZETI PÁLYÁZAT ÉS KIÁLLÍTÁS

Szeptember 28-án, Pozsonyban, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumában nyílt meg a Szlovákiai Magyar Pedagógus-szövetség, a pozsonyi Duna Utcai Alapiskola és Gimnázium és a múzeum közös szervezésében a XV. Harmos Károly Képzőművészeti Alkotópályázat Kiállítása.

A jubileumi évfordulóhoz érkezett rendezvényen kiemelkedően magas, mintegy 1606 beérkezett pályaműből láthatták a jelenlévők a 49 díjazott és 52 további kiállított gyermekrajzot. A 2022-es évben a Petőfi-emlékéhez kapcsolódtak az egyes kategóriában meghirdetett témák, az ő alkotásaihoz kellett a gyermekeknek és fiataloknak illusztrációt készíteni, illetve művei által inspirált képeket alkotni.

A témákat a következő versek képezték: *Itt van az ősz, itt van újra, A Nap, Arany Lacinak, Anyám tyúkjá, János vitéz, Az álom, Szülőföldemen, Ereszkedik le a felhő.*

124 hazai oktatási-nevelési intézmény küldte be a rajzokat és festményeket, 307 felkészítő pedagógus segítette az alkotókat. A beérkezett pályázatok földrajzilag lefedték Szlovákia magyarok által lakott szinte teljes területét, minden régióból érkeztek alkotások a Felvidéki Magyar Pedagógusok Házába, Komáromba. Mind az óvodások, alapiskolások, középiskolások, mind a művészeti és a speciális iskolák tanulói nagy számban képviseltették magukat.

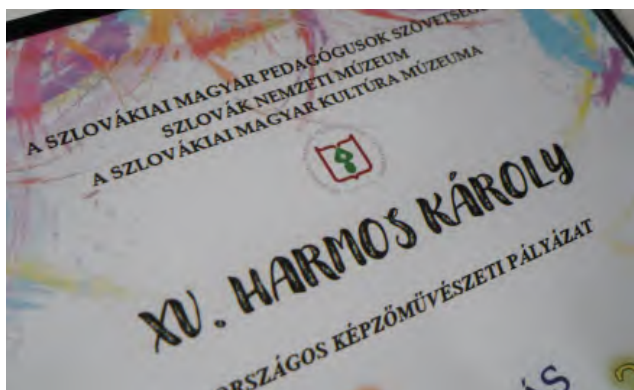
A műveket szakmai zsűri értékelte:

- Török Zita, az Igazgyöngy Alapítvány művészpédagógusa,
- Körösi Klaudia, az Igazgyöngy Alapítvány művészpédagógusa,
- Balázs Géza, a komáromi Jókai Mór Alapiskola nyugalmazott pedagógusa,
- Szabó Csekei Tímea, művészettörténész, Duna Menti Múzeum, Komárom,
- Novák Ágota, Művészeti AI Komárom, nyugalmazott iparművész.

A kiállítás megnyitóján ünnepi köszöntőt, illetve beszédet mondtak Fekete Irén, az SZMPSZ elnöke, valamint Jarábik Gabriella, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma igazgatója. Versmondással és énekkel közreműködött Metzner Dóra, a Duna Utcai Gimnázium első évfolyamos tanulója.

A közelről és távolról érkezett gyermekek, tanulók, felkészítő pedagógusok és szülők kísérel programjában kisvonattal megtett városnézés is szerepelt, kellemesen elbeszélgethettek a frissítők, torta mellett, és valóban nagy örömet jelentett mindenki számára a sok-sok kiváló alkotás, a tehetséges gyermekek és fiatalok, a művészi élmény.

Kiss Beáta, SZMPSZ

FELHÍVÁS

Könyvet a szórványba!

 A határokon túl, az etnikai tömbökön kívül, szórványban élő magyaroknak kiemelten szükségük van az értékes irodalomra az anyanyelv megtartásához.

 A „Könyvet a szórványba!” mozgalom célja ezen könyvek kiszállíttatása a kinti családoknak a kérelmezők, az iskolák és az egyházak segítségével.

 Ha valakit érdekel ez a könyves mozgalom, többet is megtudhat róla a honlapunkról (www.konyvetaszorvanyba.hu).

 Olyan tanárokat és más érdeklődőket keresünk szervezőnek, akik önkéntes munkával részt szeretnének venni az elosztásban és a szállítás szervezésében.

 Akit érdekel ez a nemes ügy, jelentkezék az e-mail-címünkön: konyvetaszorvanyba@gmail.com

SZERZŐINK

BENKONÉ HORKAY TÜNDE, a Mocsáry Lajos Alapiskola tanára, Fülek, Síden él, (tudebenko13@gmail.com); **BENKO PÁL**, a Füleki Gimnázium tanára, Síden él (benkopali1@gmail.com); **BESE LÁSZLÓ**, Selye János Egyetem Történelem Tanszékének adjunktusa (besel@uj.szk); **CSICSAY ALAJOS**, közíró, nyugalmazott pedagógus, a Katedra Társaság korábbi elnöke, Párkányban él (csicsay.alajos@gmail.com); **FEHÉR ÁGOTA**, a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának oktatója, Budapesten él (feherago@gmail.com); **FERENC VIKTÓRIA**, a Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársa, nyelvész, Budapesten él (viktor.ferenc@bgazrt.hu); **GYÖRGY SZILVIA**, tolmács-fordító, Csábon él (gyorgy.sziszi7@gmail.com); **KISS BEÁTA**, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége munkatársa, **ÖLVECZKY KALMÁR MÓNICA**, a Comenius Pedagógiai Intézet pedagógiai főmunkatársa, Komáromban él (olveczky.kalmar.monika@comeniuspi.sk); **PAP FERENC**, a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának dékánja, egyetemi tanára, Nagykőrösön él (pap.ferenc@kre.hu); **PETRES CSIZMADIA GABRIELLA**, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, KeTK docense, a Katedra főszerkesztője, Hidaskürtön él (gpetres@ukf.sk, katedra.szerkesztoseg@gmail.com); **PINTES GÁBOR**, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Pedagógiai Karának dékánja, a Katedra Polgári Társulás elnöke, Dunaszerdahelyen él (gpintes@gmail.com); **RÁKÓCZIKRISZTIÁN**, a Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársa, politológus, Budapesten él (krisztian.rakoczi@bgazrt.hu); **RANCÓSÓ ANDREA**, a Tarczay Lajos Alapiskola Hetény pedagógusa, a Felvidéki Értéktár Bizottság elnöke, Hetényben él (rancso.andrea@ertektarak.sk); **SCHULCZ PATRIK**, nyelvész, szociolingvista, Freelancer, Dunaszerdahelyen él (schulcz.patrik@gmail.com); **SZABARI ERIKA**, az Arany János Református Általános Iskola tanítója, református hittanoktató, Nagykőrösön él (szabarierika@gmail.com); **SZETEY SZABOLCS**, a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának intézetvezető egyetemi docense, Budapesten él (setey.szabolcs@kre.hu); **TÁTRAI PATRIK**, az ELKH CSFK Földrajztudományi Intézet munkatársa, geográfus, Budapesten él (tatrai.patrik@csfk.org)

ALAPISKOLA ÉS ÓVODA, BOLY

A bolyi Alapiskola és Óvoda régi típusú központi iskola, amely egy bizonyos vonzáskörzet – adott esetben Véke, Zétény, Szinyér, Pólyán – iskolaköteles diákjait gyűjti össze. Az alapiskola teljes körű anyanyelvi oktatást nyújt mindazoknak, akiknek Királyhelmece és Nagykapos városa is távolinak tűnik.

Mivel eleve iskolának épült, ideális, jó beosztású, felújított épületben és kellemes, parkosított környezetben zajlik az oktatás. A jól felszerelt saját étkezdé, tornaterem, sportpálya és műfüves pálya is hatékonyan szolgálja a tanulók testi-lelki épülését. A kicsinek mondott iskolába jelenleg 150 diák jár, tehát nem is olyan kicsi, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy sok kisiskola 5-10-15 diákkal próbálja túlélni azt az oktatásügyi káoszt, amely Szlovákiában immár hagyományosan néhány évtizede uralkodik. Sajnos a túlélés nem minden kisiskolának sikerül.

Az iskola céljai között szerepel egy összetartó, egymást segítő, lelkes és elhivatott pedagógusi közösség összekovácsolása: ennek természetesen minden létező iskola céljai között legelső helyen kellene szerepelnie. Bevallott, tudatosan vállalt cél a biztonságos, családi környezet kiépítése. Ilyen környezetben könnyebb az egyéni fejlesztés és a tehetséggondozás is.

A folytonosság, a remény záloga, hogy az iskola kötelékében működő egyszáltályos óvoda – amely iskolánk szerves része – immár hosszú évek óta teljes létszámmal működik.

Tisztelt Szülők! Javában zajlik a harc a gyerekekért. Ha ideje engedi, látogasson el weboldalunkra (<http://zsbol.edupage.org>), Facebook-oldalunkra vagy személyesen az iskolánkba, és ismerje meg közösségünket!

